聖伽耶山頂經疏

藏文漢譯對照本繁體

聖伽耶山頂經疏

【題解】

世尊與大眾在伽耶城山頂精舍時，入甚深三昧，遍觀法界，徹底照見：四大和合之身非堅、無常，世俗之心，其本性也是仗緣方生、如幻不實；究竟菩提，則不過假借世俗名字而已，其真實本性乃是超越一切相與一切概念的。

與此同時，文殊菩薩深達佛意，乃代大眾請教佛陀「該如何趣向究竟菩提」。佛陀遂以諸般譬喻，開示「不落入戲論虛構的妄念，對任何事物都無所執著，便能趣入菩提」的修行總綱。

隨後，文殊菩薩承繼佛陀所開啟的主題，回答月淨光德童子菩薩，透過修十善、六波羅蜜，具足不放逸與方便，修清淨身語意業，具足平等心、無諂誑心、大悲心、正觀與憶念，即是行於通往究竟菩提之道。文殊更用各種譬喻，說明修行道上的不同境界。

文殊還應光明主天子菩薩所問，說明以方便而通達世俗如幻，以定慧雙運、具足智慧而通達究竟平等實相，依循方便與智慧二者為道而行，便能迅速成就究竟菩提的道理，並且宣說了道的種種差別。

此外，文殊又為勇修智信菩薩解說明菩薩的智慧，開演十種智、十種清淨行、十種方便、十種無盡、十種調伏對治之行等，並說明一名菩薩，應以「調伏自己、成熟眾生」，如實修行，以此速成菩提。

文殊為眾人說菩薩行教法後，獲得世尊盛讚。由此可知，本經是文殊師利得佛默許、呼應佛陀所說並推而廣之，針對菩提行所開示的「開許佛語」。因此，經中意趣，既是文殊說法，更是世尊本懷，且盡攝世俗與勝義二種菩提心的要旨，義理與實踐兼備，實乃涵括一切大乘要義的寶經。

本經原經漢譯本現存四種版本，註解本則有世親（Vasubandhu, circa 4th -5th）注解針對本經（以下簡稱原經）所造、元魏時期菩提流支所譯的《文殊師利問菩提經論》（CBETA, T26, no. 1531，以下簡稱「世親《論》」或「《論》」）一種，而藏譯本則由天主覺（Surendrabodhi, circa 8th ）以及耶謝德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། circa 8th ）合譯（以下稱為原經藏譯）。

四種原經漢譯本當中，以元魏時期菩提流支的《大乘伽耶山頂經》（CBETA, T14, no. 467，以下簡稱元魏譯本）與原經藏譯最為接近，也較能與世親《論》互為參照，可謂最值得參考的漢譯古本。因此，在翻譯時，凡涉及引用原經正文處，皆以元魏譯本為據，而引用世親《論》時，也盡可能直接使用元魏譯本，以裨有志學習此經之法友參考對讀。

過去在藏地，薩迦班智達（ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ། 1182-1254）、喇嘛膽巴・索南堅贊（བླ་མ་དམ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། 1312-1375）、竹巴・貝瑪嘎波（འབྲུག་པདྨ་དཀར་པོ། 1527-1592）等師，都曾於其所造論典之中引用本經。民國時期的太虛大師（1890-1947）則曾經開講此經。透過研讀本經之《疏》，可深入世親《論》中所未提及或未加詳述之處，也可藉由發現《論》與《疏》的異同處，更為親近原經的法義。本《疏》所引的原經藏譯，為收錄於德格版大藏經甘珠爾之版本。

在本《疏》中，凡遇引用原經或者世親《論》處，皆以漢文古譯之譯文為據，並以不同字型呈現；若遇古譯較為難解，或大義雖同但與藏文字面意義有

別之處，則於該處隨文註解，在括弧內補入根據藏文本所譯的現代文直譯，以資對照。惟需特別說明：由於現代語版本係譯自藏文本，其字面意義與漢文既有古譯或有少許不同，此乃當然之事。然古譯與新譯的大義則無出入，幸勿據此以今非古為荷。

又，為裨對照閱讀，凡於《疏》中徵引原經處，藏文以粗體加陰影標示，漢譯則以標楷體、粗體呈現；徵引自《論》者，則藏文加底線，漢譯以正黑體、粗體呈現。

[76b.1]{D3992} ༄༅། །འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རི་མདོ་དང་སྤྱེལ་མར་བཤད་པ།

聖伽耶山頂經疏 *

བམ་པོ་དང་པོ།

卷一

[76b.1]འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ། །

敬禮文殊師利童子！

[76b.1]བདག་མེད་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ་བཟང་། །

སྒྲིབ་པའི་རི་བོ་བཅོམ་པ་ལ། །

ཕྱག་འཚལ་མདོ་དང་བཤད་པ་གཉིས། །

སྤྱེལ་མར་རབ་ཏུ་བཤད་པར་བྱ། །

智慧妙金剛

能毀蓋障山

頂禮無我智

分說經與注

[76b.1]ག་ཡ་མགོའི་རིའི་མདོ་བཤད་པར་འདོད་པས་སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་གྱིས་མདོའི་ལུས་རྣམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱིར་ཐོག་མར་མདོར་བསྡུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། མདོར་བསྡུས་པའི་དོན་བརྗུམ་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་མདོར་བསྡུས་པའོ། །དེ་ཡང་གླེང་གཞི་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པས་རྣམ་པ་དགུའོ། །

由於試圖解說《伽耶山頂經》，故以阿闍梨世親對經文本體的分判，先說

* 注：本論的稱為 སྤྱེལ་མར་བཤད་པ，義為「交替的解說」。從內容來看，本論是針對過去世親《論》的再注釋，因此稱為交替的解說。根據漢文文獻的層級分類，解釋原始經典者，稱為注，或稱為傳、箋、章句，而對注的解釋，則稱為疏，或稱為義疏、正義、疏義、疏注等。此處隨順此種層級分類，將此論譯為疏。

「[此修多羅] 所攝」[1]等，就其所歸納的大意加以彙整。其中，**「序分」**等各別內容共有九分。

> [285a.1]འདི་སྐད་བདག་གིས་ཐོས་པའི་དུས་གཅིག་ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་ནས་ཡུན་རིང་པོ་མ་ལོན་པར་བཅོམ་ལྡན་འདས་རི་ག་ཡཱ་ན་ག་ཡཱ་མགོའི་མཆོད་རྟེན་ན། དགེ་སློང་སྟོང་དུ་ཚང་བའི་དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་
>
> 如是我聞：一時，婆伽婆住伽耶城伽耶山頂塔初得菩提，與大比丘眾滿足千人俱，

[76b.2]དེ་ལ་གླེང་གཞི་ནི་མདོ་འབྱུང་བའི་རྒྱུ་ཡིན་ནོ། །

「**序分**」是指經典的出生之因。

[76b.3]དེ་ཡང་དག་པར་སྡུད་པར་བྱེད་པ་དང་། སྟོན་པ་པོ་དང་། གནས་དང་། ཉན་པ་པོའི་དབྱེ་བས་རྣམ་པ་བཞིར་འགྱུར་ཏེ། གང་གིས། གང་ན། གང་དག་ལ་བཤད་ཅིང་། གང་གིས་ཕྱིས་ཡང་དག་པར་བསྡུ་བ་བྱས་པའོ། །

其中又從結集、說法者、場所、聞者等差別而分成四類[2]，也就是：誰說〔法〕、於何處〔說法〕、對何等人解說、後來何人進行彙整。

[76b.3]དེ་ཡང་**འདི་སྐད་བདག་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནས་བཟུང་སྟེ། **དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ**་ཞེས་བྱ་བའི་བར་འདིས་བརྗོད་དོ། །ཉན་པ་ལ་ཞུགས་པ་དག་ནི་ཉན་པ་པོ་རྣམས་སོ། །དེ་དག་གི་མཐུན་པའི་ཡོན་ཏན་འགྲོར་པ་སྟེ། མཐུན་པའི་ཉན་པ་པོ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའོ། །དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པའི་སེམས་རྩེ་གཅིག་པ་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཏོ། །རྟོགས་པ་པོ་ནི་སྟོན་པ་སྟེ། དེའི་རྣམ་པར་དག་པ་ནི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཡོན་ཏན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའོ། །གང་གིས་རྟོགས་པ་དང་། གང་རྟོགས་པ་དང་། ཇི་ལྟར་རྟོགས་པར་བྱ་བ་དེ་ནི་བརྟག་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོའོ། །

此處是從「**如是我聞**」到「**大比丘眾**」為止做說明的。為了聞法而在場的人們，便是聽眾。彼等所共有的功德便是**「所應聞弟子成就分」**（共通的聞者圓滿）。緣於真如而內心專一，即是**「三昧分」**（三摩地）；證悟者為導師，他的清

---

[1] 在本《疏》中，引號之前若有「所謂…」（……ཞེས་བྱ་བ／……ཅེས་བྱ་བ）一詞，往往出現於引用本頌的時候。有鑑於該詞出現頻率過高，且即使加以刪去也並不影響文義，所以為了避免冗贅，除非極為必要，在本譯文中會將之略去不譯，不再另行加註。

[2] 古代漢譯經典也會將之稱為「四種成就」。

淨便是**「能觀清淨分」**（不共的功德圓滿）。〔至於〕何人證悟、證悟什麼、如何證悟，都是所要區別的內涵（**「所觀法分」**）。

[76b.5]བཞེངས་པ་ནི་**ཏིང་ངེ་འཛིན་ལས་བཞེངས་པ**འོ། །བསྟན་པ་ནི་གདགས་པའི་དོན་བརྗོད་པ་ཀུན་རྫོབ་རབ་ཏུ་བཤད་པའོ། །བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་དང་། སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་དང་རྣམ་པ་དགུ་ཡིན་ནོ། །

「起分」是指「從三摩地起」。**「說分」**則是詮釋增益之義，也就是解說世俗。加上**「菩薩功德勢力分」**、**「[菩薩] 行差別分」**，共為九分。

[76b.6]ད་ནི་མདོའི་ཚིག་རྣམ་པར་བཤད་པར་བྱའོ། །**འདི་སྐད**་ཅེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་དམ་བཅས་པ་ལ་བྱ་སྟེ། ཁོ་བོ་ཅག་ལ་ཆོས་སྟོན་ཅིག་ཅེས་འཁོར་གྱིས་ཡང་དག་པར་སྡུད་པར་བྱེད་པ་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་པ་དང་། དེ་ནས་དེ་བཞིན་ནོ་ཞེས་དམ་བཅས་པ་སྟེ། ཁྱེད་ཅག་གིས་ཇི་སྐད་སྨྲས་པ་དེ་བཞིན་དུ་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

今將解說經文。「如是」一詞，表示作證：眷屬聚會並祈請「請為我等說法」，以及曾發生如此這般之事——也即表達了〔說法者〕「當為汝說」（將按照你們所說的去做）的意思。

[76b.7]དེ་ཡང་འདོད་པས་བྱས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་ཞེ་ན། **བདག་གིས་ཐོས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་སོ། །

這也〔作證內容〕並非臆造。為何〔不是臆造〕呢？因為有「我聞」等〔文字〕之故。

[76b.7]ཡང་ན་**འདི་སྐད**་ཅེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་དྲིས་པའི་དོན་དག་གཞན་དུ་མི་འགྱུར་བ་ལ་བྱ་སྟེ། ཁྱོད་ཀྱིས་ཇི་སྐད་ཐོས་པ་དེ་བཞིན་དུ་སྨྲོས་ཤིག་ཅེས་བྱས་པ་དང་། **འདི་སྐད་བདག་གིས་ཐོས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨྲས་ཏེ། བདག་གིས་འདི་སྐད་ཐོས་ཀྱི་གཞན་དུ་མ་ཡིན་ནོ། །**བདག་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མངོན་སུམ་དུ་ཐོས་པར་སྟོན་ཏོ། །**ཐོས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པས་བཟུང་བའོ། །**དུས་གཅིག**་ནི་དུས་གཅིག་གི་ཚེའོ། །

又，「如是」一詞，亦表示不會變成提問內容以外的其他意思，也就是〔有人問道：〕「請你根據所聽到的那樣去說。」於是〔結集者〕說了「如是我聞」等，亦即「我聽到了這些話，不是別的〔情形〕」。「我……」傳達出親自聽聞的意思，而「聞」則是指以耳識受持，「一時」則是一次／一回的意思。

[77a.3]**བཅོམ་ལྡན་འདས**་ནི་བདུད་བཞི་བཅོམ་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཡང་ན། **རང་དབང་དང་ནི་རབ་སྣང་དང་། །གཟུགས་བཟང་བ་དང་གྲགས་པ་དང་། །དཔལ་དང་བདག་ཉིད་ཆེ་ཚོགས་པ། །དྲུག་པོ་རྣམས་ལ་ལེགས**་ཞེས་བྱ། །དོན་དྲུག་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ལེགས་པ་དེ་ལ་མངའ་བས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཏེ། འདི་ལྟར་བཅོམ་ལྡན་འདས་རང་དབང་ཚོགས་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་འཆིང་བ་བག་ཆགས་དང་བཅས་པ་བཅད་པའི་ཕྱིར་རོ། །རབ་ཏུ་སྣང་བ་ཚོགས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མེས་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པའི་མུན་པ་བསལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །གཟུགས་ཚོགས་པ་ནི་སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོའི་མཚན་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་དང་ལྡན་པའི་ཕྱིར་རོ། །གྲགས་པ་ཚོགས་པ་ནི་འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །དཔལ་ཚོགས་པ་ནི་འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཉེ་བར་འཚོ་བར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ། །བདག་ཉིད་ཆེན་པོའི་ཚོགས་པ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ཕན་པ་མཛད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

因為摧壞四魔，所以稱為「**婆伽婆**」[3]。又有道是：「**自在熾盛與端嚴，名稱吉祥及尊貴，如是六種義差別〔，應知總名為薄伽〕**」[4]也就是因為具備六種善妙的性相，所以稱為「**婆伽婆**」[5]，亦由於如此的佛世尊具足「**自在**」，已斬斷煩惱的纏縛以及習氣之故；具足「**自在**」，是因為以智火照破所知障的黑暗之故；具足「**端嚴**」（色相），是因為具備三十二種大士相；具足「**自在**」，是因為遍於一切眾生之故；具足「**吉祥**」，是因為一切眾生之所依附故；具足「**尊貴**」，則是因為能饒益一切眾生之故〔，而有此名〕。

[77a.5]**བཞུགས་པ**་ནི་འདུལ་བ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་སྤྱོད་ལམ་བཞི་པོ་དག་གིས་གནས་པ་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའོ། །**ཏེ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གྱུར་ཟིན་པ་སྟེ། ག་ཡ་ན་བཞུགས་པར་གྱུར་ཟིན་ཏོ་ཞེས་པའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**與……俱**」[6]敘明了：如實遵循毘奈耶，以四種威儀而安住。待述詞 [7]〔在此〕表示完成式，也即表達了「已安住於伽耶」。

[77a.5]འདིས་ནི་**ག་ཡ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་སྤྱིར་མཚོན་རྟེན་དུ་གྱུར་པ་བསྟན་ཏོ། །མདོ་འདི་ཡུལ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཉིད་དུ་བསྟན་པར་བརྗོད་

[3] 婆伽婆：原文寫做 བཅོམ་ལྡན་འདས，梵文做 *bhagna-vat*，漢譯經典常譯做世尊。其他音譯尚有薄伽梵、婆伽梵、婆誐嚩帝。該詞的直譯有「出」「有」「壞」三義，此處按照「壞」（摧壞、破除）的意義解。

[4] 語出世親造、玄奘所譯《佛地經論》卷一（CBETA, T26, no. 1530）。

[5] 此處根據婆伽婆（*bhaga-vat*）的「有」（擁有、具備）的意義解。

[6] 與……俱：原文寫做 བཞུགས་པ，義為安住、身處。由於漢文「與……俱」為「與……共處」之義，已內含「具」字，因此「住」字對應到經文時，應對應於「與……俱」。

[7] 待述詞：藏文稱為 ལྷག་བཅས。文中的 ཏེ 字是其中的一種形式。此詞的用途在於表達承接動作、引申理由或者引出下文。

པའི་ཕྱིར། **ག་ཡ་མགོའི་མཆོད་རྟེན་ན**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། **མགོའི**་སྒྲ་ནི་རྩེ་མོའི་སྒྲའི་རྣམ་གྲངས་སུ་གཏོགས་པ་སྟེ། རང་བཞིན་གཞན་ནོ། །

「**伽耶**」這地方，整體而言是指塔。為了要傳達本經地點的超勝，而說「**伽耶山頂塔**」。「**山頂**」算是「頂端」一詞的同義詞，而本質上則是另一回事。

[77a.6]གཙོ་བོ་ནི་རི་དེ་ལ་ག་ཡའི་མགོ་ཞེས་བྱའོ། །**གཙོ་བོ**་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གནས་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་བཞུགས་པར་བརྗོད་པ་དེ་ཉིད་ཀྱི་མཆོད་རྟེན་དུ་གྱུར་ཏེ། **མཆོད་རྟེན**་སྨོས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ། སངས་རྒྱས་དུ་མ་བཞུགས་བཞུགས་པས་གནས་ཁྱད་ཞུགས་པ་བསྙད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བསྙད་པ་ཡང་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་འདི་སངས་རྒྱས་དུ་མས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པར་ཐབས་ཀྱིས་བསྙད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་སློབ་དཔོན་གྱིས་དེ་ལ་གླིང་གཞི་ནི་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །གླིང་གཞིའི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་ཡང་གླིང་གཞི་ཞེས་བྱ་བར་བལྟ་བར་བྱའོ། །

主要是「在那座山上」，所以稱為伽耶山頂，**「根本 [8] [序分]」**是指：這是如來所在處，因為**「根本」**一詞說的是如來所在，所以是塔（供養所依）——〔阿闍梨世親〕所說的**「塔」**[9]，是**「無量諸佛所住處」**（多佛常住之處），因此被稱為殊勝的場所。如此解說，也是因為此法門是許多佛陀所加持，依方便而做解說的。因此，阿闍梨（世親）才說所謂**「[根本] 序分」**等內容。序的一分也應當被視為說法因緣。

[77b][77b.1]**མི་སློབ་པ་དང་། སློབ་པས་བསྡུས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་**དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ**་ཞེས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །འདིར་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་དགེ་སློང་སྨོས་པའི་ཕྱིར་གཉིས་སྨོས་སོ། །**དགེ་སློང་སྟོང་དུ་ཚང་བ**་ཞེས་འབྱུང་བ་ནི་མི་སློབ་པ་རྣམས་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཉོན་མོངས་པ་བཅོམ་པས་དགེ་སློང་ཞེས་བྱ་བའི་ཕྱིར་རོ། །

〔《論》中提到〕**「學無學」**（無學與有學所攝）是為了下文有「**大比丘眾**」的緣故。在此，〔阿闍梨〕所說的是受近圓的比丘，所以二種都說，因為下文所說「**滿足千人俱**」指的都是無學位者，而且由於已經滅除煩惱，所以稱為「**比丘**」[10]。

[8] 根本：藏文寫做 རྩ་བ。藏譯《論》中未提到，但漢譯的《論》則有此詞。

[9] 塔：藏文寫做 མཆོད་བརྟེན。藏譯《論》中未提到，但漢譯的《論》則有此字。

[10] 《大寶積經》卷一一三〈二 比丘品〉：「爾時佛告迦葉：『所言比丘，比丘者，能破煩惱，故名比丘。』」（CBETA, T11, no. 310）

[285a.2]སྔོན་རལ་པ་ཅན་དུ་གྱུར་པ། བྱ་བ་བྱས་པ། བྱེད་པ་བྱས་པ། ཁུར་བོར་བ། བདག་གི་དོན་རྗེས་སུ་ཐོབ་པ། སྲིད་པ་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཡོངས་སུ་ཟད་པ། ཡང་དག་པའི་ཤེས་པས་སེམས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་གྲོལ་བ། སེམས་ཀྱི་དབང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དམ་པའི་ཕ་རོལ་དུ་སོན་པ། དགྲ་བཅོམ་པ་ཤ་སྟག་དང་།

其先悉是編髮梵志，應作已作，所作已辦，棄捨重擔，逮得己利，盡諸有結，正智心得解脫，一切心得自在，已到彼岸，皆是阿羅漢；

[77b.2]**བྱ་བ་བྱས་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་དེ་དག་གི་བྱེ་བྲག་གོ། །དེ་ལ་ཚིག་དང་པོའི་བཤད་པ་ནི་**ལྷག་མཐོང་གི་བྱ་བ་ཤིན་ཏུ་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་བྱ་བ་རྫོགས་པ**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ལྷག་མཐོང་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་སུ་གཏོགས་པར་བལྟའོ། །

「應作已作」等是指彼等（上引經文 [11]）的分支。其中，第一句的解釋為**「勝觀所作極為圓滿故，所作畢竟」**[12]，並且應將「勝觀」視為智慧的同義詞。

[77b.3]**བྱེད་པ་བྱས་པ**ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བྱ་བ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་བྱ་བ་ཟིན་པ་ཞེས་བྱ་བ་བཤད་དོ། །ལྷག་མཐོང་གི་བྱ་བ་ནི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་སྤངས་པ་སྟེ། དེ་ནི་**ཁུར་བོར་བ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཚིག་གསུམ་གྱིས་སྟོན་ཏོ། །

「所作已辦」則被解釋為**「三昧所作已竟，此乃所作已辦」**[13]。勝觀〔在此〕的「所作」（作用）在於已斷三種雜染。這點又由「棄捨重擔〔，逮得己利，盡諸有結〕」等三句而做宣說。

[77b.4]**བོར་བ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་གང་དག་གིས་ཕུང་པོ་ལྔའི་ཁུར་བོར་བ་སྟེ། མ་འོངས་པའི་དུས་ན་སྐྱེ་བ་མེད་པས་དེ་དག་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཁུར་བླངས་པ་བོར་བ་སྟེ། ཁུར་དེ་ཡང་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་དག་གོ**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདིས་ནི་ཚེའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པར་བསྟན་ཏོ། །

「棄捨〔重擔〕」，是指某些人放下了五蘊的擔子，於未來時不再出生，這是針對他們而說的。〔《論》中〕解釋為**「捨離所受重擔，彼重擔者，所謂五取**

[11] 此處係指漢譯《論》中所說「**無學者，有八德**」，即：所作畢竟、畢竟過於應作已作、遠離三昧障、捨離所受重擔（五蘊）、證涅槃、過三界、依不顛倒受教修行、如實修行四如意足而能受信者所施物。

[12] 漢譯《論》中僅做**「所作畢竟」**。

[13] 漢譯《論》中做**「畢竟過於應作已作」**。

蘊」[14]。以此宣說「已經斷除壽的雜染（生雜染）」。

[77b.5]**བདག་གི་དོན་རྗེས་སུ་ཐོབ་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པ་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「逮得己利」是指已經斷除煩惱的雜染，即〔《論》中〕所謂**「證涅槃」**[15]。

[77b.6]**སྲིད་པ་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཡོངས་སུ་ཟད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་གང་དག་གིས་ལས་གང་དག་ཡིན་པ་དེ་དག་ཡོངས་སུ་ཟད་པར་ཞེས་བྱ་བར་ཚིག་རྣམ་པར་སྦྱོར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཁམས་གསུམ་ནས་འབྱུང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདིས་ནི་ལས་ཀྱི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པར་བསྟན་ཏོ། །

「盡諸有結」（完全滅盡三有繫縛）是指：凡是相應的所造業，都已滅盡，所以這樣遣詞用句。其〔在《論》中的〕解說為：**「過三界」**[16]（出離三界）。以此宣說「已經斷除業的雜染」。

[77b.7]**ཡང་དག་པའི་ཤེས་པས་སེམས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་**ནི་རྣམ་པ་གང་གིས་ཤེས་རབ་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ཟད་པའི་རྒྱུར་གྱུར་པ་སྟེ། དེ་དག་གིས་དེ་བསྟན་ཏོ། །**ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་**ནི་ཡང་དག་པའི་གདམས་ངག་བསྒོམས་པ་སྟེ། དེས་ཉོན་མོངས་པ་དང་། ལས་དང་། ཚེ་དག་ལས་གང་དག་གིས་སེམས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་དེ་དག་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མ་ནོར་བའི་གདམས་ངག་བསྒོམས་ཏེ་དེ་ལ་གནས་ནས་ཉོན་མོངས་པ་ཤིན་ཏུ་སྤངས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །**ཉོན་མོངས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིར་ཉོན་མོངས་པ་དང་། ལས་དང་། ཚེ་ལ་བྱ་བར་འདོད་དེ། འདིས་ཉོན་མོངས་པར་བྱེད་པ་དང་། འདིར་ཉོན་མོངས་པར་བྱེད་པ་སྟེ་སྒྲུབ་པ་གཉིས་སོ། །

「正智心得解脫」是指：由於該種行相（基於上述情形），智慧成了滅盡三種雜染之因，那些〔文字〕所揭櫫的便是此理。「正智」是指修習真確的教授，藉此使心完全從煩惱、業以及壽當中解脫，故有此說。也就是〔《論》中所說的〕

[14] 漢譯《論》中做**「遠離三昧障」**，而將**「彼重擔者，所謂五取蘊」**（五取蘊一詞，漢譯做五陰）做為原經「逮得己利」之解釋。

[15] 漢譯《論》中做**「捨離所受重擔」**，而將**「證涅槃」**做為原經「盡諸有結」之解釋。

[16] 漢譯《論》中做**「證涅槃」**，而將**「過三界」**（過三有一詞，漢譯做過三界）做為原經「正智心得解脫」之解釋。

「依不顛倒受教修行，善遠離諸煩惱」[17]。在此（世親的《論》），所謂的**「煩惱」**，要當成煩惱、業以及壽〔三種雜染的合稱〕，因為以之（三種雜染）能令心煩作惱，並且於此能令心煩作惱，所以涉及二種面向。

[78a.2]**སེམས་ཀྱི་དབང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དམ་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་སོན་པ་**ཞེས་བྱ་བས་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བྱ་བ་རབ་ཏུ་སྟོན་ཏེ། སེམས་རྩེ་གཅིག་ཏུ་གྱུར་པས་དབང་སྒྱུར་བ་ནི་སེམས་ལ་དབང་བ་དག་སྟེ། ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་སོ། །**སེམས་ཀྱི་དབང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དམ་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་**གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་མཆོག་སྟེ། དེ་ཐོབ་པ་དག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ་ཞིན་ཏུ་བསྒོམས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ་དག་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་སོ། །དེ་དག་ཤིན་ཏུ་བསྒོམས་པས་དད་པས་བྱིན་པ་ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པའི་འོས་སུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་དགྲ་བཅོམ་པ་རྣམས་སོ། །དེ་ནི་**དད་པས་བྱིན་པ་ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པའི་འོས་སུ་གྱུར་པས་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「一切心得自在已到彼岸」表示了三摩地的所作（作用）——由於心達到專一，所以能夠自在掌控，能夠對心得到自在（掌控）的，就是各種三摩地。**「一切心得自在已到彼岸」**那便已是最上的〔三摩地〕，也就是已經證得。對此的解說為：**「如實修行四如意足」**[18]。如意足是指各種三摩地。由於深入修習那些（三摩地），於是堪能受用信施，所以是指阿羅漢眾（應供）。此理透過**「能受信者所施物故」**而做解說。

[78a.4]སློབ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཚད་ནི་མདོ་ལས་མི་འབྱུང་སྟེ། བཤད་པ་བྱེད་པས་བསླབ་པའི་སྒྲ་དོན་གྱི་སྒོ་ནས་**རྣམ་པ་གཉིས་ཀྱིས་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། བསླབ་པ་མ་རྫོགས་པ་ཞེས་བྱ་བས་ནི་རྒྱུ་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པ་བསྟན་ཏོ། །ཇི་ལྟར་འདོད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པས[19]ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པའོ། །

有學位者的標準並未見於經典之中。但若根據〔該論的〕解說，按照「有學」的詞義而言，〔世親〕說**「[又，學] 有二種」**等，也就是說：由於學處未臻圓滿，說明了「因尚未圓熟」；由於所求尚未如實達成，所以〔說明了〕「果

[17] 漢譯《論》中做**「過三有」**，而將**「依不顛倒受教修行，善遠離諸煩惱」**做為原經「一切心得自在已到彼岸」之解釋。

[18] 漢譯《論》中做**「依不顛倒受教修行」**，而將**「如實修行四如意足」**做為原經「皆是阿羅漢」之解釋。

[19] 原經的漢藏譯本皆無此句。應係對前文「諸學道者」的討論之延續。

尚未圓熟」。[20]

[285a.4]བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་མང་པོ་དང་ཐབས་ཅིག་ཏུ་བཞུགས་ཏེ།

諸菩薩摩訶薩無量無邊。

[78a.5]**བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་མང་པོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དག་པས་གྲངས་མང་བའོ། །བྱང་ཆུབ་ཏུ་སྨོན་ལམ་བཏབ་པའི་ཕྱིར་ན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དག་གོ། །སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་བསྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་དག་གོ། །

「**菩薩摩訶薩無量無邊**」[21]。是以這些來表達數量眾多。〔他們〕由於發願志求菩提，所以稱為菩提薩埵眾；由於成辦一切眾生義利，所以稱為摩訶薩。

[285a.4]དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་གཅིག་པུ་དབེན་པར་གཤེགས་ཏེ། ནང་དུ་ཡང་དག་བཞག་ནས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཉིད་ལ་བརྟགས་ཏེ།

爾時世尊獨靜無人，入於〔諸佛甚深〕三昧，觀察法界而作是念：

[78a.6]**དེ་ནས་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཡོངས་སུ་བརྗོད་དོ། །དེ་ལ་**དེ་ནས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བར་མ་ཆད་པའོ། །**གཅིག་པུ་**ནི་སྐུ་དབེན་པའོ། །**དབེན་པར་གཤེགས་པ་**ནི་ཐུགས་དབེན་པའོ། །**ནང་དུ་ཡང་དག་གཞག་པ་**ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་སྙོམས་པར་ཞུགས་པའོ། །ཏིང་ངེ་འཛིན་དེ་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པ་སྟེ། **ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཉིད་ལ་བརྟགས་**[22]**ཏེ་**ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་རང་གིས་རིག་པ་ཉིད་**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་རྟོག་པ་**སྟེ། དེ་ཉིད་དམིགས་པ་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཏོ། །ཅིའི་ཕྱིར་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཡོངས་སུ་བརྗོད་ཅེ་ན། བཤད་པ་བྱེད་པས་དེ་ལ་**ཏིང་ངེ་འཛིན་**ནི་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིར་དགོས་པ་བསྟན་ཏོ། །

「**爾時**」等句，指的都是三摩地。其中，「**爾時**」表達「無間斷」(與前文連續)的意思。「**獨**」是指身體方面的寂靜，「**靜**」是內心的寂靜，「**入於諸佛甚深三昧**」[23]則是指平等安住於三摩地，而該三摩地緣於真如，這點是藉由「**觀**

[20] 漢譯《論》中則從正面表述，稱：**「一者、善畢竟持戒學道故，二者、如心所求畢竟滿足故。」**

[21] 菩薩摩訶薩無量無邊：原文寫做 བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་མང་པོ，直譯為極多菩薩摩訶薩。

[22] 《པེ》《སྣར》 བརྟགས。原經的《སྡེ》奘譯以及諸家漢譯也做此解，故據此而譯。

[23] 入於諸佛甚深三昧：原文寫做 ནང་དུ་ཡང་དག་གཞག་པ，直譯為「向內正住」，義為入定，亦可譯為「正住」。古譯多有做「入禪定」者。

察法界」（於法界作分別）所傳達的。離一切戲論之智慧釋自證知的——這即是「**觀察法界**」，也就是不可得三摩地（無所緣的三摩地）。若問：「為何要談三摩地呢？」答[24]：根據〔該論的〕解說，在此，「**三昧**」等所宣說的是〔開演法門之〕「必要」。

[78b][78b.1]**བརྟག་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཏེ། དེ་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་ཉིད་དེ། **ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ནི་རྟོག་གེའི་ཡུལ་མ་ཡིན**་ཞེས་དེ་སྐད་སྨོས་པའི་ཕྱིར་རོ། །**དོན་འདི**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བ་**དོན་གྱི་སྐབས་འདིར**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་བྱ་སྟེ། དེ་བཞིན་ཉིད་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པས་**ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར**་རོ། །**འདིས**་ནི་ཞེས་བྱ་བས་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཀུན་ཏུ་བརྗོད་པས་སོ། །**དོན་འདི**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བའོ། །

所謂**「[入三昧] 觀察者……」**（所觀察事／所觀法）是指法界，**「彼」**[25]即自證知的三摩地本身，因為〔《論》中〕提到「**法界**」**「非是思量境界」**。「**是義**」[26]即空性，**「於此論義」**[27]（就現在論義的情況來說）是指真如，而真如就是「諸法無我之行相」，所以說**「非聲聞辟支佛**（獨覺）**境界故」**。**「此明……」**表示已經講解了空性。**「是義」**就是空性。[28]

[78b.3]**དེ་དག་གི**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་དེ་དག་གིའོ། །སྟོང་པ་ཉིད་མ་མཐོང་བར་ཉོན་མོངས་པ་སྤོང་བ་མེད་དེ། གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པས་སྟོང་པ་ཉིད་ནི་དེ་དག་གི་ཡུལ་ཡང་ཡིན་ཏེ། ཆོས་ལ་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པས་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །

「彼等之」[29]是指聲聞、獨覺等人所有。由於〔他們〕未見空性，未斷煩惱，所以就補特伽羅而言，無我行相的空性雖也是他們的境界，但就法而言，無我行相的空性則不然。

---

[24] 原文並無「答」字。由於《論》中多處涉及問答，為裨讀者理解，特參考古譯表達的方式，逕行加入「答」字，不另以括號表示添譯，以免冗贅。下同。特此說明。
[25] 此處指的應是世親《論》中的指稱代詞。但漢譯本中並未將之譯出。
[26] 是義：原文寫做 དོན་འདི，義為此義、此理。藏文原經無此詞，鳩摩羅什譯《文殊師利問菩提經》（CBETA, T14, no. 464，以下稱為羅什譯本）中採意譯，做「性相」。其餘漢譯本皆未譯出。
[27] 漢譯《論》中並無對應之詞。
[28] 漢譯《論》中並無對應之詞。
[29] 彼等之：原文寫做 དེ་དག་གི，義為「他們的」，係漢譯《論》的引文，但在漢譯本中省略了指稱代詞「彼等」，也省略了所有格「之」。

[285a.4]བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་ནི་ཐོབ། བདག་གིས་ཡེ་ཤེས་ནི་ཁོང་དུ་ཆུད།

「我得阿耨多羅三藐三菩提，得一切智慧，

[78b.4]**བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་ནི་ཐོབ**ཅེས་བྱ་བ་ནས་བཟུང་སྟེ་རྟོག་པ་པོ་རྣམ་པར་དག་པ་སྟོན་ཏོ། །དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་གནས་པ་ལ་འདི་མི་སྲིད་ཀྱི། དེ་ལས་བཞེངས་པ་ལ་འདི་རིགས་ཏེ་འོག་ཏུ་བསྒྲུབ་པར་བྱའོ། །གལ་ཏེ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ནི་རྟག་ཏུ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཡིན་ན་ཇི་ལྟར་མཉམ་པར་འཇོག་པ་དང་། ཇི་ལྟར་བཞེངས་ཤེ་ན། དེའང་འོག་ཏུ་བརྗོད་པར་བྱའོ། **།བྱང་ཆུབ་བརྙེས་པར་བསྟན་པ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་ནི་ཐོབ**ཅེས་མདོ་ལས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། **།ཡེ་ཤེས་ཐུགས་སུ་ཆུད་པས**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བདག་གིས་ཡེ་ཤེས་ནི་**ཁོང་དུ་ཆུད**ཅེས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་བྱང་ཆུབ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་གྱུར་པའི་ཡེ་ཤེས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ཉིད་བྱང་ཆུབ་བརྙེས་པར་རིག་པར་བྱའོ། །དེའི་ཕྱིར་དམིགས་པར་བྱ་བ་དང་དམིགས་པར་བྱེད་པའི་དངོས་པོ་མཚུངས་མཉམ་པས་ཐུབ་པའི་བྱང་ཆུབ་བརྙེས་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་ཏེ། **དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཐུགས་སུ་ཆུད་པས་བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་ཏོ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

從「我得〔阿耨多羅三藐三〕菩提……」開始，宣說了**「能觀清淨者」**[30]（清淨／正確的觀察者）。若安住於緣真如的三摩地，就不可能這樣（不可能做觀察），因此，〔當時〕應是已從定中起，這樣才合理，下文將會證明〔這點〕。問：「假使世尊總是具足無二智，又該如何平等安住、該如何出定呢？」答：這也會在下文提到，因為〔《論》中〕所謂**「已得菩提」**，就是經中所出「我得〔阿耨多羅三藐三〕菩提」之故，因為「得一切智慧」就是「我已經通達（「得」）智慧」的意思。離一切戲論的智慧本身就是「菩提」，因此，應當了知：通達如此之智慧，就是「得菩提」。正因如此，「所緣」以及「能緣事」乃是平等的，於是牟尼得到菩提是與眾不同的。〔這就是為何〕其（世親《論》）中解釋道**「彼得一切智慧者，有 [十七種]」**（由於通達智慧，而有差別）。

[30] 漢譯《論》中寫做「**能觀清淨者**」，字面意義是「觀察清淨法（真如）者」，但從《疏》中可知，此處顯然並非此義。此處，所觀之法為後得境界。藏譯則做 རྟོག་པ་པོ་རྣམ་པར་དག་པ，義為「清淨／正確的觀察者」，更貼近於文義。

[285a.5]བདག་གིས་བྱ་བ་ནི་བྱས། བདག་གིས་ཁུར་ནི་བོར། བདག་གིས་འཁོར་བའི་འབྲོག་དགོན་པ་ལས་ནི་རྒལ། བདག་གིས་མ་རིག་པ་ནི་བསལ། བདག་གིས་རིག་པ་ནི་སྒྲུབ།

「所作已辦，除諸重擔，度諸有險道，滅無明，得真明，

[78b.7]བདག་གི་དོན་དང་གཞན་གྱི་དོན་ཐབས་དང་བཅས་པ་བསྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་**བྱ་བ་ནི་བྱས་པ**འོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དམ་བཅས་པ་ཉམས་སུ་ལེན་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །**བྱ་བ་ནི་བྱས**་ཞེས་པའི་ཚིག་གིས་ནི་དེའི་བསྟན་པའོ། །

自利、他利以及方便皆得已成就，故說「所作已辦」。箇中解釋則為：**「本願滿足」**（實踐承諾）等。以「所作已辦」一句即已傳達此義。

[79a][79a.1]མདོའི་ཚིག་ལྷག་མ་རྣམས་ནི་དེའི་བཤད་པའོ། །

其餘經文，則可參見其（世親）〔於《論》中〕所說。

[79a][79a.1]སྤངས་པ་དང་ཡེ་ཤེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པས་བསྡུས་པ་ནི་བདག་གི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་སྟེ། དེ་ལ་སྤངས་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ནི་**བདག་གིས་ཁུར་ནི་བོར**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཚིག་གསུམ་གྱིས་བསྟན་ཏེ་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་གནས་དང་བཅས་པ་སྤངས་པ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཁམས་གསུམ་དུ་སྐྱེ་བས་བསྡུས་པའི་རྣམ་པར་སྨིན་པའི་བདག་ཉིད་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཕུང་པོ་དག་ནི་**ཁུར་བླངས་པ**་སྟེ། དེ་དག་སྤངས་པའི་ཕྱིར་**ཁུར་བོར་བ**འོ། །འདིས་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པའི་གནས་སྐྱེ་བ་སྤངས་པར་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཁུར་བླངས་པ་བོར**་ཞེས་པའོ། །**ཁུར་གྱི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་**ཁུར་དེ་ཡང་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་དག་གོ**་ཞེས་བཤད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

以「所斷圓滿及智慧圓滿」所攝，此即自利圓滿。其中，所斷圓滿，以「除諸重擔〔，度諸有險道，滅無明〕」等三句呈現，因為宣說了已經斷除煩惱障、所知障及〔彼等之〕所依處。以「生於三界」所攝的異熟本質，並非真確，其性相乃是虛妄分別的，是諸蘊，此即〔《論》中所說〕**「所取重擔」**。由於已經斷除此等（諸蘊），所以「除諸重擔」。因此，〔此處〕宣說已經斷除煩惱障、所知障之依處——生。其〔《論》中的〕解說為：**「捨離所取重擔」**。**「重擔之義同**

前」[31]，因為解說中提到了**「彼重擔者，所謂五取蘊」**[32]。

[79a.4]**བདག་གིས་ན་འཁོར་བའི་འབྲོག་དགོན་པ་ལས་ནི་བརྒལ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་སྤྱངས་པར་བསྟན་ཏོ། །འདིས་འཁོར་བར་བྱེད་པས་འཁོར་བ་སྟེ། འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་ཉོན་མོངས་པའི་ཚོགས་སོ། །དེ་ཉིད་**འབྲོག་དགོན་པ**་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་ཤིན་ཏུ་སྤྱངས་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

「度諸有險道[33]」表達已斷煩惱障。因此，〔所要越度的〕是能令流轉者——稱之為「輪迴」，也即貪欲等眾煩惱，這便是「險道」。其解說為：**「善斷一切諸煩惱障」**。

[79a.5]**བདག་གིས་མ་རིག་པ**་ནི་ཉོན་མོངས་པ་ཅན་མ་ཡིན་པའི་མི་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་**བསལ་བ**་ནི་སྤྱངས་པའོ། །འདིས་ནི་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་སྤྱངས་པ་བསྟན་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་ཤིན་ཏུ་སྤྱངས་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

「無明」，指的就是對於「非染法」的無知，「滅」之即是已〔將之〕斷除。以此宣說已斷所知障。其解說為：**「善斷一切智障」**（究竟斷除一切所知障）。

[79a.5]**བདག་གིས་རིག་པ་ནི་བསྒྲུབས**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་ཡེ་ཤེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བསྟན་ཏེ། ཤེས་བྱ་ཐམས་ཅད་ལ་དམིགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི་རིག་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

以「得真明」宣說了智慧圓滿，也就是緣一切所知之智慧、明知。其解說為：**「證如實妙法」**（已如實現證一切法）。

[285a.5]བདག་གིས་ཟུག་རྔུ་ནི་ཕྱུང་། བདག་གི་སྲེད་པ་ནི་ཟད། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་གྲུ་ནི་སྦྲར། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྔ་ནི་བརྡུངས། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་དུང་ནི་བུས། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ནི་བསྒྲེང་།

「拔諸箭，斷渴愛，成法船，擊法鼓，吹法蠡、建法幢，

[31] 漢譯《論》中並無對應之語句。

[32] 漢譯《論》中做**「又重擔者，所謂五陰」**。

[33] 諸有險道：原文寫做 འཁོར་བའི་འབྲོག་དགོན་པ，義為輪迴之曠野。羅什譯本做「三有險道」。毘尼多流支所譯《佛說象頭精舍經》（CBETA, T14, no. 466，以下簡稱隋譯本）做「生死流」，菩提流志所譯《大乘伽耶山頂經》：（CBETA, T14, no. 467，以下簡稱唐譯本）做「生死曠野」。

[79a.6]**བདག་གིས་ཟུག་རྔུ་ནི་ཕྱུང་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**ལྟ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཟུག་རྔུ་བཏོན་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

「**拔諸箭**」的解說為：**「離一切邪箭」**（拔除一切見之苦楚〔毒箭〕）。

[79a.6]**བདག་གིས་སྲིད་**[34]**པ་ནི་ཟད་**ཅེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི། **སྨོན་ལམ་དང་བྲལ་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། སྲིད་པའི་དོན་དུ་ཆོལ་བའི་སྨོན་ལམ་མོ། །ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པ་ཉིད་ལྟ་བ་དང་སྲེད་པ་སྤངས་པར་གྲུབ་མོད་ཀྱི་སོ་སོར་སྨོས་[35]པ་ནི་རྒྱུན་མི་འཆད་པར་ཀུན་ཏུ་འབྱུང་བས་ལྟ་བ་དང་སྲེད་པ་གཉིས་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདིས་ནི་བདག་གི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བསྟན་ཏོ། །

「**斷渴愛**」之解說為：**「離諸顛」**（遠離願求），〔願求〕也就是為希求愛著而心生願求。〔斷渴愛〕是因為斷煩惱障本身，斷除見與愛之事雖已成就，然而各別的願求仍會不斷出現，所以〔在此〕是以「見」及「愛」二者為主。如此宣說了自利圓滿。

[79b][79b.1]**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་གྲུ་ནི་སྦྲུར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པ་ལ་དམིགས་པ་ཟག་པ་མེད་པའི་ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཀྱི་གྲུའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཤེས་རབ་ཡང་དག་པར་བསྒྲུབས་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**成法船**」是緣「諸法無我」。無漏智慧即是法船。其解說為：**「成就出世間慧」**。

[79b.2]**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྔ་ནི་བརྡུངས་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་རྣམས་ཀྱིས་ནི་གཞན་གྱི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཐབས་དང་བཅས་པ་བསྟན་ཏོ། །དེ་ལ་ཐབས་ནི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རབ་ཏུ་བསྐོར་བའོ། །དེ་ཡང་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྔ་ནི་བརྡུངས་**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རབ་ཏུ་བསྐོར་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ངེས་པར་ལེགས་པ་དང་། མངོན་པར་མཐོ་བའི་རྒྱུ་རབ་ཏུ་བཤད་པས་གསུང་རབ་ཀྱི་ཆོས་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་སོ། །

「**擊法鼓**」等句，宣說了他利圓滿以及方便。其中，方便是指妙轉法輪，以「**擊法鼓**」做為表達。其解說〔即〕為：**「轉妙法輪」**，也就是究竟解說決定勝與增上生之因。因此，教言之法分為二類。

[34] 根據《ཅ》《སྣར》，應做 མེད།
[35] 應做 སྨོན，現據此而譯。然而諸家刻版皆無出入。待考。

[79b.3]དེ་ལ་ངེས་པར་ལེགས་པའི་རྒྱུ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་བཤད་པའོ། །དེ་ཡང་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་དུང་ནི་བུས**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བདག་མེད་པའི་སྒྲ་བསྒྲགས་པ**ཞེས་བྱའོ། །

其中，關於決定勝之因，所解說的是空性。這又以「**吹法蠡**（螺）」而宣說，其解說為：**「出無我妙聲」**。

[79b.4]སྟོང་པ་ཉིད་དུ་ལྟ་བ་ནི་དངོས་པོ་སྟོབས་ཀྱིས་བྱུང་བའི་ཚད་མས་གྲོགས་སུ་བྱུར་པའི་ཕྱིར་ཕས་ཀྱི་རྒོལ་བ་ཐམས་ཅད་ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ་ཡིན་པས་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ནི་བསྒྲེང**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། མུ་སྟེགས་ཐམས་ཅད་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བས་**རྒྱལ་མཚན**ཉིད་དེ། བདག་མེད་པའི་སྒྲ་གསང་བསྟོད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཕྱིར་རྒོལ་བ་ཤིན་ཏུ་ཚར་བཅད་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「觀為空性」指的是藉由「事勢〔本身〕所生之量」做為助緣，而勝伏一切外道敵論，所以〔經中〕說：「**建法幢**」。由於大勝外道，故說「**幢**」，因其能出高聲讚頌無我之聲。其解說為：**「善能降伏一切外道」**。

[285a.6]བདག་གིས་འཁོར་བའི་ལུགས་ནི་བཟློག །བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་ནི་བསྟད། བདག་གིས་ལམ་ངན་པ་ནི་བཅད། བདག་གིས་ལམ་ནི་ཡང་དག་པར་བསྟན། བདག་གིས་ཞིང་ངན་པ་དག་ནི་རྣམ་པར་བཟློག །བདག་གིས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཞིང་དག་ནི་ཡང་དག་པར་བསྟན་ན། 「轉生死種，示涅槃性，閉塞邪道，開於正路，離諸罪田，示于福田。

[79b.5]**བདག་གི་འཁོར་བའི་ལུགས་ནི་བཟློག**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་གདུལ་བ་ཐ་དད་པ་གཞན་གྱི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཐ་དད་པར་བསྟན་ཏོ། །གདུལ་བ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། དོན་གྲུབ་པ་དང་། དེ་ལས་**བཟློག་པ**འོ། །དོན་གྲུབ་པ་ནི་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཐམས་ཅད་སྤངས་པ་སྟེ། དེའི་ཆེད་དུ་**བདག་གི་འཁོར་བའི**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། འཁོར་བར་འདྲེན་པ་དང་། ཐོབ་པར་བྱེད་པས་**འཁོར་བའི་ལུགས**སོ། །

以「**轉生死種**（逆轉輪迴之規律）」等，宣說「所調伏者各異，他利圓滿也各異」。所調伏者分為二類：成就義利、與之相反（「**轉**」）。成就義利即是〔《論》中所說〕**「善斷一切諸結［因緣］」**[36]。故〔經中〕說「〔**轉**〕**生死**〔**種**〕」等。也就是引領出於輪迴、令其解脫，故稱「**生死種**」。

[36] 藏譯《釋》拼做 ཀུན་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་མི་འབྱུང་བ།

[79b.6]ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ནི་འབྲེལ་པ་སྟེ། དེ་བདག་གིས་**བཟློག**་གོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྒྱུ་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་མི་འབྱུང་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཉིད་སྐྱེ་བའི་རྒྱུ་དག་སྟེ། དེ་དག་མི་འབྱུང་ངོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「諸結［因緣］」是指聯繫，也即表達出「轉」（逆轉）的意思。其解說為：**「一切諸結［因緣］不生」**[37]。「結」本身即是出生的眾緣，〔所以此處〕表達的是「那些（諸結）不出生」的意思。

[79b.7]དོན་མ་གྲུབ་པ་ནི་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་མ་ལུས་པར་མ་སྤངས་པའོ། །དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ་ལུང་གི་སྟོབས་ཅན་དང་། ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་སྟོབས་ཅན་དེ་ཁོ་ན་མཐོང་བའོ། །

不成就義利，就是未能無餘斷除諸結。這也分為二類：具足教言力之凡夫、具足通達力且能見於真實者。

[80a][80a.1]དང་པོའི་ཆེད་དུ་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་ནི་བསྟན**་ཅེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། ངའི་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་ནི་མང་དུ་ཐོས་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ནི་ཚུལ་ལོ། །ཟག་པ་དང་བཅས་པ་དང་། ཟག་པ་མེད་པའི་ཆོས་རྣམས་ནི་ཚུལ་དྲུག་དང་ཇི་ལྟར་མཐུན་པར་གཞག་སྟེ། ཚུལ་དྲུག་ནི། དེ་ཁོ་ན་དོན་གྱི་ཚུལ་དང་། ཐོབ་པའི་ཚུལ་དང་། བསྟན་པའི་ཚུལ་དང་། མཐའ་གཉིས་སྤངས་པའི་ཚུལ་དང་། བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་ཚུལ་དང་། དགོངས་པའི་ཚུལ་ལོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འཇིག་རྟེན་པ་དང་། འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཆོས་ཡང་དག་པར་བཤད་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

為了第一種人，〔經中〕說：「示涅槃性」（解說〔涅槃〕法之軌則），也表達了「我的法，其軌則乃是由多聞者解說」的意思。「諸〔涅槃〕法之軌則」即是理。有漏、無漏諸法當配合六理而對應——六理為：真如實義理、所得理、所宣說理、斷二邊理、不可思議理、意趣理。其解說為：**「說世間出世間妙法」**。

[80a.3]ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་སྟོབས་ཅན་གྱི་ཆེད་དུ་**བདག་གིས་ལམ་ངན་པ་ནི་བཅད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་གཉིས་གསུངས་ཏེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་དག་ནི་ལམ་ངན་པ་དག་གོ། །འདུལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་དེ་དག་ནི་ངས་བཅད་དེ། སེམས་ཅན་ལ་བསྟན་པས་སོ་ཞེས་བྱ་བར་དགོངས་པའོ། །དེ་བས་ན་**བདག་གིས་ལམ་ནི་ཀུན་ཏུ་བསྟན**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །ཚིག་འདི་གཉིས་ཀྱི་བཤད་པ་ནི་**ཕྱིན་ཅི་ལོག་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་སྤངས་པ**་དང་། འཕགས་པའི་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པའི་རྗེས་སུ་མཐུན་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །དེ་དག་ནི་སྐྱེ་བོ་ངེས་པར་ལེགས་པའི་སྣོད་ཀྱི་ཆེད་

[37] 漢譯《論》中做**「善斷一切諸結因緣」**。

དུ་གཞན་གྱི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བསྟན་པའོ། །

為了具足通達力者，〔經中〕乃說「**閉塞邪道、〔開於正路〕**」等二句，亦即〔佛已〕鑑知：**「耽著顛倒」**（對於顛倒產生增上耽著）的人們，即是邪（劣）道者，而我已藉由諸毘奈耶（調伏法）而斷絕那些邪（劣）道，這是因為已為眾生宣說〔正道〕。因此，〔經中〕說道：「**開於正路**」。這二句的解說依序分別為**「遠離耽著顛倒」**[38]以及**「轉八聖道」**（符合八聖道）。這些（詞句）宣說為了做為決定勝容器者而他利圓滿。

[80a.5]མངོན་པར་མཐོ་བའི་སྣོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་**བདག་གིས་ཞིང་ངན་པ་དག་ནི་རྣམ་པར་བཟློག**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། ཞིང་དང་ཞིང་མ་ཡིན་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པར་གྱུར་ན་ཞིང་མ་ཡིན་པ་འདོར་ཏེ། ཞིང་ལ་མངོན་པར་མཐོ་བའི་ས་བོན་འདེབས་པས་མངོན་པར་མཐོ་བའི་འབྲས་བུ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་འཐོབ་བོ། །ཚིག་འདི་གཉིས་ཀྱི་བཤད་པ་ནི་**<u>མུ་སྟེགས་ཅན་ཞིང་ངན་པ་རྣམ་པར་བཟློག་པ</u>**་དང་། **<u>བསོད་ནམས་ཀྱི་ཞིང་དཀོན་མཆོག་གསུམ་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པ</u>**ས་ན་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །

為了做為增上生容器者，〔經中〕說：「**離諸罪田**」等。若已充分了知「田」與「非田」的差別，則應捨棄非田，並在田中栽種增上生的種子，而收獲增上生的殊勝果。這二句的解說依次為**「善能遠離外道福田」**以及**「示現三寶福田」**。

[285a.7]འདི་ལྟར་བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དང་། གང་གིས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དང་།
སུས་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་བའི་ཆོས་དེ་ལ་ངེས་པར་བརྟག་པར་བྱ་སྟེ།

「我今當觀彼法，誰得阿耨多羅三藐三菩提？

以何等智得阿耨多羅三藐三菩提？

何者是所證阿耨多羅三藐三菩提法？

[80a.7]**ཆོས་དེ་ལ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལའོ། །**ཇི་ལྟར**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྣམ་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པའོ། །**སུས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པ་པོའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**<u>དེ་ལ་བརྟག་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ་ནི་གང་གིས་གང་ཞིག་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ</u>**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

---

38 漢譯《論》中做**「善能遠離顛倒取相」**。

「**彼法**」是指菩提，「**以何等智**」指的是行相。「**以何……**」指作為，「**誰**」而則指作者。其解說為：**「是中，所觀察者，以何等人能證、何者是所證［菩提］，以何等智能證」**[39]。

[80b][80b.1]དེ་ལ་**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བས་ནི་བྱེད་པ་དང་བྱེད་པ་པོ་སྟོན་ཏོ། །**གང་ཞིག**་ཅེས་བྱ་བ་ནི་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ཅེས་བྱ་བའོ། །**ཇི་ལྟར**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྣམ་པ་སྟེ། **སུས**་བྱང་ཆུབ་ལ་བྱེད་པ་པོ་དང་། བྱེད་པ་ལ་སོགས་པ་ཀུན་བརྟགས་ནས་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་སྟོན་ཏོ། །འདི་ནི་དེའི་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་ཏེ། དེ་དག་ནི་ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པ་ཡིན་པས་དུས་གསུམ་དུ་ཡང་རང་བཞིན་མེད་པར་རིག་པར་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །

其中，**「以何......」**表達了作為以及作者，**「何者」**是所通達〔事〕(所證)，**「菩提」**是所證，**「以何等智」**則是行相；而**「以何等人」**(誰)則是〔表達〕證菩提者，這是虛妄假立「作為」等而宣說證菩提〔之理趣〕。其本性為虛妄假立，並且表達出應當了知：**「彼三法，於三世中虛妄分別無有實體」**(由於那些是虛妄分別的，所以於三時之中也無自性)。

[285b][285b.1]ཅི་ལུས་ཀྱིས་ཁོང་དུ་ཆུད་དམ། འོན་ཏེ་སེམས་ཀྱིས་ཁོང་དུ་ཆུད།

「為以身得？為以心得？

[80b.2]ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན། **ལུས་དང་སེམས་ཀྱིས**་ནི་**ཁོང་དུ་ཆུད་པར**་མི་རིགས་སོ་ཞེས་མདོ་ལས་གསུངས་པས། **བདག་ལ**་སོགས་པས་ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་བས་ན་**ལུས་དང་སེམས་ཀྱིས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། **བདག་ལ**་སོགས་པ་མུ་སྟེགས་ཅན་གྱིས་ཀུན་བརྟགས་པ་རྣམས་ཤིན་ཏུ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་མ་བཞག་གོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

若問：「這是為何呢？」答：〔經中〕提到「**以身得**」以及「**以心得**」之不合理性，因此，「以『我』」等〔因而得〕也並不是〔合理的〕——也就是說，經中所言「**以身**」及「**以心**」等，以及〔主張〕「以我」等〔而得〕的外道思想者所作的虛妄分別，都是畢竟不可得(無緣)的，所以不列入討論。

[39] 漢譯《論》中做：**「以何等人能證菩提？以何等智能證菩提？何者是所證菩提？」**

[285b][285b.1]གལ་ཏེ་ལུས་ཀྱིས་ཁོང་དུ་ཆུད་དུ་ནི་ལུས་ནི་ཤེམས་པོ། གཡོ་བ་མེད་པ་དང་།

「若以身得，身則無知無覺，

[80b.3]**ལུས**་ནི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་བདག་ཉིད་དུ་མེད་དུ་ཟིན་ཀྱང་དེ་ལྟར་གྱུར་པ་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྣང་བའི་དབང་གིས་རྣམ་པར་གཞག་གོ། །**སེམས་པོ་གཡོ་བ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དོན་གཅིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་སྤྱོད་པ་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཡུལ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

雖然已經確定「**身**」並沒有極微塵的本體（身非由極微塵所組成）可言，但即便如此，由於「識」會顯現，所以加以安立（本性非微塵的身）。「**無知無覺**」[40]的道理也與此相同。其解說為：**「無作者」**（無行），也就是並沒有「通達對境性相」之行。

[285b][285b.1]རྩྭ་དང་། ཤིང་དང་། རྡིག་པ་དང་། བོང་བ་དང་། མིག་ཡོར་ལྟ་བུ་སྟེ། སེམས་མེད་པ། འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་ལས་གྱུར་པ། ཕ་མའི་མི་གཙང་བ་ལས་བྱུང་བ་དང་། མི་རྟག་པ་དང་། རྟག་ཏུ་བསྐུ་བ་དང་། བཀྲུ་བ་དང་། མཉེ་དགོས་པ་དང་། འཇིག་པ་དང་། རྣམ་པར་འགྱེས་པ་དང་། རྣམ་པར་འཇིག་པའི་ཆོས་ཅན་ནོ། །

「如草、如木、如塊、如影，無所識知，四大所造從父母生，其性無常；假以衣服、飲食、臥具、澡浴而得存立，此法必歸敗壞磨滅。

[80b.4]**རྩྭ་དང**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པ་ནི་**ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པ་ལས་བྱུང་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དཔེར་ན་རྩྭ་ལ་སོགས་པ་ཕྱི་རོལ་ན་མེད་ཀྱང་རྣམ་པར་ཤེས་པས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ་ཙམ་གྱིས་རྣམ་པར་གཞག་པ་ལྟར་ལུས་ཀྱང་དེ་བཞིན་ནོ། །**སེམས་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**འདུ་ཤེས་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདི་ཡང་**གཡོ་བ་མེད་པ**་སྒྲུབ་པའོ། །

「**如草**」等的解說為**「虛妄取相成就」**（從虛妄分別所生）等。也就是說：如同〔安立〕身一般，雖然外在並無草等〔物質〕，但以識作分別，就足以安立〔外境〕。「**無所識知**」（無心）的解說為**「遠離諸想」**（無想），這也證成了「**無覺**」。

---

[40] 無知無覺：無知，原文寫做 སེམས་པོ，梵文寫做 *nirīhaḥ*，即「無心之法」，羅什、元魏、隋譯本皆做「無知」，唐譯則做「無覺」。無覺，原文寫做 གཡོ་བ་མེད་པ，梵文寫做 *nirīhaka*，義為無動搖、無行動、不起作用，直譯可做「不動」，羅什譯本做「無作」，隋譯本未譯出，唐譯則做「無思」。

[80b.6]**རྐྱེན་རྣམས་ཚོགས་པ་ལས་བྱུང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་དེ་ནི་འདིར་**འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་ལས་གྱུར་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་སྟེ། དེའི་རྣམ་པར་འཁྲུལ་པའི་དབང་གིས་འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་པོ་དག་ལས་བྱུང་བའི་ལུས་ཞེས་རྣམ་པར་གཞག་པར་ཟད་ལ། **འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་**ལ་སོགས་པ་འཁྲུལ་པ་ཡང་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་གནས་སྐབས་ན་མེད་ན་ལུས་ལྟ་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་བྱེད་པ་པོར་ག་ལ་འགྱུར་ཞེས་དགོངས་པའོ། **།ཕ་མའི་མི་གཙང་བ་ལས་བྱུང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**མི་གཙང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདིར་ཡང་གོང་དུ་བཤད་མ་ཐག་པ་ཉིད་དགོངས་པའོ། །

在此，**「以諸因緣和合故生」**是〔經中〕「四大所造」的解說。箇中道理為：必然是因為迷亂，才會將四大所生的身加以安立的；其中，關於「四大」等的迷亂，到了遠離一切分別的菩提分位，也是不存在的，對於已經通達（證得）菩提之人來說，哪會有身見[41]呢？「從父母生」的解說是**「[體本] 不淨」**，在此，意指前文已提及的道理。

[81a][81a.1]**མི་རྟག་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་བཤད་པ་ནི་**ཐེར་ཟུག་མ་ཡིན་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །དགོངས་པ་ནི་འདི་ཡིན་ཏེ། གཉིས་ལས་རྣམ་པར་དབེན་པའི་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །དེ་ནི་འགྱུར་བ་མེད་པ་སྟེ། དེ་ཡང་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འཛིན་ཏེ། དེ་དེའི་བདག་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡེ་ཤེས་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་སྐད་ཅིག་པ་ཡིན་དུ་ཟིན་ཀྱང་དེ་རྟག་ཏུ་འདྲ་བའི་ཕྱིར་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཉིད་དུ་རྣམ་པར་གཞག་སྟེ། ལས་དང་ཉོན་མོངས་པས་མངོན་པར་འདུས་བྱས་པའི་ལུས་ནི་དེ་ལྟ་མ་ཡིན་ནོ། །

「無常」的解說為**「[念] 不住」**。其意趣是〔要指出〕無二的真如，它本身並無變異，因為〔它〕是以無變異的智慧所執取的，這就是其本性。如來的智，其性本來即是非剎那性[42]的，就像是恆常一樣，因此安立為無所變異。至於業與煩惱和合所成的身則非如此〔，而是變異無常的〕。

[81a.2]**རྟག་ཏུ་བསྐུ་བ་དང་། བཀྲུ་བ་དང་། མཉེ་དགོས་པ་དང་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**རང་བཞིན་གྱིས་བསྙིམས་ཏེ་ཡོངས་སུ་བསྐྱང་དགོས་པ་**ཞེས་བྱའོ། **།འཇིག་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པ་ནི་**འཇིག་པའི་ངང་ཚུལ་ཅན་གྱིས་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། **མི་རྟག་པ་**ཉིད་ནི་སྐད་ཅིག་པ་དང་སྦྲར་ཏེ

---

[41] 身見：原文寫做 ལུས་ལྟ，直譯為身見。此處是指以身為實在的見地，與一般所說「執著身為我」的身見（*satkāyadṛṣṭiḥ*／བདག་ལྟ，薩迦耶見）略有不同，但也不完全相異。尚請方家鑒察。

[42] 非剎那性：原文寫做 སྐད་ཅིག་པ་ཡིན，直譯應做「是剎那性」，但於理不合，疑為 སྐད་ཅིག་པ་མིན 之訛，故依前者而譯。特此說明。然而，諸家刻版皆如此拼寫。待考。

བསྟན་ཏོ། །**འཇིག་པའི་ངང་ཚུལ་ཅན**་ནི་རྒྱུ་དང་སྦྱར་ཏེ་བསྟན་ཏོ། །

「假以衣服、飲食、臥具、澡浴而得存立」的解說為：**「如危朽物，不可常保」**（不免費力，須待養護）。「〔此法必歸〕敗壞〔磨滅〕」等的解釋為**「體是不實」**（必歸敗壞）。〔總而言之，〕就是結合剎那性而宣說「無常」，結合其因而宣說「必歸敗壞」。

> [285b.3]སེམས་ནི་སྒྱུ་མ་དང་མཚུངས་པ། རྐྱེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ། གནས་མེད་པ། མཚན་ཉིད་མེད་པ། དངོས་པོ་མེད་པ། བླ་གབ་མེད་པའོ། །
>
> 「若以心得，心則如幻從眾緣生，無處、無相、無物、無所有。

[81a.4]ལོག་པར་སྣང་བས་གཉིས་སུ་མེད་པ་ལ་གཉིས་སུ་སྣང་བའི་ཕྱིར་རྣམ་པ་དེའི་བྱིས་པ་རྣམས་རྨོངས་པར་བྱེད་དེ། **སེམས་ནི་སྒྱུ་མ་དང་མཚུངས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པའོ། །བསོད་ནམས་དང་བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པའི་ལས་ཀྱིས་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

由於〔心中〕顛倒的顯現，因而在無二之上，顯現為二元，那種行相（情態）的凡夫們便因而蒙昧[43]，這就是「心則如幻」的解說，因為〔這些行相〕是由福德業與非福業所造成的。

[81a.4]**རྐྱེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ**་སྟེ། དེ་ནི་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་རྐྱེན་ལས་བྱུང་བ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「從眾緣生」是以**「依善不善諸因緣生」**而做解說的。

[81a.5]གཅིག་ལ་དམིགས་པའི་གཞི་ནི་**གནས**་ཏེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**གནས་མེད་པ**འོ། །དེ་ནི་**མི་གནས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གིས་བདག་ཉིད་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་དབང་དུ་བྱས་ནས་ཚིག་གསུམ་གསུངས་སོ། །

緣於一者的所依，便是「處」。由於無此者，所以是「無處」。這是以**「無定住處」**（無所住）而做解說的。關於這點，〔經中〕是由依他起，從主體之心的立場而說三句（如幻、從眾緣生、無處）的。

[43] 漢譯《論》中做**「見顛倒法虛妄誑惑愚癡凡夫」**。藏譯《論》寫做 ལོག་པར་སྣང་བས་བྱིས་པའི་སྐྱེ་བོ་རྨོངས་པར་བྱེད་པ（顛倒的顯現能蒙蔽凡愚）。

[81a.6]བྱང་ཆུབ་ཀྱི་གནས་སྐབས་ན་ནི་དེ་ལྟ་བུར་གྱུར་པའི་སེམས་མེད་ན་གང་གིས་དེ་དེའི་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བར་འགྱུར་རོ། །བརྟགས་པའི་དབང་དུ་བྱས་ནས་**མཚན་ཉིད་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །མཚན་ཉིད་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་མེད་པ**་སྟེ། མེད་པར་དགག་པ་ཙམ་མོ། །དེའི་བརྟག་པ་ནི་**ཀུན་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད་མི་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

〔證得〕菩提時，並沒有像這樣的心，那正是所通達（證得）。就觀察而言，〔經中〕說為「**無相**」。沒有性相，所以說「**無相**」。這是無遮，其所觀察〔的對象〕則是的**「虛妄分別取相，實不可得」**。

[81a.7]ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་ཡུལ་མ་ཡིན་ཞེ་ན། **དངོས་པོ་མེད་པ**། **ལྷག་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། འདི་ལ་ཀུན་བརྟགས་པའི་དངོས་པོ་མེད་པས་**དངོས་པོ་མེད་པ**འོ། །ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་ཡང་དེ་ཡིན་ཏེ། འདིར་**ལྷག་པ་མེད་པ**་དང་མཚུངས་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདི་ནི་འདི་སྐད་དུ་གཟུང་བ་དང་། འཛིན་པ་གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི་ནམ་མཁའ་དང་མཚུངས་པ་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ཀྱང་ཡེ་ཤེས་དེ་ཉིད་ཡིན་ནོ། །དེ་བས་ན་ཐ་དད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དང་། ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ་མེད་དོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པ་ཞེས་བྱ་བ་དང་། རིང་དུ་སོང་བས**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

若說：「由於圓成實，所以不是境。」答：〔經中〕說：「**無物**」、「**無所有**」；由於其中並沒有虛妄分別的有為法，所以「**無物**」。這也是圓成實，因為在此其等同於「**無所有**」（沒有遮蔽）之故。於是，沒有能所二取的智慧猶如虛空，而菩提也即智慧本身。因此宣說了：〔能所〕不相異故，無有通達及所通達法。其（無物、無所有的）解說為：**「自性空」**、**「遠行」**。

[81b.2]རང་བཞིན་གྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་ལ་སྒྲོ་བཏགས་པའི་ངོ་བོ་སྟོང་པ་ཉིད་དོ། །འདིས་ནི་**དངོས་པོ་མེད་པ**འི་དོན་བསྟན་ཏོ། །

對於自性本質為圓成實者所施加的增益，其本性即是空，以此宣說了「**無物**」的意義。

[81b.2]**རིང་དུ་སོང་བས**་ཞེས་བྱ་བས་ནི་སེམས་ནམ་མཁའི་ངོ་བོ་ཉིད་བསྟན་ཏེ། དཔེར་ན་ནམ་མཁའ་ཆོད་པ་མེད་པར་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་ལྟར་སེམས་ཀྱང་དེ་བཞིན་ཏེ། དེ་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདིས་ནི་**ལྷག་པ་མེད་པ**འི་དོན་བསྟན་ཏོ། །

所謂藉由**「遠行」**，宣說了心如虛空的本性——譬如虛空，無有阻隔，能

至一切，心也是如此，因為其本性為真如之故。以此宣說了「**無所有**」的意義。

[285b.3]བྱང་ཆུབ་ནི་ མིང་ཙམ་ཐ་སྙད་ཙམ་སྟེ།

「菩提者，但有名字世俗故說，

[81b.3]**བྱང་ཆུབ**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ། བྱང་ཆུབ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་དང་། སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བའོ། །དེ་ལ་སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ནི་**ཐ་སྙད་ཙམ**་མ་གཏོགས་པར་ཅི་ཡང་མེད་ན་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བར་ཇི་ལྟར་འགྱུར། སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུར་པ་སྟེ། དེ་ལ་ཡང་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་དང་། ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ཡོད་པར་ག་ལ་འགྱུར།

「**菩提〔者，但有名字……〕**」等，其中，菩提分二類：自證知〔的菩提〕、以文字語言所詮說〔的菩提〕。在這當中，「以文字語言所詮說／表達〔的菩提〕」除了「**但有世俗**」(僅有世俗名言）之外，什麼都不存在。準此，哪能通達（證得）它呢？「自證知〔的菩提〕」就是智慧的本體——同樣地，哪能通達它、哪有通達它的這回事呢？

[81b.5]**མིང་ཙམ་ཐ་སྙད་ཙམ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་རྣམ་པ་གཉིས་པོ་དེ་སྟོན་ཏེ། **མིང**་འདི་གཟུགས་མེད་པའི་ཕུང་པོ་རྣམས་སོ་ཞེས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་མིང་གི་སྒྲར་བསྟན་ཏོ། །གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཙམ་ཉིད་བྱང་ཆུབ་སྟེ། དེ་ལས་གུད་ན་མེད་དོ། །འདིས་ནི་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་བསྟན་ཏོ། །**ཐ་སྙད་ཙམ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དེ་ལ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་དོན་ནི་མིང་དང་ཐ་སྙད་ཙམ་དུ་ཟད་པས་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་མེད་པར་རིག་པར་བྱའོ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**但有名字世俗**」(僅有名稱與世俗名言）就宣說了這二類菩提。由於這「**名字**」，是無色的諸蘊 [44]，所以無二智本身也表達了「名字」一詞（聲）。純粹的無二智（不包括無二智的名稱）就是菩提。乖離於此（失去無二智）便沒有〔菩提可言〕。以此便宣說了自證知。「**但有世俗**」指的是以文字語言（聲）

[44] 無色的諸蘊：原文寫做 གཟུགས་མེད་པའི་ཕུང་པོ，藏譯《瑜伽師地論・菩薩地》也有稱之為 ཕུང་པོ་གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ་རྣམས 者（YBh, CT73, no. 3267, p. 855,11 / D231, no. 4037, p. 134b6 / P246, no. 5538, p. 152b6）。廣義而言，無色蘊應係受、想、行、識等四蘊之泛稱，如《瑜伽師地論》卷五十六：「問：何緣四無色蘊總說名『名』？答：順趣種種所緣境義，依言說名分別種種所緣境義，故說為『名』。」（CBETA, T30, no. 1579）狹義而言，名與名身是不相應行法，既不屬於色法，也不屬於心法或心所法。此處應係狹義解釋。

而詮說／表達。其解說為：**「示現可證法但有名，用虛妄分別，其體無實故」**（當知：所證之義，不過是名字世俗而已，因此是虛妄分別，而〔所證之法〕無自性）。

[81b.6]**མིང་དང་བ་སྙད་ཙམ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མིང་ཙམ་བ་སྙད་ཙམ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །ནམ་**མིང་ཙམ་དུ**་གྱུར་པ་དེའི་ཚེ་འདི་སྐད་དུ་འདི་ལ་ནི་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་འགྱུར་བ་མེད་དོ་ཞེས་བཤད་པར་བྱའོ། །ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་མི་འབྱུང་བ་ནི་གང་གི་ཚེ་**བ་སྙད་ཙམ**་དུ་ཟད་པས་དེའི་ཚེ་འབྱུང་བ་མེད་པ་ཙམ་ནི་འབྱུང་བ་མེད་པའོ། །

「**但有名字世俗**」所表達的是僅有名字與僅有世俗名言。只要是「**但有名字**」的時候，就應解釋為「虛妄分別，而〔所證之法〕自性不變異」。「虛妄分別而〔所證之法〕自性不生」，即是：只要是因為「**但有世俗**」的，就必然「無所出生」，故說「無所出生」。

> [285b.4]སྒྲ་སྐད་མེད་པ། དབྱིད་དུ་མེད་པ། གྲུབ་པ་མེད་པ། རྒྱུ་བ་མེད་པ། འཇུག་པ་མེད་པ། རྣམ་པར་རིག་པ་མེད་པ། གདགས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ། འོང་བ་དང་འགྲོ་བ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། གདགས་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། མ་མཐོང་བ། མ་ཐོས་པ། བྱེ་བྲག་མ་ཕྱེད་པ། གཞི་མེད་པ། དམིགས་པ་མེད་པ། རྒྱུ་བ་མེད་པ། སྤྲོས་པ་མེད་པ། འཇུག་པ་མེད་པ། བརྟག་ཏུ་མེད་པ། དཔག་ཏུ་མེད་པ། བསྟན་དུ་མེད་པ། སྒྲ་མེད་པ། ཡི་གེ་མེད་པ། ཚིག་གི་ལམ་མེད་པའོ། །
>
> 「無聲、無色、無成、無行、無入，不可見、不可依，去來道斷，過諸言說，出於三界，無見、無聞、無覺、無著、無觀，離戲論、無諍、無示，不可觀、不可見，無響、無字，離言語道，

[81b.7]གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་བརྒྱུད་དེ་**སྒྲ་སྐད**་ཀྱི་གནས་སུ་གྱུར་པ་ལོག་པའི་དངོས་པོ་དེ་ལ་སྒྲ་སྐད་མེད་པས་**སྒྲ་སྐད་མེད་པ**འོ། །དེ་ཡང་**བ་སྙད་ཙམ**་ལ་བརྟེན་ནས་བསྟན་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་དངོས་པོ་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

接二連三相續者，便會成為文字語言（**聲**）的所依處。與其相反之法，則無文字語言（**聲**）可言，所以「**無聲**」。這又是藉由「**但有世俗**」而宣說的，其解說為**「無事」**（無實事、無實有法）。

[82a][82a.1]**དཔྱད་པ**་ནི་རྟོག་པ་སྟེ། དེའི་ཡུལ་མ་ཡིན་པས་**དཔྱད་དུ་མེད་པ**་སྟེ། དེ་ནི་**རྟོག་གེའི་ཡུལ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**色**」[45]即分別觀察。非為其對境之故，稱為「**無色**」（莫可測），於是以**「過覺境界」**（超越能推斷之境界甚多）而做解說。

[82a.2]**ཆོས་རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་ལས་དབེན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་**གྲུབ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་སྟེ། དེ་ལ་གཟུང་བ་འཛིན་པ་**གྲུབ་པ་མེད་པ**འི་ཕྱིར་རོ། །

「諸法體空」是指並無虛妄分別之本性——「**成**」（成就）這一點就是它（諸法體空）的解說，因為其中並沒有成就（**無成**）[46]所取或能取可言。

[82a.2]**རྒྱུ་བ་མེད་པ**་ནི་**མཚན་མ་མེད་པ**འི་ཕྱིར་རོ། །

「**無行**」[47]是因為**「離諸相」**（無相）。

[82a.3]**འཇུག་པ་མེད་པ**་ནི་**བྱིས་པའི་ཡུལ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ**འི་ཕྱིར་རོ། །

「**無入**」是因為**「過一切世間凡夫境界」**（超越凡夫境界甚多）。

[82a.3]འཕགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཤེས་པ་རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་གང་ཡིན་པ་འདི་ཡུལ་ལས་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་འདས་པའི་ཕྱིར། **རྣམ་པར་རིག་པ་མེད་པའོ**། །

諸聖者所如實識知者及其行相，乃是超越〔凡夫〕境界甚多的[48]，所以

---

[45] 色：原文寫做 དཔྱད་པ，義為測知、分辨，相關解釋詳見本《疏》正文。羅什譯本、隋譯本無此句，唐譯本做「**形色**」，推斷應該是因為「有變礙者為色」，故將所測知、所分辨者稱為色。待考。

[46] 無成：原文寫做 གྲུབ་པ་མེད་པ，義為無所成就、沒有可成者，相關解釋詳見本《疏》正文。羅什譯本、隋譯本無此句，唐譯本做「**無成實**」。

[47] 行：原文寫做 རྒྱུ་བ，從元魏譯本來看，應係梵文 *samudācāraḥ* 的對譯，義即形成、發生、集起；從唐譯本來看，應係梵文 *sañcāraḥ* 的對譯，義即遷轉、運行。從漢譯《論》以及太虛大師的講記來看，此處採用後一種解釋應較妥貼，表示「變動相」（唐譯將菩提的「相」〔མཚན་ཉིད〕譯為變動相，其譯與漢譯《論》相呼應）。

[48] 藏譯《論》中做 རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཡུལ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ，漢譯為「**過識境界**」。

「**不可見**」（無所解了、無所知）。

[82a.3]**གདགས་པའི་གནས་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པར་སྒྲོ་བཏགས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་གདགས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པའོ།** །དེའི་ཕྱིར་**གནས་མེད་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

由於沒有以「能取及所取」而虛妄增益所施設的依處，故說「**不可依**」（無所施設），也因此解說為**「無可依處」**。

[82a.4]**འོང་བ་**ནི་འབྱུང་བའོ། །**འགྲོ་བ་**ནི་འགག་པ་སྟེ། དེ་དག་ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོས་གང་ལ་ཆད་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མ་སྐྱེས་མ་འགགས་**ཞེས་བྱའོ། །

「**來**」是指「出生」,「**去**」則是「歸滅」——其本性為虛妄分別，因此，所指出的（**去來道斷**）就是這些（超越生滅）。其解說為：**「不生滅」**。

[82a.4]**གདགས་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཐ་སྙད་ཐམས་ཅད་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

「**過諸言說**」（畢竟超越〔言說之〕施設）的解說為：**「過一切世間名字」**。

[82a.5]**ཁམས་གསུམ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པའི་ལས་མི་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །ལས་ཀྱི་སྒྲ་ནི་བྱེད་པ་ལ་བྱ་སྟེ། དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེས་ལས་གང་བྱེད་པ་དེ་ནི་སྐྱེད་བྱེད་ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་སྟེ། དེ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**出於三界**」這句話的解說為：**「善不善行諸法不可得」**（造作的善業與不善業是無所緣的）。**「行法」**（業）是造作／作為的意思——這表示：凡造作善與不善，所作的業就是「能生」（能導致後果者），而那也是不可得（無所緣）的。

[82a.6]**མ་མཐོང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ལྟ་བ་པོ་དང་བྲལ་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ལས་གྱུད་ན་ལྟ་བ་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**無見**」（不見、未見）的解說為**「離見者」**（離於／沒有能見者），因為

乖離於菩提，就沒有能見者可言[49]。

[82a.6]**མ་ཐོས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**無聞**」（不聞、未聞）的解說為**「過耳識境界」**。

[82a.7]**བྱེ་བྲག་མ་ཕྱེད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི། **ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གང་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པས་གཟུང་བ་བྱང་ཆུབ་ཅེས་བྱ་བ་གཟུང་བར་བྱ་བ་གང་ཡང་མེད་དེ། སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་བྱང་ཆུབ་བོ། །དེ་ལ་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པའི་དངོས་པོ་ག་ལ་ཡོད།

「**無覺**」（不可作相分別）[50]的解說為**「過意識境界」**。也就是說：以意識所執取者，於菩提則無所取可言——〔因為〕「離於一切戲論」的智慧本身就是菩提。其中哪有所取法及能取法呢？

[82b][82b.1]བག་ཆགས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནས་རྣམ་པར་སྨིན་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་གནས་སྐབས་ན་ལོག་པའི་ཕྱིར་**གཞི་མེད་པའོ**། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྟེན་མེད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འཁོར་བའི་ས་བོན་རྣམས་ཀྱི་གནས་སུ་གྱུར་པའི་དངོས་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

到了〔證得〕菩提分位，一切習氣之所依，其異熟的識將得到轉變，是故「**無著**」（無基、無所依）。其解說為**「不住」**（無所依）——因為沒有做為諸流轉種子所依處之法。

[82b.2]**དམིགས་པ་མེད་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །དཔེར་ན་ཐོགས་པ་དང་བཅས་པའི་དངོས་པོ་མེད་པ་ཙམ་གྱིས་མཚན་ཉིད་ནམ་མཁའ་ལ་དམིགས་པ་མེད་པ་ལྟར་བྱང་ཆུབ་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་ཏེ། དེ་ལ་དམིགས་པར་བྱེད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**無觀**」（無所緣、不可得）的解說為**「如虛空」**。譬如，僅以「沒有具質礙之法」這點而說性相猶如虛空般不可得，菩提也是如此，因為此中不可得（沒有攀緣可言）。

---

[49] 此處的解釋似乎有前後矛盾之義（根據前後文的脈絡，應係「於菩提，就沒有能見者可言」）。但因諸家刻本文字皆無出入，暫且保留字義而採直譯。特此說明。待考。

[50] 無覺：原文寫做 བྱེ་བྲག་མ་ཕྱེད་པ，梵文做 *anirdhāraṇa*，義為不可區隔、不可知，相關解釋詳見本《疏》正文。羅什譯本、隋譯本無此句，唐譯本做「不可憶念」。

[82b.3]རྣམ་པར་སྨིན་པ་དང་རྒྱུ་མཐུན་པའི་བག་ཆགས་གཉིས་ལས་སྐྱེས་པའི་རྒྱུ་བ་དང་། སྤྲོས་པ་དེ་དག་མེད་པའི་ཕྱིར། **རྒྱུ་བ་མེད་པ**་དང་། **སྤྲོས་པ་མེད་པ**་སྟེ། གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །ཚིག་དེ་གཉིས་ཀྱི་བཤད་པ་ནི་**འདུས་མ་བྱས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། རྣམ་པར་སྨིན་པ་དང་། རྒྱུ་མཐུན་པའི་བག་ཆགས་གཉིས་ཀྱིས་འདུས་མ་བྱས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

由於〔菩提分位中〕並沒有異熟與等流這二種習氣所生那些遷變與戲論，因此依次是「**無行**」與「**離戲論**」。這二句的解說為**「無為」**，以其不因異熟與等流之二種習氣而起造作故。

[82b.4]འདིས་རྒོལ་བ་ངན་པ་འཇུག་པར་བྱེད་པས་**འཇུག་པ**་སྟེ། སྐབས་སུ་གྱུར་པའི་ཉེས་པའོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར། **འཇུག་པ་མེད་པ**་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་དེ་ནི་**སྐབས་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

因此 [51]，外道敵論能趣入，所以稱為「**諍**」（趣入），這是屬於〔某種〕時機的過患。由於無此〔過患〕，故為「**無諍**」（無所趣入）。因此，以**「無時機」**[52]而做解說。

[82b.4]**ཉེ་ཚེ་བའི་ཤེས་པ**་ཞེས་པ་ནི་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་མ་སྤངས་པ་སྟེ་དེའི་[53]**ལས་ཤིན་ཏུ་འདས**་སོ། །དེ་ནི་**ཧྲག་ཏུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པའོ། །

「小智」就是尚未斷除所知障，也就是**「過彼（小智）境界」**，這是關於〔經中所言〕「**無示**」的解說。

[82b.5]**དཔག་པ**་ནི་འདི་ཙམ་མོ་ཞེས་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་སྟེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**དཔག་ཏུ་མེད་པ**འོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཚད་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**觀**」（衡量）就是斷定「約莫如此」（界定範圍）。〔此處並〕沒有如此，所以是「**不可觀**」。其解說為**「無量」**。

---

[51] 此處出現「因此」（འདིས）略顯突兀，因為該詞在此似乎並無法呈現出承先啟後的作用。但原文如此，暫且依之直譯。

[52] 漢譯《論》中做**「無諸患、離諸漏」**。

[53] 應做 ནི，但諸家刻版皆寫為 དེའི。待考。

[82b.5]**བསྟན་དུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**གཞན་དག་ལ་བསྟན་དུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། དེ་ནི་སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པ་དེ་བཞིན་དུ་བསྟན་པར་མི་ནུས་སོ། །

「不可見」[54]（不可演示、無法呈現）的解說為**「他不能見」**（無法對他人演示），也就是無法像那樣〔對他人〕演示青色等〔行相〕。

[82b.6]**སྒྲ**འི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ལ་སྒྲ་ཞེས་བརྗོད་དེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**སྒྲ་མེད་པ**་སྟེ། གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རང་གིས་རིག་པའི་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །རང་གིས་རིག་པའི་དངོས་པོ་ལ་ནི་**རྣམ་པར་རྟོག་པ་མེད་དེ**། དེའི་ཕྱིར་**སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ**་ཞེས་བཤད་དོ། །

由於〔分別〕是「響」（聲）的因，所以也將分別稱為「響」。由於無此（無分別），也就「無響」。也就是：由於無二智，而說自證知的真如。自證知之法，乃是**「內心無知」**[55]（無分別）的，因此解說為**「自證知」**[56]。

[82b.7]**ཡི་གེ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། **ཡི་གེ**་འདི་དབང་པོས་འཛིན་ཅིང་ལེན་པ་དང་དེ་ལས་སྣང་བར་འགྱུར་བའོ། །དེ་མེད་པ་ནི་**ཡི་གེ་མེད་པ**་སྟེ། དེ་ནི་**སྣང་བ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

關於「無字」，這「字」是由根所執受，並從中顯現的。由於無此，所以是「無字」，此義透過**「無物可見」**（無所顯現）而做解說。

[82b.7]**ཚིག་གི་ལམ**་ནི་སྤྱིའི་རྣམ་པར་སྒྲོ་བཏགས་པ་སྟེ། དེ་གང་ལ་མེད་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །

「言語道」[57]是從總體而言的虛妄增益。由於這在何處也不存在，故有此說（離言語道）。

[83a][83a.1]**སྒྲ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེས་ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པའི་ཡུལ་མ་ཡིན་པ་བསྟན་ཏོ། །འདིས་ནི་ངག་གི་ཡུལ་མ་ཡིན་པ་བསྟན་ཏོ། །འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ནི་སྒྲོ་བཏགས་པའི་རྣམ་པའི་དབང་གིས་གཟུང་བ་རྣམ་པར་གཞག་པ་སྟོན་ཏེ། རྣམ་པ་དེ་ཡང་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

以「無響」宣說「非為分別之境界」；以此宣說「非語之境界」；以這些全

---

[54] 在原經元魏譯本中此處譯為「不可見」，前文譯為「不可說」。

[55] 藏譯《論》中無此句，但漢譯本有。

[56] 漢譯《論》中僅做**「內心無知」**。

[57] 羅什譯本、隋、唐譯本皆無此詞，元魏譯本則做「言語道」。

部而宣說安立「由於虛妄分別之行相而有所執取」〔的道理〕，因為該行相在法界之中也是不存在的。

[83a.2]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་བྱེད་པ་པོ་དང་། བྱེད་པ་དང་ལས་སོ་སོར་བརྟགས་པའི་ངོ་བོར་མེད་པ་བསྟན་ཏོ། །

如是，至此宣說了：無作者、無作，以及業在正觀（各別觀察）之下，其本質也不存在。

> [285b.6]དེ་ལྟར་ན་སུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ། གང་གིས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ། མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བར་བྱ་བ་ནི་གང་ཡིན། ཆོས་འདི་དག་ཐམས་ཅད་ནི་མིང་ཙམ། བཏགས་པ་ཙམ། བརྡ་ཙམ། ཐ་སྙད་ཙམ་སྟེ། བརྟགས་པ། ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ། མ་བྱུང་བ། བྱུང་བ་མེད་པ། རྫས་མ་ཡིན་པ། རྫས་མེད་པ། ལེན་པ་མེད་པ། བསྟན་དུ་མེད་པ། མངོན་པར་ཆགས་པ་མེད་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལ་ནི་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བ་སུ་ཡང་མེད། ཅིས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བ་ཡང་མེད། མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བར་བྱ་བ་ཅི་ཡང་མེད། རྣམ་པ་གང་གིས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བར་བྱ་བ་ཡང་མེད་དེ། འདི་ལ་གང་དེ་ལྟར་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་དེའི་ཕྱིར། བྱང་ཆུབ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བ་ཞེས་བྱ་སྟེ། དེ་ལ་བྱང་ཆུབ་ནི་འགྱུར་བ་མེད་པ། མི་འགྱུར་བ། མཚན་ཉིད་མེད་པའོ་སྙམ་མོ། །
>
> 「如是能證菩提者，以何等智？證菩提者所證菩提法者，如是諸法但有名字，但假名說，但和合名說，依世俗名說，無分別分別說，假成無成，無物，離物，無取，不可說，無著，彼處無人證，無所用證，亦無法可證。如是通達，是則名為得阿耨多羅三藐三菩提，無異離異、無菩提相。」

[83a.2]དེ་ནི་**དེ་ལྟར་ན་སུ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་སྤྱིར་མེད་པ་བསྟན་ཏོ། །**སུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལུས་སོ། །**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པར་འགྱུར་བ་སྟེ་སེམས་སོ། །**གང་ཡིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཅེས་བྱ་བའོ། །

以「如是，誰人……」[58]等宣說「總體而言的無」。「〔誰是〕能證菩提者」指的是身；「…（以何〔等智能證菩提〕者」指的是將會發生的作為，這是指心；「所…者」則指菩提。

[58] 如是，誰人：原文寫做 དེ་ནི་དེ་ལྟར་ན་སུ，諸家漢譯。其中，「如是」（如是……）表示「既然如此，則……」之義，有承先啟後之用意。「誰人……」（སུ）則表示不特定代詞，用於指稱「證菩提者」。漢譯佛經當中，常會看到銜接前後文義的「如是……」被略去不譯，這往往是因為前後分段已經足以表達承先啟後的關聯之故；又，「誰人……」已經出現於下文「證菩提者」之中，因此，諸家漢譯為有此詞的直接對應譯語，是可以想見的。

[83a.3]གང་གསུངས་པ་དེ་ཡང་ཁོང་དུ་ཆུད་ཅེ་ན། རྣམ་པའི་རེག་པས་དེ་ལ་རྟོག་པ་སྟེ། བྱེད་པ་པོ་དང་། ལས་དང་བྱེད་པ་འདུས་པ་རྟོགས་པས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་རྣམ་པར་གཞག་པ་ཉིད་རྣམ་པའོ། །འདི་དག་ནི་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས་པས་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་དུས་ན་ཡོངས་སུ་རྟོག་པའི་རྒྱུ་རྣམས་སོ། །

若有人說：「對〔經中〕所說也已經通達（證得）。」答：由於對行相的觸證[59]，於是對其做分別：因為通曉「作者、〔所作〕業及作為的集合」，於是安立「通曉」（證得）——此為「行相」。藉由作者等而通曉此等〔意義〕之時，〔作者等〕即是周遍尋思（徹底辨查）的眾因。

[83a.4]བདག་ཉིད་ཁོང་ན་བརྗོད་པའི་དུས་ན་**མིང་ཙམ**་དག་གོ། །བདག་ཉིད་ཁ་ཏོན་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པའི་དུས་ན་བཏགས་པ་ཙམ་དག་གོ། །གཞན་དག་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་བརྡར་འདོགས་པའི་དུས་ན་**བརྡ་ཙམ**་དག་གོ། །གཞན་དག་ལ་ཐ་སྙད་བཏགས་པས་བརྗོད་པ་ན་ཐ་སྙད་ཙམ་དག་སྟེ། འདི་དག་ཀྱང་དེ་ནི་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དེ་ཡང་**མིང་དང་། བཏགས་པ་དང་། བརྡ་དང་། ཐ་སྙད་ཙམ**་དུ་ཟད་པས་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་མེད་པར་རིག་པར་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དེ། ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་མེད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

從自身內在去做詮說時，便是「**但有名字**」等；自己〔從事〕讀誦等〔法行〕時，為「**但假名說**」；為令其他眾人通達，於是施設標記／符號之時，為「**但和合名說**」；施設世俗名相而對他人詮說，則是「〔**但**〕**依世俗名說**」——也就是《論》中解說的：「**云何證菩提者，[當知] 彼亦『但有假名、名字、依世俗說』，虛妄分別無實體故。**」（如今之所通達者，也必然是「**但有名字，但假名說，但和合名說，依世俗名說**」，因此，虛妄分別乃是無自性的。）表示「虛妄分別，就其本性而言，便即是無」。

[83a.6]**ཚིག་བཞི་པོ་འདི་དག་ཀྱང་བརྟགས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་མདོའི་ཚིག་རྣམས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྣམ་པ་དྲུག་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །

「此四句亦是分別」[60]等，在經文中，已數度簡擇，其解說為**「說有六種」**等〔句〕。

---

[59] 觸證：原文寫做 རེག་པ，梵文做 *saṃspṛṣṭa*，義為現見、達到、證得。
[60] 此句應係引自《論》，但未見於漢藏譯本之中。

[83a.6]**བརྟགས་པ། ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ཡང་དོན་གཅིག་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་བརྟགས་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**無分別分別說**」（尋思、分別）也是同理的，其解說為**「不實分別」**。

[83a.7]སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་**བྱང་ཆུབ་**བོ། །དེ་ལས་གྱུར་ན་གཟུང་བ་ཡོད་པར་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ་ནི་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ་སྟེ། ཡེ་ཤེས་ཀྱང་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ལས་གྱུར་ན་བྱེད་པའི་ངོ་བོར་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

離一切戲論的智本身，就是「**菩提**」；乖離於此，於有所取而起分別，非為真實，而是虛妄分別，因為即使是智慧，也沒有「乖離於所證悟事的〔某種〕能作的本性」。

[83a.7]**མ་བྱུང་བ་བྱུང་བ་མེད་པ་**ཡང་དོན་གཅིག་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**གསོག་**ཅེས་བྱ་བའོ། །ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་པོ་ཡང་བདག་ལ་སོགས་པ་བྱེད་པ་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར།

「**假成無成**」（未生、無生）也是同理，其解說為**「體空」**，因為〔即使是〕能通達者也沒有「我」等能作者（能動的主體）。

[83b][83b.1]**རྫས་མ་ཡིན་པ། རྫས་མེད་པ་**སྟེ། དེ་ཡང་དོན་གཅིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བདག་མི་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །ཡོངས་སུ་དག་པའི་ཡེ་ཤེས་གཉིས་སུ་མེད་པ་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་པོ་ཡིན་ནོ། །དེ་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལ་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པར་སྒྲོ་འདོགས་པས་ཤེས་པ་འབྱུང་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་འཁྲུལ་པ་སྟེ། ཤེས་པ་དེས་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གནས་སྐབས་བླང་བར་མི་ནུས་པས་**ལེན་པ་མེད་པ**འོ། །དེ་བས་ན་**འཇིག་རྟེན་པའི་ཤེས་རབ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །

「**無物離物**」（非物、無物）依然同理，其解說為**「我不可得」**。無二的畢竟清淨智，本身就是能通達者，這本身就是所通達事。對此，虛妄增益出「能作者」〔與所作事〕等差別法，於是〔隨後〕將會生起的識便錯亂了；由於該識無法受取無二智慧之分位，所以「**無取**」。因此〔《論》中〕便宣說了**「過世間慧」**。

[83b.3]**བསྟན་དུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡི་གེའི་ལམ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「不可說」的解說為**「過言語道」**。

[83b.3]**མངོན་པར་ཆགས་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ངར་འཛིན་པ་དང་ང་ཡིར་འཛིན་པ་དང་བྲལ་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །ངར་འཛིན་པ་དང་ང་ཡིར་འཛིན་པ་ཉིད་མངོན་པར་**ཆགས་པ**འི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་**མངོན་པར་ཆགས་པ**་ཞེས་བྱ་བར་དགོངས་སོ། །

「無著」的解說為**「遠離我我所」**，由於我執及我所執本身就是「〔貪〕著」（增上貪著）之因，所以〔佛陀〕知曉「〔貪〕著」。

[83b.4]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་བྱེད་པ་པོ་དང་། ལས་དང་། བྱ་བར་སྒྲོ་བཏགས་པས་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་བཀག་པ་ལ་ཁ་ཅིག་སྐུར་པ་འདེབས་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་བས་ན་དེ་བསལ་བའི་ཕྱིར་འདི་ལ་**གང་དེ་ལྟར**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། བྱེད་པ་པོ་དང་། བྱེད་པ་ལ་སོགས་པར་སྒྲོ་བཏགས་པ་དང་བྲལ་བ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་རང་གིས་རིག་པ་ཞེས་བྱ་བ་མདོའི་དོན་ཏོ། །འདི་ནི་**སུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པའོ། །

如此一來，暫時由於虛妄增益了能作者、作業以及所作事，因此對於通達菩提形成了障礙；有些則會加以誹謗（抹煞）。於是，為了將之（障礙）遣除，〔經中〕在此說了「如是〔通達〕」等。遠離能作者、作為等虛妄增益的無二智自證知，即是經典的意思。〔以上〕這是「〔誰是〕能證菩提者」等的解說。

[83b.6]**ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མཐོང་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས་པ་ཀུན་བརྟགས་པ་དེ་དག་ལས་དབེན་པ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་རང་གིས་རིག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །གཟུང་བ་དང་འཛིན་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་དེ་ཉིད་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པས་ཐམས་ཅད་ནས་ཤེས་པའི་ཕྱིར་**ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**འོ། །སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པའི་ཕྱིར་**མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ**འོ། །

〔《論》中〕**「如實知所見」**（如實觀見）所表達的就是離於能作者等虛妄分別的無二智自證知。遠離對於所取與能取的增上耽著，這樣的智慧本身已經斷障（不受障蔽），因此能通曉一切，而稱為**「[如實] 所證」**；由於各別自證知，所以**「現前 [菩提智境]」**。

[83b.7]ཕྱིན་ཅི་ལོག་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར། **འགྱུར་བ་མེད་པ**འོ། །རང་བཞིན་གྱིས་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་**མི་འགྱུར་བ**་སྟེ། དེ་

གཉིས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་དང་བ་དང་། རབ་ཏུ་ཞི་བར་ཞེས་བྱ་བ་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་བསྟན་ཏེ། ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་དང་། འགྱུར་བ་མེད་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པར་བསྟན་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། **།མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ་མ་བཞིན་ནོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཀྱི་སྐབས་སུ་མཚན་ཉིད་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་མེད་པ་**ཞེས་བསྟན་པ་སྟེ། དེར་**མཚན་ཉིད་མེད་པ**འི་སྒྲའི་དོན་བརྗོད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་འདིར་ཡང་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

由於已經遠離顛倒，所以「無異」(無變異)；因為自然（就本性而言）遠離所取與能取，所以「離異」(不變)。此即〔《論》中所言〕**「[無異離異] 二句，明彼證法清淨寂靜」**，依序宣說、表達如下：宣說成就真實無倒、宣說成就「無異」。《論》中如此說道：**「無菩提相義，如向所說。」**也即並沒有「在心之分位時的性相」。於該處對於「無〔菩提〕相」的詞義詮釋，在此也正是這麼表達的。

[84a.2]མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ནི་**ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བྱ་བའོ**། **།ཁོང་དུ་ཆུད་པ་**བརྗོད་པ་ཀུན་རྫོབ་ཏུ་སྤྱིའི་རྣམ་པས་ཉན་པ་པོའི་རྒྱུད་ལ་སྐྱེད་པ་ནི་**བསྟན་པའི་བྱ་བའོ**། །

通達遠離一切增上耽著的真如，屬於〔《論》中所說〕的**「三昧分」**。在世俗中，藉由總的行相，令聽者的相續中生起所表示的「通達」，則屬〔《論》中所說〕的**「說分」**(所宣說事)。

[286a.2]དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པས་འདི་སྐད་ཅེས་གསོལ་ཏོ། །བཅོམ་ལྡན་འདས་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དེ་ལྟ་བུ་ལགས་ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་རིགས་ཀྱི་བུའམ། རིགས་ཀྱི་བུ་མོས་ཇི་ལྟར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་དུ་འཇུག་པར་བགྱི།

དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པས་འདི་སྐད་ཅེས་གསོལ་ཏོ། །བཅོམ་ལྡན་འདས་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དེ་ལྟ་བུ་ལགས་ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་རིགས་ཀྱི་བུའམ། རིགས་ཀྱི་བུ་མོས་ཇི་ལྟར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་དུ་འཇུག་པར་བགྱི།

བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་བཀའ་སྩལ་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟ་བ་དེ་བཞིན་དུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱིར་འཇུག་པར་བྱའོ། །

爾時，文殊師利法王子在大眾中立佛右面，執大寶蓋以覆佛上。[61]時，文殊師利默知世尊所念如是，即白佛言：「世尊！若菩提如是相者，善男子、善女人云何於菩提發心住？」

時，文殊師利默知世尊所念如是，即白佛言：「世尊！若菩提如是相

[61] 以上文字，未見於藏譯本、隋譯本以及唐譯本之中。

者，善男子、善女人云何於菩提發心住？」

佛告文殊師利：「善男子、善女人，應如彼菩提相而發心住。」

[84a.3]འདིར་བཞེངས་པར་བསྟན་དུ་ཟིན་ཀྱང་འདི་ནི་ནང་དུ་ཡང་དག་བཞག་ནས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཉིད་ལ་རྟོག་སྟེ་ཞེས་བྱ་བའི་འོག་ཏུ་བལྟ་བར་བྱའོ། །

在此，雖然已經表示出〔佛已〕出定而起，但仍應視為「入於〔諸佛甚深〕三昧，觀察法界而作是念」之後。

[84a.3]འདི་མན་ཆད་དུ་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སྒོང་བའི་དོན་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལས་བརྩམས་ནས་བསྟན་པ་སྟེ། འདི་ལྟར་བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་ཅེས་བྱ་བ་ནས་བཟུང་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ནི་མཚན་ཉིད་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བར་དུའོ། །

以下[62]〔《論》中〕所說**「以三昧中所觀察義，欲為文殊師利說」**（關於體會到三摩地的道理，是從聖文殊師利開始作宣說的），也即「我今當觀彼法，誰得……」至「……無菩提相」[63]。

[84a.4]འདི་མན་ཆད་ནི་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་ཞུས་པ་གཏན་ལ་དབབ་པ་ལས་བརྩམས་ནས་བསྟན་པ་སྟེ། དེ་བས་ན་བསྟན་པ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །

以下，是從〔《論》中所言〕**「文殊師利問、如來答」**（抉擇聖文殊師利所問）開始宣說的。於是，〔《論》中〕提到**「是故應起。又於此中，有二種義……」**（所宣說者又分為二種）。

[84a.4]གཞན་དུ་ན་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ནི་འགྱུར་བ་མེད་པ། མི་འགྱུར་བ། མཚན་ཉིད་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་འོག་ཏུ་བཞེངས་པར་འགྱུར་ན། འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལས་བརྩམས་ཏེ་ཐོག་མར་བསྟན་པར་ཇི་ལྟར་འགྱུར། མ་བསྟན་པའི་དོན་ལ་ཇི་བཙུན་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་བཅོམ་ལྡན་འདས་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དེ་ལྟ་བུ་ལགས་ན་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཞུས་པར་ཇི་ལྟར་འགྱུར།

若非如此，假使是在〔宣說了佛陀觀於〕菩提「無異、離異、無〔菩提〕

---

62 諸家刻版在此皆做 འདི་མན་ཆད་དུ་（以下）。但從文義考量，應係 འདི་ཡན་ཆད་དུ་（以上）。待考。

63 原經藏譯本僅做無相。而元魏譯本、唐譯本則與《疏》一致，皆做「無菩提相」。

相」之後，〔佛〕才從定中出的話，怎麼會是先向聖文殊師利宣說呢？若是未〔先向他〕宣說的道理，聖文殊師利又如何會問：**「世尊！若菩提如是相者」**等問題呢？

[84a.6]གལ་ཏེ་སངས་རྒྱས་རྣམས་ནི་རྟག་ཏུ་མཉམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་མཉམ་པར་གཞག །ཇི་ལྟར་བཞེངས་ཤེ་ན། མཉམ་པར་གཞག་པ་དང་། བཞེངས་པ་བསྟན་པ་ནི་འདུལ་བའི་དོན་དུ་བསྟན་པས་ཉེས་པ་མེད་དོ། །

若問：「諸佛恆時平等安住之故，如何平等安住？又如何從定中起？」答：宣說平等安住以及從定中起，是為了所化而宣說的，所以沒有〔自相矛盾〕的過失。

[84a.7]**ཅིའི་ཕྱིར་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ཁོ་ན་ལ་བཀའ་སྩལ་ཞེ་ན།** **འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དེ་ཉིད་ཀྱིས་ཞུས་པའི་ཕྱིར་དེ་ཉིད་ལ་བཀའ་སྩལ་པར་རིགས་པར་ངེས་ཏེ། ཀླན་ཀར་མི་རུང་བ་མ་ཡིན་ནམ། བཀའ་སྩལ་པས་དེས་ཀྱང་ཞུས་པར་ནི་རིག 64སྐྱེ་ཉེས་པ་མེད་དོ། །

〔《論》中〕問：**「何故如來唯告文殊師利而不告餘者**（為何只對聖文殊師利說）**？」**答：〔經中提到〕**「文殊師利！如〔菩提相〕」**[65]等，也就是說，因為就是他提問的，所以對他開示，這十分合理。〔問：〕「這豈非不允許異議的空間[66]？」答：由於是〔佛〕開示，而且他（文殊師利）也〔順著佛陀所觀而〕提問了，因此合理，並無過失。

[84b][84b.1]**ཅིའི་ཕྱིར་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་ཞུས་ཤེ་ན་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དྲི་བ་གཉིས་པ་བཟུང་སྟེ་གླེང་བའོ།** །དེ་ཉིད་ལ་**བཀའ་སྩལ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེའི་འོག་ཏུ་བཀའ་སྩལ་པའི་ཕྱིར་རོ། **།བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་ཡང་བྱང་ཆུབ་སྟེ། མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བས་དེར་འཇུག་པར་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

〔《論》中〕問：**「又何以故唯文殊師利問**（為何是聖文殊師利提問呢）**？」**

---

64 《ཎེ》རིགས། 今據此而譯。

65 此段譯文出自唐譯本。元魏譯本做「善男子！善女人！應如〔彼菩提相〕……」。

66 異議的空間：原文寫做 ཀླན་ཀ，梵文做 *upālambha*，也就是所爭議的焦點、所諍事。古譯也做「難詰」。

答：要從第二問談起。〔《論》中提到〕**「以如來但告文殊師利故」**（因為對他相「告」），即表示在他之後而說〔的意思〕。「應如彼菩提〔相〕」等，是遠離一切增上耽著之故，因此也表達了「由於菩提遠離一切增上耽著，所以應當發心住（趨入菩提）」的意思。

[84b.2]**བཅོམ་ལྡན་འདས་རྗེ་ལྟར་རབ་ཏུ་འཚལ་བར་འགྱུར**་ཞེས་བྱ་བ་ནི། བསྟན་པ་ན་ཞེས་བྱ་བ་ཁོང་ནས་འབྱུང་སྟེ། བསྟན་ཀྱང་མི་ཤེས་ན་ཇི་ལྟར་ཐོས་པ་དང་། སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བསྒོམ་པའི་ལམ་ལ་འཇུག་ཅེས་བྱ་བར་དགོངས་པའོ། །

「世尊！〔菩提相者，〕當云何知？」〔文殊師利問這句話的〕箇中意趣為：所宣說之法是內在的，雖然〔向他人〕宣說，〔他人〕也不會懂，這麼一來，那又該如何趣入聽聞、思惟等次第修習之道呢？

> [286a.4]བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་བཀའ་སྩལ་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཐ་སྙད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཡི་གེའི་སྒྲ་སྐད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། འཇུག་པ་མེད་པ། གཟོད་མ་ཉིད་ནས་འཇུག་པ་མེད་པའོ། །
>
> 佛告文殊師利：「菩提相者，出於三界，過一切世俗、名字、語言，過一切響，無發心發、滅諸發，是發菩提心住。

[84b.3]**འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པར་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་བསྟན་པའི་ཡུལ་དུ་ག་ལ་འགྱུར་ཏེ། དེ་བས་ན་**ཐ་སྙད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །**ཐ་སྙད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཡི་གེའི་སྒྲ་སྐད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་གཉིས་པོ་དེ་ལ་ཚིག་དང་པོ་ནི་གོང་དུ་བསྟན་དུ་མེད་པ་ཞེས་གང་སྨོས་པ་དེ་དང་དོན་གཅིག་སྟེ། སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པ་ལྟར་བསྟན་པའི་ཐ་སྙད་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཡི་གེ་བརྗོད་པའི་སྒྲས་གསལ་བར་བྱེད་པ་ནི་ཡི་གེའི་སྒྲ་སྐད་དེ། དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པའོ། །དེ་ཡང་**ཚིག་གི་ལམ**་ཞེས་གོང་དུ་བཤད་པའི་ཚིག་དང་དོན་མཐུན་ནོ། །**སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྒྲ་མེད་པ་ཞེས་གང་བསྟན་པ་དེ་དང་དོན་མཐུན་ནོ། །དེ་བས་ན་འོག་ནས་**ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ལ་སོགས་པ་བཞིའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ་ཞེས་འཆད་དོ། །ཐ་སྙད་རབ་ཏུ་བརྟགས་ཏེ་རྣམ་པར་གཞག་པ་ཉིད་འཇུག་པ་སྟེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**འཇུག་པ་མེད**་པའོ། །

「佛告文殊師利：『菩提相者，出於三界』」宣說了〔菩提〕究竟超越分別

念，因此宣說了本體為無二智的菩提，即是各別自證知，豈能存在於境上呢？因此，〔經中〕說了「〔過一切〕世俗」等。「過一切世俗名字語言」二句[67]當中的第一句，與前述「不可見」（不可演示、不可呈現）的意思相同，因為已遠遠超越了像青色等〔行相〕般所演示的世俗名言。運用詮說文字的「響」（聲／語文）而使之清晰〔傳達〕，即是文字的聲音。〔菩提〕則已遠遠超越此點，也就是與前述「言語道」[68]的意思相同。「過一切響」即「無響」，其所宣說的意義與之相同。因此，下文才解說道：**「餘四句過三界等者，如前所說應知」**。徹底觀察世俗名言這點，要理解為發趣（趣入）所安立〔之道理〕。由於沒有這點（趣入所安立），因此〔經中說〕「無發心發」（無所趣入）。

[84b.6]ཅིའི་ཕྱིར་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་དུས་ཉིད་ནི་བྱང་ཆུབ་**འཇུག་པ་མེད་**སྙམ་པ་ལ་དེའི་ཕྱིར། **གདོད་མ་ཉིད་ནས་འཇུག་པ་མེད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། སྟོང་པ་ཉིད་ནི་དུས་ཐམས་ཅད་དུ་ཐ་སྙད་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་སོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

由於想到「為何通達菩提時，菩提是『無發心發』[69]呢」，所以〔經中〕說：「〔本即〕滅諸發」，這是表達了「於一切時，空性皆遠遠超越世俗名言」。

[286a.6]འཇམ་དཔལ་དངོས་པོ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་བླ་གབ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཡང་དག་པའི་མཐའ་དབྱེར་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་འོར་བ་མེད་པ་དང་། གཞག་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ།

འཇམ་དཔལ་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར་དང་། བྲག་ཅ་དང་། ནམ་མཁའ་དང་། ཆུ་ཟླ་དང་། སྒྱིག་རྒྱུ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ

[67] 元魏譯本將之譯為一句。若依藏譯本恢復為二句，可做「過於世俗，過於名字語言」。
[68] 原經藏譯本並無此詞，諸家漢譯本之中也僅羅什譯本寫道：「語言道斷」。
[69] 元魏譯本省略「菩提」一詞，僅做「無發心發」（無入），羅什譯本做「無發」，隋譯本做「無有住處」，唐譯本做「無所趣」。

ལ་འཇུག་པའོ། །

「是故，文殊師利！諸菩薩摩訶薩過一切發，是發心住。

「文殊師利！無發是發菩提心住。

「文殊師利！發菩提心者無物發住，是發菩提心住。

「文殊師利！發菩提心者無障礙住，是發菩提心住。

「文殊師利！發菩提心者如法性住，是發菩提心住。

「文殊師利！發菩提心者不執著一切法，是發菩提心住。

「文殊師利！發菩提心者不破壞如實際，是發菩提心住。

「文殊師利！發菩提心者，不移不益，

不異不一，是發菩提心住。

「文殊師利！發菩提心者，如鏡中像、如熱時炎，如影、如響、如虛空、如水中月，應當如是發菩提心住。」

[84b.7]**དེ་ལྟ་བས་ན**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཐ་སྙད་དུ་རབ་ཏུ་བཏགས་ནས་གང་སྟོང་པ་ཉིད་རྣམ་པར་གཞག་པ་དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་སོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་སྟེ། དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་ཇི་ལྟར་སྟོང་པ་ཉིད་བཤད་པ་དེ་ལྟར་དེ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། རང་གི་ངོ་བོ་ལས་སྒྲོའི་རྣམ་པར་སྒྲོ་བཏགས་ནས་བཤད་པ་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །

以「**是故〔文殊師利！諸菩薩摩訶薩〕**」等而多作言說（使用世俗名言），表達「凡是空性，就會遠遠超越所安立者」——也即宣說：凡是被說為空的，〔實際〕就不是〔所說〕那麼回事，因為是在〔該法〕自己的本質之外，另外虛妄增益而說的。

[85a.2]བསྟན་པ་འབྲས་བུ་མེད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཀུན་རྫོབ་ཏུ་བརྗོད་པས་དེ་ཉིད་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་ཐོས་པ་དང་སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བསྒོམ་པ་ཡང་འབྲས་བུ་མེད་པ་མ་ཡིན་ན། གཞན་དུ་གལ་ཏེ་བཤད་པས་དེ་ཁོ་ན་མངོན་སུམ་དུ་འགྱུར་བར་བརྗོད་ན་ནི་ཐོས་པའི་དུས་ཉིད་ན་དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་འཇུག་པ་དོན་མེད་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་ལྟར་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་བས་ན་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱིར་འཇུག་པའོ**་ཞེས་གསུངས་སོ། །དེ་ནི་ཞུས་པ་དེ་ཡང་**འཇུག་པ་རྣམ་པར་དག་པར་རིག་པར་བྱའོ**་ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །

〔然而，〕所說法也並非無果的，因為是藉由「將之詮說為世俗」而於彼發趣的。因此，聽聞、思惟等次第性的修習並非沒有結果的。若非如此，〔假使有人〕提出「透過講說而現前真如」的說法，那麼，在聽聞〔他人講說〕的時候，由於已經通達真如，若再為了證得〔真如〕而發趣〔菩提〕，就成為無意義的事了。〔實際上〕也並非如此。因此〔經中〕說道：「**是發心住**」（為菩提而趣入）。這點也已透過〔《論》中所說〕**「當知發清淨」**[70]（應知清淨的發趣）而體現出來。

[85a.3]**འཇུག་པ་རྣམ་པར་དག་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བས་བྱང་ཆུབ་ལ་སྦྱོར་བ་ནི་འཇུག་པ་རྣམ་པར་དག་པའོ། །

所謂**「發清淨」**，是指：由於遠離一切增上耽著，所以菩提加行（從事證得菩提的行動）即是清淨的發趣。

[85a.4]**སྤྲོས་པར་བྱེད་པས་སྤྲོས་པ**་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ནི་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོར་སྒྲོ་འདོགས་པ་སྟེ། དེ་བོར་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་**འཇུག་པ་མེད་པའི་འཇུག་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ཚིག་འདིའི་བཤད་པའོ། །

「捨［一切］戲論」。對於所應通達（證得）者，加以虛構增益〔，即是戲論〕。菩提捨棄了這點，故名〔捨戲論〕。此即「**無發**」這個詞的解說。

[85a.5]རབ་ཏུ་བརྟགས་ནས་རྣམ་པར་གཞག་པ་མེད་པ་ནི་**འཇུག་པ་མེད་པ**་སྟེ། དེས་**འཇུག་པ**་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

「細緻觀察之後則無所安立」，這就是「**無發**」。因此，「**發**」（發趣，趣向菩提）指的是菩提。

[85a.5]སྨྲོམ་པར་བྱེད། བྱང་ཆུབ་འཛིན་པར་བྱེད་པས་**དངོས་པོ**་སྟེ་འཛིན་པའོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར། **དངོས་པོ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ**འོ། །ཚིག་སྔ་མས་ནི་གཟུང་བ་དངོས་པོ་མེད་པར་བསྟན་ཀྱི། འཛིན་པ་དངོས་པོ་མེད་པར་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལྟར་བྱེ་བྲག་ཡོད་དེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་སུ་འཛིན་པ་པོར་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཆོས་སུ་འཛིན་པས་ཆོས་སུ་འཛིན་པའི་བདག་ཉིད་དོ། །

---

[70] 漢譯《論》做**「彼所發問，以心清淨問，答清淨故」**。

由於有所修習、於菩提有所執著，故說「物」，也就是執著的意思。由於沒有那樣〔的執著〕，所以是「無物發住」（發趣／趣入於無物〔無執著〕）。前一句所宣說的是所取無物（無執著），而不是能取無物。由於有諸如此類的差別，故說**「捨取諸法」**。因為於法有所執取，〔無物發趣〕當中包含了於法執取。

[85a.6]**བླ་གབ་མེད་པ**འི་དོན་ནི་**སྔ་མ་བཞིན**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། སེམས་ཀྱི་སྐབས་སུ་དངོས་པོ་མེད་པ། **བླ་གབ་མེད་པ**་ཞེས་དེར་གང་གསུངས་པའི་བླ་གབ་མེད་པའི་དོན་གང་ཡིན་པ་དེ་འདིར་ཡང་ཞེས་བྱའོ། །དེར་**རིང་དུ་སོང་བ**་ཞེས་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་དེ་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བའི་ཕྱིར་རིང་དུ་སོང་བ་ཉིད་དོ། །

「無障礙」[71]**「如前所說應知」**[72]。也就是說：於心的分位中，並無實法；在此，也同樣應當按照〔經文中〕「無所有」所說的「無所有」之義去理解。該處（《論》中）所謂**「遠行」**，是指已經去向菩提真如性的一切本性——那便是遠行。

[85a.7]**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན**་ནི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་ཞི་བ་སྟེ། རང་བཞིན་གྱིས་འོད་གསལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཞི་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「如法性」[73]（是為法界性）是指本性寂靜，因其自性為光明之故。其解說為**「寂靜」**。

[85b][85b.1]**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ**་ནི་རྟག་པ་ཉིད་དུ་འམ་ཆད་པ་ཉིད་དུ་སྟེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའོ། །དེ་ནི་**རྟག་པ་དང་མི་རྟག་པར་འཛིན་པ་སྤོང་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「執著一切法」，即是對於常或者斷〔生起，增上耽著〕；由於沒有這樣，所以是「無增上耽著」。這是以**「捨取常無常相」**而解說的。

---

[71] 無障礙：原文寫做 བླ་གབ་མེད་པ，元魏譯本於前文中譯做「無所有」。

[72] 如前所說應知，係指本《疏》前文提到時所做的解釋：如虛空。而這一解釋又與《論》在此處的注解相同，唯漢譯《論》中並無**「如前所說應知」**一句，而做**「如虛空」**。

[73] 如法性：原文寫做 ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན，義為「其自性即為法界性」。羅什譯本做「如法性」，隋譯本做「於法性」，唐譯本做「法界性」。

[85b][85b.1]**ཡང་དག་པའི་མཐའ་**དམིགས་པར་གྱུར་པ་དེ་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་སྟེ། དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པའི་ལམ་མོ། །དེའི་**དབྱེར་མེད་པ་ནི་དོར་བ་མེད་པའོ**། །དེ་བས་ན་ལམ་ལ་སྐུར་པ་འདེབས་པ་བོར་བ་ཞེས་བཤད་དོ། །ཡང་དག་པའི་མཐའ་དམིགས་པར་གྱུར་པ་དེ་བོར་བ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་ལ་སྐུར་པ་འདེབས་པའོ། །**གཞག་པ་**ནི་བྱིས་པས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་ཏེ་ཡོད་པར་སྒྲོ་བཏགས་པའོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར། **དོར་བ་མེད་པ་དང་། གཞག་པ་མེད་པའོ**། །**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་**ནི་གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པའོ། །**ཐ་དད་པ་མེད་པ་**ནི་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པའོ། །

緣於「**如實際**」，這本身即是真實際。也就是緣於真如之道。「**不破壞**」[74]（與其無別）者，即為「**不移**」（不捨／不棄）[75]。故〔《論》中〕提到**「不毀道、不捨道」**。捨棄「緣於如實際」之事，即是誹謗（抹煞）依他起。「**益**」（安／置）[76]是指愚迷凡夫的觀察分別，也就是虛妄分別。無此（移與益），所以「**不移不益**」。「**不異**」是指人無我，「**無異**」[77]則是法無我。

[85b.3]འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་**དོར་བ་མེད་པ་**དང་། **གཞག་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་རེ་རེ་དང་སྦྱར་རོ། །དང་པོའི་བཤད་པ་ནི་**སྐུར་པ་དང་སྒྲོ་བཏགས་པ་རྣམ་པར་སྤངས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །གཉིས་པའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ཚུལ་གཅིག་ཏུ་འཇུག་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །ཚུལ་གཅིག་པ་ནི་བདག་མེད་པའོ། །

「發趣」[78]是各別指涉於「**不移**」、「**不益**」、「**不異**」、「**無異**」發趣。前第一句的解說為**「離謗離著」**，第二句則為**「入一切法一相」**[79]，〔二句的〕共同點在於無我。

[85b.5]**སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར་**ལ། **མིག་ཡོར་**ནི་འཁྲུལ་པའི་ཤེས་པའི་རྣམ་པ་མགལ་མེ་བསྐོར་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དངོས་པོ་རྣམས་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར་ལ་སོགས་པ་འདི་དག་དང་མཚུངས་པར་དེ་ལྟར་འཇུག་པའོ་ཞེས་མདོའི་ཚིག་གི་དོན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ

---

74 唐譯本做**「趣於...無差別」**。

75 益：原文寫做 དོར་བ，義為「所捨除」。羅什譯本、隋譯本皆做「**減**」，唐譯本則未譯出。

76 益：原文寫做 གཞག་པ，義為「所安立」。羅什譯本、隋譯本皆做「**增**」，唐譯本則未譯出。

77 不異、無異：原文寫做 ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ。羅什譯本、元魏譯本皆將之譯為「**不異、不一**」，但原從藏譯本以及《疏》來看，此處並無「**不一**」的意思。隋譯本做「無異念」，唐譯本則無此句。。

78 若依原經藏譯本，此處可譯為「**於不移不益發趣**」，但漢譯本僅做「**不移不易**」。

79 《論》中將這二句的解釋皆解釋成**「離謗離著」**，而**「入一切法一切相」**，則是下文**「發菩提心者，如鏡中像」**等的解說。

ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བསྒོམ་པ་ཞེས་བྱའོ། །དེ་ལྟ་བུའི་རྣམ་པར་ཞུགས་པའི་སྒོམ་པ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བསྒོམ་པའོ། །

「無礙解影……」[80]當中，「影」是指迷亂識之行相，諸如旋火輪等。諸有為法就如同這些無礙解之光影〔谷聲、虛空、水月、陽焰……〕等。趣入其中，便是經文的意思。其解說為**「[如實] 修行般若波羅蜜」**。如此所安立之修習，即是修行般若波羅蜜多。

[85b.6]**ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་བཞི**འི་དོན་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ནི་ཞེས་བྱ་བ་ནི་**འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཐ་སྙད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཡི་གེའི་སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེ་དག་གི་དོན་ཏོ། །**སྔ་མ་བཞིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདི་སྔར་སྦྱར་ཟིན་པས་ཡང་མ་བརྗོད་དོ། །

〔《論》中所說〕**「四句過三界等」**，若再加細分，指的就是〔經中〕「**佛告文殊師利：『菩提相者，出於三界，過一切世俗、名字、語言，過一切響』**」的意思。**「如前」**則是指先前已經運用（說明）過，不再贅言。

[86a][86a.1]དེ་ལྟར་གླེང་གཞི་ལ་སོགས་པ་ཚིག་གི་དོན་དགུའི་ནང་ནས་གླེང་གཞི་ནས་བཟུང་སྟེ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བར་དུ་ཚིག་བདུན་གྱི་དོན་ནི་བཤད་ཟིན་ཏོ།། །།

如此便將〔包括〕序分等〔在內的〕九類詞義當中，從〔第一類〕「序分」至第七類（說分）均已解說完畢。

[80] 無礙解影：原文寫做 སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར，義為無礙解（契理無滯之智辯）猶如光影。各家漢譯皆無「無礙解」一詞，但原經藏譯本與本《疏》皆有之。特此說明。

[86a][86a.1]ད་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་སྟེ། ཚིག་གི་དོན་རྒྱས་པར་བཤད་པར་འདོད་ནས་དེ་ལ་**བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཀྱིས་རིག་པར་བྱ་སྟེ། ཇི་ལྟར་འདོད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་དང་། སྤོབས་པ་ཐོགས་པ་མེད་པའོ། །**

現在是〔第八類詞義〕「菩薩功德勢力〔分〕」。欲將〔箇中〕詞義進行廣說，則〔《論》中說：〕**「[諸] 菩薩功德勢力有二種。[何等為二？一者、] 如心所求一切滿足；[二者、] 無障礙樂說辯才說法。」**

[286b.2]དེ་ནས་ལྷའི་བུ་ཟླ་བ་དྲི་མ་མེད་པའི་གཟི་བརྗིད་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་ཀྱིས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། །

འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་རྩོམ་པ་ནི་ཅི། གནས་ནི་གང་།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པའི་རྩོམ་པ་ནི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའོ། །གནས་ནི་སེམས་ཅན་ནོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཅིས་བསྡུས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ནི་གཡོ་མེད་པས་བསྡུས་སོ། །

爾時，會中有天子名月淨光德，得不退阿耨多羅三藐三菩提心，問文殊師利言：「諸菩薩摩訶薩初觀何法故行菩薩行？依何法故行菩薩行？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩行以大悲為本，為諸眾生。」

天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩大悲，以何為本？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩大悲，以直心為本。」

[86a.2]**ཇི་ལྟར་འདོད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་དེ་ཡང་གོང་ནས་གོང་དུ་རྣམ་པ་བཅུ་བཞིས་མངོན་པར་སྒྲུབ་པར་རིག་པར་བྱ་སྟེ། བཅུ་བཞི་པོ་གང་ཞེ་ན། གདམས་ངག་མི་བརྗེད་པ་དང་ཞེས་བྱ་བ་ལ**་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། དེ་ཡང་**དེ་ནས་ལྷའི་བུ་ཟླ་བ་དྲི་མ་མེད་པའི་གཟི་བརྗིད་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་མདོའི་དུམ་བུའི་བཤད་པའོ། །**རྩོམ་པ**་ནི་ནང་གི་རྒྱུ་སྟེ། རྩ་བར་གྱུར་པའོ། །**གནས**་ནི་ཕྱིའི་རྐྱེན་དམིགས་པར་གྱུར་པའོ། །དེ་བས་ན་**རྩོམ་པ་ནི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའོ། །གནས་ནི་སེམས་ཅན་ནོ**་ཞེས་གསུངས་སོ། །**གོང་ནས་གོང་དུ་མངོན་པར་སྒྲུབ**་ཅེས་བྱ་བ་ནི་**སྙིང་རྗེ**་ལ་སོགས་པ་སྔ་མ་སྔ་མས་**གཡོ་མེད་པ**་ལ་སོགས་པ་ཕྱི་མ་ཕྱི་མ་སྒྲུབ་པའོ། །

〔其中，《論》中〕提及**「當知 [81]如心所求一切滿足者，[以起上上勝勝法故。] 彼起上上勝勝法者，有十四種。何等十四？ [一者、] 受教不忘……」**，

[81] 漢譯《論》中無**「當知」**一詞，此處依藏譯。

也就是「**爾時，會中有天子名月淨光德**」等經文段落所說。「**初觀…法**」[82]是內在的因，也就是根本，「**依……**」則是外因，也就是所緣。所以〔經中〕說「**以大悲為本，為諸眾生**」[83]。〔《論》中〕所謂「**起上上勝勝法**」（越趣於增上），是指「**大悲**」等前文〔所述功德〕，支持（解釋）了「**直心**」[84]等後文〔所述功德〕。

[86a.4]**ཅིས་བསྡུས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུ་གང་གིས་བསྡུས་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་འབྲས་བུ་གང་ཞེས་དྲི་བའི་དོན་ཏོ། །འོག་མ་དག་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་དུ་སྦྱར་བར་བྱའོ། །**གཡོ་མེད་པས་བསྡུས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྙིང་རྗེ་དང་ལྡན་ན་གཡོ་མེད་པར་འགྱུར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**གདམས་ངག་མི་བརྗེད་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །**གདམས་ངག**་ནི་ཡང་དག་པའི་མན་ངག་གོ། །གཡོ་མེད་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་ཡང་དག་པའི་གདམས་ངག་འཛིན་ན་དེའི་ཕྱིར་**མི་བརྗེད་**པར་འགྱུར་རོ། །

「**以何為本**」（以何者所攝屬），是諮問「以某種果所攝屬的大悲心之果」的意思。以下諸項，皆應如此對應。「**以直心為本**」（以直心而攝屬）是指：若具備悲心，則無諂誑心（具直心）。[85]〔《論》中〕解釋為「**受教不忘**」[86]。「**教**」是指正確的口訣。為了眾生了利益，無諂誑地受持正確的口訣，因此將能「**不**

---

[82] 初觀…法：原文寫做 རྩོམ་པ，義為開始從事。「**初觀何法故……**」一句，羅什譯本做「**緣何事故……**」，隋譯本做「**以何等業是……**」，唐譯本做「**修何事……**」。

[83] 羅什譯本做「**以大悲為本，緣於眾生**」，隋譯本做「**於諸眾生起大慈心**」，唐譯本做「**修大悲行，依於一切眾生處修**」。

[84] 直心：原文寫做 གཡོ་མེད་པ，義為無諂。羅什譯本亦做「**直心**」，而隋譯本、唐譯本則皆做「**無諂誑心**」。

[85] 以何者所攝屬：原文寫做 ཅིས་བསྡུས，係指前後兩項之間的因果關係。原經諸家漢譯的對此皆解釋為「應歸於何種因」（**其因為何**），所以羅什譯本、元魏譯本皆做「**以何為本**」，隋譯本做「**因何而起**」，唐譯本則做「**依何而起**」。

而在此處，《疏》的解釋方法恰好與原經諸家漢譯及相反；但《疏》在隨後的段落，則出現與原經諸家漢譯相同的解釋方法。箇中差異，應與如何看待因果之間的攝屬（སྡུད་པ）關係有關。攝屬關係主要牽涉的是「是否包含於某一範疇」的問題，而不一定專指特定的因果關係。因此，在實務中，我們既可以看到「因攝屬果」（例如按照諸家漢譯「以直心攝屬悲心」的呈現方式，直心是因，悲心是果），也可以見到「果攝屬因」的解釋（例如按照《疏》於此處「以悲心攝屬直心」的解釋，悲心是因，直心是果）。攝屬關係當中的因與果，會於《疏》下文之中討論，在此不贅。至於這些因果關係的意義及其對於修行次第的啟發，可見太虛大師的〈大乘伽耶山頂經講記——二十六年九月在重慶佛學社講〉：「**然此十四種法展轉相因，展轉生起。按釋論係以憶持不忘為第一，倒為次第，乃至修大悲行為第十四。**」（收錄於《太虛大師全書　第四編　大乘通學》CBETA, TX04, no. 4）

[86] 《論》中將「**受教不忘**」歸於原經所稱的「**以堅念不忘為本**」，而將原經的「**直心**」所起的「上上勝勝法」稱為「**心清淨**」。

忘」。

[286b.5]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་གཡོ་མེད་པ་ཅིས་བསྡུས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་གཡོ་མེད་པ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ཀྱིས་བསྡུས་པའོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ཅིས་བསྡུས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ནི་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པས་བསྡུས་སོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་ཅིས་བསྡུས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་ནི་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པས་བསྡུས་པའོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩直心，以何為本？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩直心，以於一切眾生平等心為本。」

天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩於一切眾生平等心，以何為本？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩於一切眾生平等心，以無異離異行為本。」

天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩無異離異行，以何為本？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩無異離異行，以深淨心為本。」

天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩深淨心，以何為本？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩深淨心，以阿耨多羅三藐三菩提

心為本。」

天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩阿耨多羅三藐三菩提心，以何為本？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩阿耨多羅三藐三菩提心，以六波羅蜜為本。」

[86a.6]**སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གཡོ་མེད་ན་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ལས་བྱུང་བའི་ཕྱིར་ཏེ། སེམས་སྙོམས་པ་ཡང་ཐམས་ཅད་འདུ་བྱེད་དུ་མཉམ་པས་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་དང་བྲལ་བས་འཛིན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ལེགས་པར་བཟུང་བའི་གདམས་ངག་འདུས་བྱས་ལ་ཉེ་བར་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「於一切眾生平等心〔為本〕」，是因為直心是從對一切眾生具有平等心而來；又，心平等是就一切法於「行」（造行、有為）平等而言的，因此遠離一切貪著與瞋恚而受持。〔《論》中的〕解說為：**「善取正教觀有為法」**。

[86a.7]གཡོ་མེད་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་གདམས་ངག་ལེགས་པར་གཟུང་བ་འདུས་བྱས་ལ་ཉེ་བར་རྟོག་སྟེ། སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པ་དང་། གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པར་མཉམ་པར་རྟོག་ཅིང་། འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་ལ་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པ་དང་། གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པར་མཉམ་པར་གཞག་པ་ཉིད་དུ་ཞུགས་ནས། ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་དང་། ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པའི་ཡུལ་ཅི་རིགས་པར་མི་མཐོང་བ་སྟེ། དེ་བས་ན་**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ**་དང་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ། །དེ་ལྟར་དངོས་པོ་འདི་དག་ཆོས་དང་གང་ཟག་གཉིས་ཀྱིས་སྟོང་ཡང་དེ་ཁོ་ན་མ་མཐོང་བ་དག་ཆོས་དང་གང་ཟག་གི་རྣམ་པས་བསླུས་སོ་ཞེས་འདུས་བྱས་རྣམས་ལ་ཉེས་པར་ལྟ་བ་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་**དེ་ལ་ཡང་ཉེས་པར་ལྟ་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་ལ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདུས་བྱས་ལའོ། །

由於直心的力量，而能善加受持口訣，細緻觀察有為法，於諸眾生平等觀察法無我及人無我，於一切有為法平等觀察法無我及人無我，如此趣入之後，不見各種煩惱障或所知障的境，於是應按照「**無異離異行**」的次第而作觀。如是，這樣觀照諸有為法的過患：「這些有為法，從法〔我〕與人〔我〕二者來說，都是空的；至於不見真如的眾人，則會被法〔我〕與人〔我〕的行相所欺。」〔

在《論》中，〕此理是以**「無彼過處」**[87]（於彼觀照〔不觀平等心而觀人我法的〕過失）而解說的。**「於彼」**[88]〔的彼字〕表示有為法。

[86b.3]**ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ**་ལ་ཞུགས་པ་ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་དང་། ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་དེ་གཉིས་སྤངས་པའི་**བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ**་དང་གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །དེ་བས་ན་**ཉེས་པ་དེ་དག་དང་མི་བསྟུན་པ**་ཞེས་བཤད་དོ། །

住於「離異行」，〔其〕順序同於斷煩惱障、斷所知障之「深淨心」（思惟及增上意樂）。因此解說為**「不隨順諸過」**[89]。

[86b.4]**བསམ་པ་དང་ལྷག་པའི་བསམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་གཉིས་ཅི་ཞིག་གི་ཕྱིར་བྱུང་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །ཚིག་གོང་མ་རྣམས་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་དུ་ཕྱིར་ཞེས་བྱ་བ་བལྟའོ། །

「深淨心以何為本」（思惟及增上意樂從何而生）[90]是指〔諮問：〕「思惟及增上意樂二者是為何而生起的？」前文的句子也都要像這樣，看成「以…故」〔而加以解讀〕。

[86b.4]**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་། ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་འཁྲུལ་པ་རྣམས་ཀྱིས་སེམས་ཅན་འདི་དག་ཤིན་ཏུ་སྡུག་བསྔལ་བའི་གནས་སུ་ཁྲིད་དེ། དེ་བས་ན་བདག་གིས་བདག་བཞིན་དུ་གཞན་དག་ཀྱང་ཉེས་པ་ཐམས་ཅད་སྤངས་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཐོབ་པར་བྱའོ་ཞེས་བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་དོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བའི་ལས་ཡང་དག་པར་འཛིན་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །འདིས་དགེ་བའི་ལས་ཡང་དག་པར་འཛིན་པས་དགེ་བའི་ལས་ཡང་དག་པར་འཛིན་པ་སྟེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་སོ། །བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་དོན་དུ་བྱུང་བ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་བའོ**་ཞེས་བསྡུ་བར་བལྟའོ། །འོག་མ་རྣམས་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་ནོ། །

「以〔阿耨多羅三藐三〕菩提心為本」是指如此發菩提心：「由於煩惱障

---

87 漢譯《論》中將**「無彼過處」**歸於原經所稱的「以正憶念為本」，而將原經的「離異行」所起的上上勝勝法對應至**「修行清淨」**。

88 此處**「於彼」**一詞出自漢譯《論》中**「無彼過處」**（如上文所新譯的**「於彼觀照過失」**）一句。

89 漢譯《論》中將**「不隨順諸過」**歸於原經所稱的「以十善業道為本」，而將原經的「深淨心」所起的上上勝勝法對應至**「業果清淨」**。

90 從何而生：值得注意的是，此處藏文表達方式為 ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང，義為「以何故而生」，而不再使用「以何者所攝屬」的表達方式，使得字面意義的表達方面，與諸家漢譯「以何為本」、「因何而起」、「依何而起」的意思相同，皆屬於「因攝屬果」，而不再有「因攝屬果」或「果攝屬因」的歧異。

與所知障等諸般迷亂，將這些眾生引向了極為痛苦的境地。因此，我應如我〔欲斷一切過患而證取菩提〕般，令其他〔眾生〕也斷一切過患而證得菩提。」其解說：**「善修十善業道」**（正受持善業）。準此，由於「正受持善業」而說「正受持善業即是菩提心」；為了菩提心而生，所以應當依照〔經中所言〕「**以〔阿耨多羅三藐三〕菩提心為本**」加以歸攝而作觀。以下諸處亦同。

[86b.7]**ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་ནས་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དག་ལ་འཇུག་གོ། །དེ་བས་ན་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་འབྲས་བུའོ། །ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ལས་རྣམ་པར་དག་པའི་བདག་ཉིད་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟེ། དེ་བས་ན་**ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ལས་རྣམ་པར་དག་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以六波羅蜜為本**」的意思是「發菩提心，隨後趣入（力行、實踐）六波羅蜜多」。因此，六波羅蜜多〔在此處〕是菩提心的果。身口意三業清淨的本體，就是波羅蜜多，因此〔其中的〕解說為**「身口意［業三法］清淨」**[91]。

[287a.2]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དག་ནི་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཉིས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་ནི་བག་ཡོད་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བག་ཡོད་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་བག་ཡོད་པ་ནི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ནི་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་དག་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་དག་ནི་སྡོམ་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

---

[91] 漢譯《論》中將**「身口意業三法清淨」**歸於原經所稱的「以三善行為本」，而將原經的「六波羅蜜」所起的上上勝勝法對應至**「隨順利益一切眾生」**。

> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩六波羅蜜，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩六波羅蜜，以方便慧為本。」
>
> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩方便慧，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩方便慧，以不放逸為本。」
>
> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩不放逸，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩不放逸，以三善行為本。」
>
> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩三善行，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩三善行，以十善業道為本。」
>
> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩十善業道，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩十善業道，以持戒為本。」

[87a][87a.1]**ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཉིས་ཀྱི་ཕྱིར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དག་ལ་འཇུག་པ་ན་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་ལ་འཇུག་སྟེ། དེ་ལ་ཐབས་ཀྱིས་ནི་འཁོར་བ་མི་གཏོང་ལ། ཤེས་རབ་ཀྱིས་ནི་དེའི་ཉེས་པ་རྣམས་ཀྱིས་མི་གོས་ཏེ། ཤེས་རབ་དང་ཐབས་གཉིས་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་མེད་པར་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པའི་ཕྱིར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱ་བའི་ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་གོ། །དེ་བས་ན་**ཚུལ་ཁྲིམས་ཡོངས་སུ་དག**ཅེས་བཤད་དེ། །

「**以方便慧為本**」是指：若趣入六波羅蜜多，則已趣入方便與智慧。也就是說：由於方便，所以不捨輪迴〔眾生〕；由於智慧，所以不染其（輪迴的）諸般過患；因為智慧與方便二者並無雜染，所以只要輪迴仍存，〔菩薩〕為了饒益眾生而造就眾生義利的戒律就是清淨的。因此解說為**「戒清淨」**。

[87a.3]**བག་ཡོད་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤེས་རབ་དང་ཐབས་དང་ལྡན་པ་ནི་ཐམས་ཅད་དུ་བག་ཡོད་པར་གནས་པའི་ཕྱིར་རོ། །བག་ཡོད་པར་གནས་པ་ཡང་སྤྱོད་ལམ་ཐམས་ཅད་དུ་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་དང་བ་བསྐྱེད་པས་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དང་མཐུན་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་བས་ན་**སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དང་མཐུན་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以不放逸為本**」是指：具足智慧與方便，則於一切情況之下，都能保持不放逸，故稱。要保持不放逸，又必須在一切威儀（行住坐臥）之中，令諸眾

生發清淨心（清淨信），以此隨順眾生的義利，因此解說為**「隨順［利益］一切眾生」**[92]。

[87a.4]**ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བག་ཡོད་པ་ལ་གནས་པ་དག་ལུས་དང་། ངག་དང་། ཡིད་ཀྱི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་དག་ལ་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་སྒྲུབ་བོ། །དེ་བས་ན་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ནི་བག་ཡོད་པའི་འབྲས་བུའོ། །ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་དང་ལྡན་ན་ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་བས་ན་**ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以三善行為本**」是指：保持不放逸的人們，能夠成就趣入（實踐）身口意三善妙諸行之戒律本體。因此，三種善妙之行是不放逸的果。若具備三種善妙之行，將能圓成資糧，所以解說道：**「滿足一切助菩提法」**（圓成資糧）[93]。

[87a.5]**དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལུས་དང་། ངག་དང་། ཡིད་ཀྱི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་དག་ལ་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ལ་བརྩོན་པ་ནི་དེ་དང་མི་མཐུན་པ་སྲོག་གཅོད་པ་ལ་སོགས་པ་དག་ལ་མི་འཇུག་གོ། །དེའི་ཕྱིར་དེ་སྲོག་གཅོད་པ་སྤོང་བ་ལ་སོགས་པ་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་སྒྲུབ་བོ། །ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་ནི་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱི་འབྲས་བུ་ཡིན་ནོ། །

「**以十善業道為本**」是指：精進於身口意三善妙諸行之戒律本體，並且不從事與之相違的殺生等〔業〕。因此，斷除殺生等，即是成就轉捨〔不善〕戒[94]之本體。轉捨〔不善〕戒之本體即為十善業道，這同時也是轉生〔善〕戒[95]的本體——即三種善妙行的果。

[92] 此段將方便慧（方便與智慧的合稱）以及不放逸結合起來解釋。若個別解釋，則與漢譯《論》中所說一致——「方便慧」所起的上上勝勝法為**「隨順利益一切眾生」**，「不放逸」所起的上上勝勝法對應至**「戒清淨」**。

[93] 漢譯《論》中將**「滿足一切助菩提法」**歸於原經所稱的「以六波羅蜜為本」，而將原經的「三善行」所起的上上勝勝法對應至**「身口意業三法清淨」**。

[94] 轉捨戒：原文寫做 ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས，應係轉捨不善戒（*akuśalanivartakaśīla*／མི་དགེ་བ་ལས་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས）之略稱，義為轉變、斷除不善業之戒律。此詞可見於《解深密經》卷四〈七 地波羅蜜多品（四）〉：「戒三種者：一者、轉捨不善戒；二者、轉生善戒；三者、轉生饒益有情戒。」（CBETA, T16, no. 676）從該經的內容看來，此戒似乎與菩薩三聚淨戒之中的攝律儀戒（制惡戒）內容一致。

[95] 轉生戒：原文寫做 འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས，應係轉生善戒（*kuśalapravartakaśīla*／དགེ་བ་ལ་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས）之略稱，義為趣入善法之戒律。其出處亦同於前註，且內容應屬於攝律儀戒當中積極行善的一面。

[87a.7]དེ་ལྟར་འཇུག་པ་དང་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཐ་དད་དུ་ཕྱེ་སྟེ། ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་དང་། དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་རྣམས་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་དངོས་པོར་བསྟན་པ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །གཞན་དུ་ན་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་དང་། དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་རྣམས་ཐ་དད་པ་ཅི་ཞིག་ཡོད་པར་འགྱུར། སྲོག་གཅོད་པ་སྤོང་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་བསམ་པ་བརྟན་པ་དག་སེམས་ཅན་ལོག་པར་ཞུགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་མི་སྐྱོ་བས་དེ་ནི་**ཡོངས་སུ་མི་སྐྱོ་བ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །འཇུག་པ་དང་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན་པ་འདིས་སྡོམ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན་ཏོ། །

如此已將轉生〔善〕戒與轉捨〔不善〕戒各別分開，如此一來，應當通曉實際所宣說三種善妙之行、十善業道的因果。若非如此，三種善妙之行與十善業道哪會有差異呢？對於斷除殺生等事懷有堅定意志的人們，不會因為邪行（入於顛倒）的眾生而感到沮喪，因此以**「不疲倦」**[96]而作解說。透過宣說轉生〔善〕戒與轉捨〔不善〕戒，便宣說了攝律儀戒。

[87b.2]**སྡོམ་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུ་ཡང་དག་པ། རབ། གཙོ་བོ། །སངས་རྒྱས་ཉིད་འདི་ལས་བྱུང་བས་སྡོམ་པའོ། །ཐོས་པ་དང་། སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བདག་མེད་པ་གཉིས་ལ་བརྟེན་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་རབ་ཏུ་སྦྱོར་ཏེ། དེའི་དོན་དུ་བྱུང་ངོ་། །

「**以持戒**[97]**為本**」。正真、最上、最尊之果，即此佛果。由此〔果〕而生，故名「**戒**」(律儀)。以聞思等次第，依於二種無我，加行勤修菩提分法，也即為此〔果〕所生。

[87b.3]དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་གྱི་སྡོམ་པ་ལ་གནས་པ་ནི་ཐོས་པ་དང་། སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་རྣམས་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་འདིས་ནི་དགེ་བའི་ཆོས་སྡུད་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན་ཏོ། །

住於十善業道之律儀，是為了透過聞思等次第而趣入諸菩提分法，以此宣說了攝善法戒。

[87b.3]གོང་དུ་བཤད་མ་ཐག་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་བསྒོམ་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ལམ་རྣམ་པར་དག་པས་ནི་འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ་སངས་རྒྱས་

---

[96] 漢譯《論》中將**「不疲倦」**歸於原經所稱的「以阿耨多羅三藐三菩提心為本」，而將原經的「十善業道」所起的上上勝勝法對應至**「善修十善業道」**。

[97] 持戒：原文寫做 སྡོམ་པ，梵文寫做 *saṃvaraḥ*，義為攝、統攝、收攝，引申為律、規範、戒。羅什譯本做「攝六根」，隋譯本做「善攝身口意」，唐譯本做「持淨戒」。

ཉིད་འགྲུབ་བོ། །དེ་བས་ན་ལས་ཀྱི་འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བཤད་དོ། །

方才於前文所說，由於修習菩提分法的性相之道是清淨的，所以將能成立清淨之果——佛果本身。因此解說道：**「業果清淨」**[98]。

> [287a.6]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་སྡོམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།
>
> སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྡོམ་པ་ནི་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །
>
> སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།
>
> སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བ་ནི་སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །
>
> སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་སོ་སོར་རྟོག་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།
>
> སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སོ་སོར་རྟོག་པ་ནི་དྲན་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །
>
> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩持戒，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩持戒，以正憶念為本。」
>
> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩正憶念，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩正憶念，以正觀為本。」
>
> 天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩正觀，以何為本？」
>
> 文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩正觀，以堅念不忘為本。」

[87b.4]**ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དགེ་བའི་ཆོས་སྡུད་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་དང་ལྡན་ན་རྟག་ཏུ་བདག་མེད་པ་གཉིས་ལ་བརྟེན་པའི་ཡིད་ལ་བྱ་བ་ལ་འཇུག་སྟེ། དེ་ཉིད་འདིར་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱེད་པའོ། །ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱེད་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་གནས་པའི་བདག་ཉིད་དེས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་སྦྱོར་བ་དེ་རྣམ་པར་དག་གོ། །དེ་བས་ན་**སྦྱོར་བ་རྣམ་པར་དག་པ**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以正憶念為本**」（由於如理作意而生）是指：若具備攝善法戒，則能常常趣入依止二種無我的作意。在此，這便是如理作意。如理作意，即是住於般若波羅蜜多之本體，藉此能使菩提分的加行（加功用行／修行）達到清淨。因

---

[98] 漢譯《論》中將**「業果清淨」**歸於原經所稱的「以深淨心為本」，而將原經的「持戒」所起的上上勝勝法對應至**「不隨順諸過」**。

此，〔《論》中〕解說道：**「修行清淨」**（加行清淨／所作清淨）[99]。

[87b.6]**སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཅན་སོ་སོ་ལ་སྐལ་བ་ཇི་ལྟར་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་སྦྱོར་བ་སོ་སོར་རྟོག་པའོ། །ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱེད་པས་ནི་སྲིད་པ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུར་མཐོང་ངོ་། །དེ་བས་ན་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ལ་ཤིན་ཏུ་འཇུག་གོ། །དེ་ལྟ་བས་ན་**སེམས་ཅན་གྱི་དོན་རྣམ་པར་དག་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以〔正〕觀為本**」（由於分別觀察而生）是指：分別觀察相應於各個眾生緣分的波羅蜜多修行。由於如理作意，所以能夠視三有猶如幻術；因此，只要輪迴尚存，就會再再投入饒益眾生之事。於是〔《論》中〕解說道：**「作利益［一切］眾生清淨」**[100]。

[87b.7]**དྲན་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་བྱ་བ་ལ་བརྩོན་པར་བྱ་བ་དང་། མི་བྱ་བ་དག་ལ་རྟག་ཏུ་དྲན་པ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་རོ། །དྲན་པ་དང་ལྡན་ན་མུ་སྟེགས་ཅན་དང་བདུད་ལ་སོགས་པས་མི་འཕྲོགས་པའོ། །དེ་བས་ན་**གཞན་གྱིས་མི་བཀྲི་བ་རྣམ་པར་དག་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以堅念不忘為本**」，這是因為要令人總是記得要精進於利益一切眾生，總是要記得那些不該作的事。若能具足堅念，就不會被外道、魔羅等所奪。因此〔《論》中〕解說道：**「心清淨」**[101]。

[88a][88a.1]གཞན་ནི་གཞན་དུ་སྟེ། **སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཅེས་བསྡུས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིར་རྒྱ་གར་གྱིས་ཞེས་རྒྱ་འདྲི་བ་ཉིད་དེ། འདི་ནི་**གཡོ་མེད་པས་བསྡུས་**ཏེ། གཡོ་མེད་པས་བསྐྱེད་ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །**གཡོ་མེད་པ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ཀྱིས་བསྡུས་**ཏེ། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པ་མ་ཡིན་པའི་སེམས་གང་ཡིན་པ་དེ་གཡོ་ཡིན་པར་ངེས་སོ། །སྙོམས་པའི་སེམས་ཀྱི་རྒྱུ་ནི་**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །དེ་བཞིན་དུ་གཞན་དུ་ཡང་**ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་**ནས་འདྲི་བ་དེར་ཡང་རྒྱ་གར་ལས་བྱུང་ཞེས་ཟེར་རོ། །

---

[99] 漢譯《論》中將**「修行清淨」**歸於原經所稱的「以無異離異行為本」，而將原經的「正憶念」所起的上上勝勝法對應至**「無彼過處」**。

[100] 漢譯《論》中將**「作利益一切眾生」**歸於原經所稱的「以於一切眾生平等心為本」，而將原經的「正觀」所起的上上勝勝法對應至**「善取正教觀有為法」**。

[101] 漢譯《論》中將**「心清淨」**歸於原經所稱的「直心」，而將原經的「堅念不忘」所起的上上勝勝法對應至**「受教不忘」**。

此外，另一種〔解讀〕如下。在此，「**大悲以何為本**」（大悲心為何者所攝屬）是指「以何種因，而……」，也就是問「因」的。此（大悲心）「**以直心為本**」（為直心所攝屬），所以是「直心令之生起」的意思。「**直心以於一切眾生平等心為因**」（為於一切眾生平等心所攝屬），也就是說：只要不於一切眾生起平等心，則必非直心（必為有諂心、有作心）。於一切眾生平等心之因，即是「**無異離異行**」。同樣地，餘處 [102]所問「**以何為本**」（以何故而生起）[103]，說的也是「從何因而生起」。

[88a.3]དེ་དག་ནི་བཤད་པའི་ཚིག་དང་མི་མཐུན་ཏེ། འདི་ལྟར་**གདམས་ངག་མི་བརྗེད་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་དེས་**གཡོ་མེད་པ་**བསྟན་ནས། ཕྱིས་གདམས་ངག་ལེགས་པར་བཟུང་བ་འདུས་བྱས་ལ་ཉེ་བར་རྟོག་པ་ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་**སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སེམས་སྙོམས་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་འདི་བཤད་དོ། །

這些（前段關於諮問「因」的問題）與〔世親於《論》中〕所說的文字不相符，因為〔《論》中〕就是用**「受教不忘」**這句來宣說「**直心**」，隨後則以**「善取正教觀有為法」**這句做為「**以於一切眾生平等心**」的解說。

[88a.4]འདིར་གདམས་ངག་ལེགས་པར་བཟུང་བ་ཉིད་འདུས་བྱས་ལ་རྟོག་པའི་རྒྱུར་བཤད་ན་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ནི་གཡོ་མེད་པའི་རྒྱུ་ཉིད་དུ་བསྟན་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་ལྟ་ན་ནི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྩ་བའི་རྒྱུ་མ་ཡིན་པར་འགྱུར་རོ། །

在此，若要按**「善取正教觀有為法」**（此為直心的解說）之因〔這樣的理路〕來解說的話，則會變成宣說「於一切眾生平等心，本身即是直心之因」。這麼一來，就會成為「大悲心不是菩提的根本因」〔，而堅念不忘才是其根本因〕。

[287b][287b.1]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ་དག་རྒྱུར་བསྟུ་བ་དང་། འབྲས་བུར་བསྡུ་བར་འགྱུར་བ་དུ།

[102] 根據原經藏譯本，餘處是指從 བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང（**深淨心，以何為本**）開始的其餘段落。
[103] 從本《疏》下一段落的文字可知，《疏》的作者是不同意此解的。然而，有趣的是，諸家漢譯本對於「為何者所攝屬」以及「以何故而生起」皆與此段做相同解釋，統一譯為「以何為本」。因此，從漢譯本的文字看不出細緻的差別。因此特於既有的漢譯之後檢附根據藏文的新譯，以資對照。

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ་དག་རྒྱུར་བསྡུ་བ་དང་། འབྲས་བུར་བསྡུ་བར་འགྱུར་བ་ནི་བཞི་པོ་འདི་དག་སྟེ། བཞི་གང་ཞེ་ན། དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་། སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ་དང་། ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་དང་། སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའོ། །

天子又問文殊師利：「諸菩薩摩訶薩有幾種心，能成就因、能成就果？」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩有四種心，能成就因、能成就果。何等為四：

一者、初發心；二者、行發心；三者、不退發心；四者、一生補處發心。

[88a.5]**རྒྱུར་བསྡུ་བ**་དང་། **འབྲས་བུར་བསྡུ་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སྔ་མ་སྔ་མ་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པའི་རྒྱུ་ཡིན་ནོ། །ཕྱི་མ་ཕྱི་མ་ནི་འབྲས་བུ་སྟེ། དེ་བས་ན་**རྒྱུ་དང་འབྲས་བུར་བསྡུ་བ**་ཞེས་བྱའོ། །

所謂「**成就因**」（攝於因）及「**成就果**」（攝於果），是說：〔所指涉的〕前者為發心（令心生起）之因，後者則是果，故稱「**成就因果**」（攝於因與果）。

[88a.5]**ས་བཅུས་བསྡུས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་རྣམ་པ་བཞི**་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ལ། **སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ**་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་སོ། །**སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ**་ནི་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་དྲུག་པོ་རྣམས་སུའོ། །**ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ**་ནི་མི་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པར་རོ། །**སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ**་ནི་ས་བཅུ་པ་ཉིད་ལའོ། །

〔《論》中提到：〕**「有四種發菩提心攝取十地」**（以十地所攝屬的發心，分為四類）。其中，「**初發心**[104]」以歡喜〔地〕所攝屬，「**行發心**」攝於無垢等六〔地〕，「**不退發心**」攝於不動〔地〕等，「**一生補處發心**」則攝於第十地。

[104] 原經藏譯本在此段列舉四種發心時，皆省略「發心」一詞，而採略稱。諸家漢譯則多將之完整名稱譯出。是故，於本《疏》譯本中，提及這些發心時，為裨閱讀，而隨順古代漢譯的做法，逕行添譯發心一詞，並不令以〔 〕括號註明。以下皆同。特此說明。

[287b.3]དེ་ལ་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །

「應知初發心為解行住因，解行住發心為不退轉因，不退轉發心為一生補處因，一生補處發心為一切智因。[105]

[88a.6]**བཞི་པ་རྣམ་པ་བཅུ་གཉིས་ཀྱིས**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལ་**སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། **།སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ། རྒྱུ་ནི་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དོ། །འབྲས་བུ་ནི་སངས་རྒྱས་ཉིད་དོ། །འབྲེལ་པ་ནི་དེ་ལས་བྱུང་བར་བལྟ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「四者乃以十二種……」[106]是指：「初發心為解行住因」等義。「**一生補處發心為一切智因**」**[107]**（應觀一生補處發心為與果繫屬之因）當中，「因」的本體是福德資糧與智慧資糧，「果」則是佛果本身。〔二者的〕關聯（繫屬）則應視為「由彼（因）而生〔此〕（果）」，也就指出了佛果本身的因〔即是二資糧〕。

[88b][88b.1]བཞི་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**གོང་ནས་གོང་དུ་རྒྱུ་ཆུད་མི་ཟ་བ**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། སེམས་སྐྱེས་པ་ཕྱི་མ་ཕྱི་མའི་རྒྱུ་ནི་སྔ་མ་སྔ་མ་སྟེ། དེའི་རྒྱུར་དེ་རྟག་ཏུ་གནས་པས་**རྒྱུ་ཆུད་མི་ཟ་བ**འོ། །

四種〔關於發心的道理〕的解說為：**「上上因勝勝不失」**（越向上，〔其〕因越不失壞），也就是說，較後生起的心，其因乃是較前所生起的心。由於其因必然處於這樣的狀況，所以說**「因勝勝不失」**（因不失壞）。

[88b][88b.1]དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་སེམས་དང་པོ་བསྐྱེད་པ་དང་འབྲེལ་པ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུའོ། །གཞན་གཉིས་ལས་**སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ**ཕྱིར་ལོག་པ་[108]ཉིད་ཀྱིས་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུའི་ནུས་པ་སྟེ། དེ་བཞིན་དུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །དེ་ལྟར་འབྲས་བུ་དང་མཐུན་པའི་བཞི་པ་དང་པོས་རྒྱུའི་གནས་བསྟན་ཏོ། །

---

105 此段未見於元魏譯本之中，在此以唐譯本補充。

106 漢譯《論》中稱之為**「彼種種差別有十二句」**。

107 一生補處發心為一切智因：原文寫做 སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ，直譯為「應觀一生補處為與果相關之因」。羅什譯本、元魏譯本皆無此段，隋譯本做「因不退轉，與善同生」。

108 此處應為 ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ（不退轉）之訛，今據此而譯。惟須注意諸家木刻版皆如此拼寫，故藏文部分仍不做更動。待考。特此說明。

這（因不失壞）就是與「繫念[109]初發心」本身的因。此外二者（第二與第三發心）之中，「行發心」（繫念行發心），能夠做為「以不退轉發心」等的因。這也等於宣說了「〔其餘的第三、第四種發心〕也將如此〔類推〕之故」。如此，在與果相順的四種〔關於發心的道理之中〕，現已藉由第一種〔道理〕而宣說了「因之所依」。[110]

> [287b.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དཔེར་ན་ས་བོན་བཏབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> དཔེར་ན་ས་བོན་ལས་མྱུ་གུ་མངོན་པར་འགྲུབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> དཔེར་ན་སྡོང་བུ་དང་། འདབ་མ་དང་། མེ་ཏོག་དང་། འབྲས་བུ་འབྱུང་བ་དེ་ལྟ་བུར་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> དཔེར་ན་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> 「復次，天子！初發心如種種子，
>
> 第二行發心如牙生增長，
>
> 第三不退發心如莖、葉、華、果初始成就，
>
> 第四一生補處發心如果等有用。

[88b.2]**ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དཔེར་ན་ས་བོན་བཏབ་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་རྒྱུར་འོས་པ་བཞི་པ་གཉིས་པས་ནི། འབྲས་བུ་ཡང་གནས་སོ་ཞེས་དེ་སྟོན་ཏོ། །**བཏབ་པ**ནི་བསྐྲུན་པ་སྟེ། སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོའི་དགེ་བའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དགེ་བའི་ས་བོན་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །ས་བོན་གྱི་ཚུལ་དུ་གནས་པ་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལས་དེ་དང་མཐུན་པའི་མྱུ་གུ་མངོན་པར་འགྲུབ་བོ། །ཆོས་དེ་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པོ་སྟེ། དེ་ལས་བསྡུས་པ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱུ་བ་ལས་དགེ་བའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མྱུ་གུ་རྣམས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །

「復次，天子！〔初發心〕如種種子」等，已宣說「之所以能堪為因」的道理，以及在四種〔關於發心的道理當中〕，由於第二種〔道理（因中有果）〕，因此「果也存在」。「種」是栽植的意思，以其能令初發心之一切善法種子萌發，

[109] 繫念：原文寫做 ……དང་འབྲེལ་བ，直譯為「與……相關」或「與……相連」，有連綴的意思。隋譯本做「係念」，通於懸念、懸想、繫念，也就是將心念繫於一處、不思其餘。今沿用古譯常見用法，以「繫」字表達連綴之義，譯做繫念。

[110] 此段應可對應至漢譯《論》的這一段落：**「初發心能與第二行發心作因，第二行發心能與第三不退發心作因，第三不退發心能與第四一生補處發心作因。」**

故名。初發心本身就如同處於種子狀態，與之同類的苗芽由此而成。此法即是第二發心，這是因為：趣入由此（第二發心）所攝持、有所造作之智慧，其運作能使一切善法之苗芽得以從中滋長。

[88b.4]སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་སྨྱུ་གུའི་ཚུལ་དུ་གནས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལས་དེ་དང་མཐུན་པ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་སྡོང་བུ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའི་ཆོས་ཉིད་འབྱུང་སྟེ། དེ་ལ་མི་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུམ་གྱིས་བསྡུས་པ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱུ་བས་བསྒྲིམ་མི་དགོས་པར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །

第二發心（行發心）本身就如同處於苗芽狀態，與之相關、如同樹幹等的第三發心諸法由此而生。這是因為：其中，趣入透過不動等〔法〕、以第三〔發心〕（不退轉發心）所攝持、無所造作之智慧，其運作能夠不待刻意專注而圓成一切佛法。

[88b.6]དེ་བས་ན་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པའི་འབྲས་བུར་གྱུར་ཏེ། འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པའི་ཆོས་ཡིན་ནོ། །དེ་ལས་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་སངས་རྒྱས་སུ་གྲུབ་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་འབྲས་བུ་འགྲུབ་པར་འགྱུར་རོ། །

因此，第四發心（一生補處發心）乃是第三發心的果，為果究竟成熟之法，一切功德從中畢竟圓成，成就立為佛陀性相之果。

[88b.7]བཞི་པ་གཉིས་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**རྒྱུའི་རིམ་གྱིས་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། རིམ་པ་གང་གིས་རྒྱུར་གནས་པ་དེ་ཉིད་ཀྱིས་འབྲས་བུ་མ་ཚང་བ་མེད་པར་འགྲུབ་པ་**ཡོངས་སུ་དག**་གོ། །

四種〔發心的道理當中〕的第二種發心〔的道理（因中有果）〕，其解說為**「依因之次第……」**[111]等，亦即：按照所屬層次而處於因之狀態，本身就已完全成立「果是無不齊備的」，因此**「成就清淨［果］」**。

[287b.5]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དཔེར་ན་ཤིང་ཏ་མཁན་ཤིང་བསྡུ་བ་ཤེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

[111] 漢譯《論》中做**「從清淨因成就清淨果」**。

དཔེར་ན་ཤིང་རྟའི་ཡན་ལག་ཡོངས་སུ་སྡུད་བ་ཤེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྦྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཤིང་རྟ་ཡན་ལག་སྦྱོར་བ་ཤེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཁལ་དགལ་བ་ཤེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ།

「復次，天子！ 初發心如車匠集材智，

第二行發心如斫治材木淨智，

第三不退發心如安施材木智，

第四一生補處發心如車成運載智。

[88b.7]**དཔེར་ན་ཤིང་རྟ་མཁན**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་བཞི་པ་གསུམ་པའོ། །**ཤིང་བསྡུ་བ** ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤིང་ཇི་ལྟར་གྱུར་པ་ཇི་སྙེད་ཀྱིས་ཤིང་རྟ་འགྲུབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་གྱུར་པ་དེ་སྙེད་ཤེས་ཏེ་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ། །དེ་བཞིན་དུ**སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ**་112 ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་དང་པོ་ལ་སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ་བཅུ་པོ་དག་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ། །དེ་བས་ན་ཡང་**སྨོན་ལམ་ལ་བརྟེན་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་འཛིན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**如車匠**」等，則說明了四種〔關於發心的道理〕當中的第三種〔道理〕（攝取諸法）。「**集材**」指的是：只要有怎樣的木材，就能造成怎麼樣的馬車。知道這一點，就知道如何收集木材。同樣地，「**初發心……**」是指：於初地時的十大願，知其能攝集一切佛法；所以〔《論》中〕也是以「**依諸願**（十大願）[113] **則能攝取一切佛法**」而作解說的。

112 原經藏譯本做 དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ།

113 初地菩薩十種大願：參見《瑜伽師地論》四十七卷：「又現法中，能起菩薩一切精進，信增上力為前導故。於當來世，如前所說菩提分品十種大願，今即於此極歡喜住能具引發，由得清淨勝意樂故。為欲供養最勝有情真實福田大師法主，是故引發第一大願。為欲受持彼所宣說無上正法，是故引發第二大願。為欲勸請轉未曾有妙正法輪，是故引發第三大願。為欲順彼行菩薩行，是故引發第四大願。為欲成熟彼器有情，是故引發第五大願。為欲往趣諸佛國土，奉見如來，承事供養，聽受正法，是故引發第六大願。為淨修治自佛國土，是故引發第七大願。為於一切在所生處，常不遠離諸佛菩薩，與諸菩薩常同一味意樂加行，是故引發第八大願。常為利益一切有情，曾不空過，是故引發第九大願。為證無上正等菩提，作諸佛事，是故引發第十大願。作是願言：如有情界展轉相續，終無斷盡；亦如世道展轉相續，終無斷盡；我此大願生生相續，乃至究竟菩提邊際，常不遠離，常不忘失，常不乖離。如是自誓，心發正願。當知此中，前就所應願事起願，後即就願以起於願。如是菩薩十種大願以為上首，能生無數百千正願。」(CBETA 2023, T30 , no. 1579)

[89a.2]དེ་བཞིན་དུ་**སྦྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པས་དྲུག་པོ་དྲུག་ནི་སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་ཡན་ལག་ཏུ་གྱུར་པའི་ཆོས་བཟོད་པ་དང་། བརྩོན་འགྲུས་དང་། བསམ་གཏན་དང་། ཤེས་རབ་དང་། ཐབས་རྣམས་རིམ་བཞིན་དུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཚུལ་ཁྲིམས་དང་སྡོམ་པ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། ཚུལ་ཁྲིམས་ནི། ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །འདིས་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཀྱི་སེམས་བཟློག་པས་སྡོམ་པའོ། །

同樣地，「**行發心〔如斫治材木淨智〕**」是指以無垢〔地〕等〔所攝屬〕的六種〔地〕——因為這六者是指佛果本身的支分法，依次對應至：安忍、精進、禪定、般若、方便等。其解說為：「**成就清淨戒**」，〔其中的〕戒律是指持戒波羅蜜，以此能遮退相違之心，故名為律儀。

[89a.3]**དཔེར་ན་ཤིང་རྟའི་ཡན་ལག**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**བསྒོམ་པའི་ལམ་ན་ཤེས་རབ་དང་ཐབས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་སྦྱོར་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །མངོན་པར་འདུ་བྱ་བ་མེད་པར་འཇུག་པ་ནི་བསྒོམ་པའི་ལམ་ན་ཤེས་རབ་དང་ཐབས་དེ་གཉིས་ཀྱིས་སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུའི་ཆོས་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཐམས་ཅད་ཡན་ལག་དང་། ཡན་ལག་ཅན་གྱི་དངོས་པོར་ཕན་ཚུན་སྦྱོར་བའི་ཕྱིར་ཏེ། འདི་ལྟར་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་འབྲས་བུ་ཡང་འཁོར་བ་དང་མི་མཐུན་པ་སྟེ། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གྲོགས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་འབྱུང་བ་མངོན་པར་འགྲུབ་པར་འབད་ཀྱང་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་དང་། མི་མཐུན་པ་མེད་དེ། དེ་ལྟར་འདི་གཉིས་ཡན་ལག་དང་ཡན་ལག་ཅན་གྱི་དངོས་པོ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་འབྲས་བུ་མི་གནས་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་འགྲུབ་བོ། །

「**如〔安施〕材木**」等的解說為：「**於修道中**[114]**，依慧方便修一切行皆相應**」。趣入無所造作，是指：於修道中，以妙慧與方便作為佛果本身之因法，其本體為福德與智慧資糧，〔這些〕都是支分；並且與具支分（主體）之法（指佛果）彼此關聯。如是，以福德資糧所攝的智慧涅槃果，也是與輪迴相違的；即使努力於智慧的助緣——促進福德資糧的發生，也不會與涅槃有所違逆。如此一來，這二者（福、慧）乃是支分與主體〔的關係〕，所以應當能證成「果乃不住涅槃」〔這一點〕。

[89a.6]**དཔེར་ན་ཁལ་དགལ་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤིང་རྟ་ཡོངས་སུ་གྲུབ་ནས་རྫས་ལ་སོགས་པ་ཁལ་དགལ་བ་ཤེས་པའོ། །དེ་བཞིན་དུ་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་དེས་བདག་དང་གཞན་གྱི་དོན་གྱི་ཁུར་ཤིན་ཏུ་སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་

---

114 漢譯《論》中無此句。

པ་ནི་ཁུར་བླངས་པ་མི་འདོར་བ་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཁུར་བླངས་པ་ནི་བདག་དང་གཞན་གྱི་དོན་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་པའོ། །

「**如車成運載**」是指：馬車既然已經造成，便知所能乘載的物品等馱物。同樣地，一生補處發心，以圓成資糧而能畢竟成就自他義利之重擔，故名——其解說為：**「不捨先許重擔」**。所承受的重擔，即是成就自他義利。

[287b.7]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་ཟླ་བ་ཚེས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་མངོན་པར་འགྲུབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཚེས་ལྔ་དང་། དྲུག་དང་། བདུན་གྱི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཚེས་བཅུའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཚེས་བཅུ་བཞིའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཚེས་བཅྭ་ལྔའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡེ་ཤེས་བལྟའོ། །

「復次，天子！初發心如月始生，

第二行發心如月五日，

第三不退發心如月十日，

第四一生補處發心如月十四日，

如來智慧如月十五日。

[89b][89b.1]**དཔེར་ན་ཟླ་བ་ཚེས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་བཞི་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་གོང་ནས་གོང་དུ་མཐུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་གོང་ནས་གོང་དུ་སྣང་བའི་བྱེ་བྲག་གི་མཐུ་རྣམ་པར་དག་གོ། །སེམས་ཀྱི་ནི་ནུས་པའི་བྱེ་བྲག་གོ། །ཚེས་བཅུ་བཞིའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བའི་དཔེས་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་ཅུང་ཟད་ཅིག་གིས་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པར་བསྟན་ཏོ། །ཚེས་བཅོ་ལྔའི་ནུབ་མོའི་དཔེས་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་མཁྱེན་པ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བསྟན་ཏོ། །

「**如月始生**」等，則是第四種〔關於發心的道理〕，其解說為：**「上上大力清淨」**（越向上，勢力越發清淨）。月輪是指光明支分的勢力越來越清淨，這是指心力的支分。〔此處是〕以十四日的夜晚月輪升起為譬喻，來表達一生補處發心尚有些許未臻圓滿。以十五日的夜晚為譬喻，則表示如來的遍智，已圓滿遍

及一切行相。

[288a.3]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་ཉན་ཐོས་ཀྱི་ས་ལས་ཡང་དག་པར་འདའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས་ལས་ཡང་དག་པར་འདའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་མ་ངེས་པའི་ས་ལས་ཡང་དག་པར་འདའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་ངེས་པའི་ཕུང་པོ་ལ་གནས་སོ། །

「復次，天子！初發心能過聲聞地，

第二行發心能過辟支佛地，

第三不退發心能過不定地，

第四一生補處發心安住定地。

[89b.3]**ཉན་ཐོས་རྣམས་ཀྱིས་**[115] ནི་གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པ་ཙམ་གྱིས་མཐོང་བའི་ལམ་ལ་བདེན་པ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའོ། །དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ་ནི་ས་དང་པོ་ལ་མཐོང་བའི་ལམ་ན་ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བའི་རྣམ་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཡང་དབང་པོ་རྣོ་བའི་ཕྱིར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་གྱུར་པའི་རྒྱུར་གྱུར་པའི་ཆོས་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཏེ་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །དེ་ནི་ས་དང་པོ་ལ་མཐོང་བའི་ལམ་ན་ཉན་ཐོས་ཐམས་ཅད་པས[116]ལྷག་པར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པར་དམིགས་པས་ན་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའོ། །

「**聲聞地**」僅〔通達了〕人無我，而證得見道的真諦。〔大乘發心〕遠遠超過它（聲聞見道），是因為〔大乘〕初地見道時，已臻諸法無我之性相，即畢竟通達一切法界之故。其解說為**「利根，觀察**[117]**一切菩提分法」**。能朝向佛果之因法，即是菩提分法，即真如。關於這點，在〔菩薩〕初地見道時，比起一切聲聞，對於諸法無我的行相更為深入地觀察（追尋、留心），故說**「[深入] 觀察一切菩提分法」**。

[115] 根據文義以及原經藏譯本，應做 ཀྱི་ས，故依此而譯。然而，諸家刻版皆做 ཀྱིས，故藏文部分仍不做更動。待考。特此說明。

[116] 應做 པས།

[117] 觀察：原文寫做 ལྷག་པར་དམིགས་པ，梵文做 *adhyālambana*，其義為深入觀察、抓取、追尋，古譯多做觀察、增上所緣。在本《疏》中，此詞往往兼具深入觀察與勤求追尋二義。望識者留心。

[89b.5]**རང་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས་**ནི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་ནས་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ལ་བདེན་པ་ཉིད་དུ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའོ། །དེ་བས་ན་དེ་དག་གིས་འཁོར་བ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུར་ཁོང་དུ་མ་ཆུད་དེ། དེས་སྐྲག་ནས་བདག་གཅིག་པུ་ཐར་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་འབད་དོ། །

「**辟支佛地**」對於所取及能取仍然存有增上耽著，但已經通達緣起的真諦。因此，他們由於尚未通達輪迴猶如幻術，對此感到恐懼，於是為了隻身從中解脫而努力。

[89b.6]**སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་**ནི་དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་ཏེ། དེ་ལས་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་དང་བྲལ་བས་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཡོངས་སུ་བརྟག་པའི་བདག་ཉིད་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུའི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་རོ། །ས་དང་པོ་ལ་ཐམས་ཅད་དུ་འགྲོ་བའི་རྣམ་པར་དེ་བཞིན་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་ཉན་ཐོས་ཀྱིས་བཞིན་དུ་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལས་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་འདས་སུ་ཟིན་ཀྱང་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་གོང་མ་ལ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་དེ་སྐད་ཅེས་གསུངས་སོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཤེས་རབ་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་སྤྱོད་པ་མཐའ་ཡས་པ་ཡང་དག་པར་བསྒྲུབ་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་འཁོར་བ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུར་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་དེའི་ཕྱིར་འཇིགས་པ་མེད་དེ། སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་སྤྱོད་པ་མཐའ་ཡས་པ་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་བོ། །

「**第二、〔行〕發心**」則更加超越。這是因為：與之（諸辟支佛）相較，〔行發心的修行人〕更加遠離對於所取與能取的增上耽著，所以能夠通達所觀察之本體非為真實，而是如幻之緣起；〔此外，〕由於〔他們〕已經通達遍行於初地之行相——真如，所以就像遠遠超過聲聞地那樣，也已經遠遠超越了辟支佛地，並且還能通達更上的緣起，所以〔經中〕才做此說。因此，〔《論》中〕的解說為：**「依般若勝智，能集諸［菩薩］無量行」**（以智慧的殊勝，而能真實成就無量行），也就是說，由於智慧的殊勝，通達輪迴如幻，因此無畏，並因而能真實成就無邊利益眾生之行。

[90a.2]**སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་ཅིང་འཇུག་པའི་སའོ། །ས་བདུན་པའི་བར་དུ་མ་ངེས་པ་སྟེ། དེ་ལ་རྩོལ་བ་དང་བཅས་པའི་ཕྱིར་རོ། །རྣམ་པར་མི་རྟོག་པར་རྒྱུ་བ་ནི་ངེས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་རྩོལ་བའི་རྣམ་པར་རྟོག་པས་སྐྱོད་པར་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་ས་དེ་མི་གཡོ་བ་ཞེས་བྱའོ། །རྩོལ་བར་[118]ལྷོག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་ས་ཞེས་བྱ་བའོ། །དེ་བས་ན་**རྩོལ་བའི་ཡོངས་སུ་གཡོ་བ་ཐམས་ཅད་**

[118] 根據文義，此處似應做 བས，故依此而譯。然而，諸家刻版皆做 བར，故藏文部分仍不做更動。待考。特此說明。

ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ་ཞེས་བཤད་དོ། །

「**第三、〔不退〕發心**」等，是指有所造作而趣入之地。直至第七地之前，都屬於不定地，因為其中尚有勵力功用（有所勤作）之故，也是因為「無分別運行，則為決定」之故。因此，以勵力分別，則無法前往〔決定地〕，故稱該地為「不動」；勤作之所不能退，所以稱為「不退轉地」。因此，〔《論》中〕解說道：**「過一切功用行」**。

[90a.3]ངེས་པའི་ཕུང་པོ་ནི་དབང་བསྐུར་བ་ཐོབ་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཏེ། དེ་བས་ན་**རྒྱལ་ཚབ་ཏུ་རབ་ཏུ་གནས་པ་དེ་**ཞེས་བཤད་དོ།། །།

「決定蘊」是指以得灌頂（推舉／授權）之菩提薩埵眾。因此解說道：**「善住王子地」**（做為補處／王位繼承者）。

[90a.4]འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རི་མདོ་དང་སྦྱོལ་མར་བཤད་པ། བམ་པོ་གཉིས་པ་སྟེ་ཐ་མའོ། །

聖伽耶山頂經疏　末卷第二

[288a.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་ནི་ཡི་གེའི་ཕྱི་མོ་འཛིན་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཤེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་གྲངས་དང་། རྩིས་དང་། ཤོད་དགོད་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

「復次，天子！初發心如學初章智，

第二行發心如差別諸章智，

第三不退發心如算數智，

第四一生補處發心如通達諸論智。

[90a.4]**ཡི་གེའི་ཕྱི་མོ་འཛིན་པ**་ནི་འབྲུ་ཐམས་ཅད་དེར་འདུས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

〔之所以說〕「**學初章〔智〕**」（學著掌握字母寫法），是因為一切書寫都總集於其中（基本筆順）。

[90a.4]**ཚུལ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདྲ་བ་སྟེ། འདི་ལྟར་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུའི་ཆོས་རྣམས་སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ་བཅུ་པོ་དག་གིས་ཀུན་ཏུ་བྱ་བ་ཙམ་དུ་ཡི་གེའི་ཕྱི་མོ་ལྟ་བུར་འཛིན་པར་བྱེད་པའོ། །དེ་བས་ན་གཞི་ལ་ལྟག་པར་དམིགས་པ་ཞེས་བཤད་དོ། ཀུན་ཏུ་བྱ་བ་ཙམ་དུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞིར་གྱུར་པ་སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ་རྣམས་ལྟག་པར་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**如**」（情形／狀態）是「如同……」的意思。如此，初發心為佛果本身的諸般因法，並以十種大願普為修學。如此這般，就如同習字般而加以把握。因此解說道：**「觀下地法」**（追尋、著眼於基礎）。如此這般普為修學，乃為一切佛法之地基，因為是觀察（追尋／著眼）於諸大願上的。

[90a.6]**རྣམ་པར་དབྱེ་བ་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིའི་རྣམ་པར་དབྱེ་བའོ། །འདི་ནི་ལེགས་པར་རྣམ་པར་འབྱེད་པའོ། །**དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱུ་བ་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་ས་དྲུག་གིས་བསྡུས་པ་ལ་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་རབ་ཏུ་ཤེས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་བློས་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། བསྒོམ་པའི་ལམ་གྱིས་བསྡུས་པ་ས་དྲུག་པོ་དག་གི་བློས་ཆོས་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་

ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**差別諸章智**」是指其差別（種類），對之善加分辨，「**行發心如……**」的意思是：趣入有加行（有所為）〔的修行〕，而此種趣入之智慧，其運作意味著極為通曉包括無垢〔地〕等六地所攝〔範疇中〕，符合福德與智慧資糧性相之諸法，故名〔行發心〕。其解說為：**「智慧增長差別」**（以慧力而作辨別），也即表示「以修道所攝六地的妙慧而作辨別」的意思。

[90b][90b.1]**གྲངས་དང་རྩིས་**གཞན་དུ་དོན་གཅིག་ཏུ་ཟིན་ཀྱང་འདིར་སོ་སོར་སྨོས་པའི་ཕྱིར་རྩིས་དང་ཐ་དད་དེ། གྲངས་ནི་གཅིག་ལ་སོགས་པའོ། །གཞལ་བ་ལ་སོགས་པས་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་ནི་རྩིས་སུ་བལྟའོ། །**ཐོད་དཔོད་པ་**ནི་འཇོག་པ་སྟེ། དེ་ཤེས་པས་འདུ་བ་དང་འགོད་པ་ཐམས་ཅད་ལ་རྟག་ཏུ་མ་རྨོངས་ན་ནོར་འཕེལ་བར་འགྱུར་རོ། །**དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་བརྒྱད་པ་ལ་མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་ཐོབ་པས་བདག་དང་གཞན་མཚུངས་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་སྦྱིན་པ་བདག་གིས་ཀྱང་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་ཐབས་མཁས་པས་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་འཛལ་བ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། ཇི་སྐད་དུ་བཤད་པའི་བདག་དང་གཞན་མཚུངས་པའི་མཚན་ཉིད་ཐབས་མཁས་པས་གཞན་གྱི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡང་བདག་གིར་འཛིན་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**算數**」〔二字〕雖然在其他地方都是同義的，但在此由於被分開來說了，所以「**數**」與「**算**」是有別的。「**數**」就是一〔、二〕……等，而用被衡量者等〔的事物〕去加以判斷／界定，則可視為「**算**」。「**知其分齊**」[119]則是確立的意思，也就是曉得〔算數〕之後，無論是彙整、排序等，總是有條不紊，這樣就能使財富廣進。「**不退發心如……**」是說：八地時，由於已經獲得無生法忍，對於自他皆能同樣通達，因此即便是他人的布施，也能圓成自己的波羅蜜多。關於此點，〔《論》中〕解說道：**「方便智能數一切法」**（能以善巧而衡量一切法），也正是所說的**「契於自他平等之性相，方便善巧故，於他人所作布施等，能持用故」**[120]。

[90b.4]**དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་བཅུ་པ་ལ་བསྒོམ་པ་ཁྱད་ཞུགས་པས་མཐར་ཕྱིན་པའི་ཆོས་རྣམས་ཁོང་དུ་ཆུད་

---

[119] 知其分齊：原文做 ཐོད་དཔོད་པ，梵文寫做 *abhyasana*，義為練習，亦有算清楚總數之義。各家漢譯中，僅有隋譯本有此句。

[120] 從本《疏》的寫作方式看來，此句應出自世親的《論》，但於漢藏二種譯本中，皆未得見。

པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

之所以會說「**一生補處〔發心〕如……**」，是因為：在十地時，由於安住於殊勝禪修，於是通達諸般究竟法，也就是〔《論》中〕以**「得證智」**（通達智慧）所解說的〔道理〕。

[288a.6]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུར་འབྲེལ་པའོ། །
སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་དང་འབྲེལ་པའོ། །
སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྤོང་བ་དང་འབྲེལ་པའོ། །
སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའོ། །

「復次，天子！初發心從因生，

第二行發心從智生，

第三不退發心從斷生，

第四一生補處發心從果生。

[90b.4]**རྒྱུར་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། རྒྱུ་ནི་ལེན་པའི་རྒྱུ་སྟེ། རྒྱུ་ཉིད་ནི་འབྲེལ་པ་སྟེ། བདག་ཉིད་ཟག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཟག་པ་མེད་པའི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ལེན་པའི་དངོས་པོར་གནས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །འདིའི་བཤད་པ་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་རྣམ་ཕྱུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། རང་བཞིན་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རིགས་འདྲ་བའོ། །རྣམ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྒྱུ་སྟེ། རིགས་འདྲ་བའི་རྒྱུ་ཕྱུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**從因生**」。在此，「**因**」是指「取因」（親因／近因），且因本身就是關聯[121]——由於本體無漏故，所以表示其處於諸無漏法之能引法[122]狀態。其解說為：**「自性清淨本來成就」**（類屬自然俱全）；其中意義如下：**「自性」**指同種，**「類屬」**是指「因」，也就是圓滿的同類因。

[90b.6]**ཡེ་ཤེས་དང་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤེས་པ་ཉིད་དང་འབྲེལ་པ་སྟེ། ངེས་པར་འབྱེད་པ་ཉིད་དུ་གནས་པ་སྟེ། དེ་ནི་འཇིག་རྟེན་པ་དང་འཇིག་

[121] 由於原文直譯是「與因相關」的意思。所以此處提到「關聯」。

[122] 能引法：原文寫做 ལེན་པའི་དངོས་པོ。從前後文義觀之，應係「能牽引、引生後生之法」的有為法。由於排除了無為法，所以此處所指的應該是道諦的清淨法。也就是說，真如本體為因，能生其餘道諦清淨法。

ཉེན་ལས་འདས་པའི་ཐོས་པ་འཛིན་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**從智生**」也是「從識生」（與識相關）、徹底辨別的意思。〔《論》中〕以**「攝取世間出世間聞慧方便」**而作解說。

[90b.6]གཏོང་བས་**སྤོང་བ**་སྟེ། སྤྲོས་པ་དང་བྲལ་བ་སྟེ། དེའི་ངོ་བོ་དང་འབྲེལ་པར་རྣམ་པར་གནས་པའོ། །དེ་ནི་སྤྲོས་པ་ལས་དབེན་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

由「放捨」而「**斷**」——也就是遠離戲論之義，這是就其（斷的）本質而論的。〔《論》中〕以**「過［一切世間］戲論」**而作解說。

[90b.7]**འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུའི་དངོས་པོར་གནས་པའོ། །འབྲས་བུ་ནི་འདིར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པ་སྟེ་དེ་ནི་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**從果生**」是從果的實質而論的。在此，果是任運利益眾生的，於是以**「自然成就一切利益眾生行」**[123]而作解說。

[91a][91a.1]**རྒྱུར་འབྲེལ་པ**འི་ཚིག་གིས་ནི་རྒྱུ་ཉིད་དུ་གནས་སོ་ཞེས་བྱ་བས་དོན་འདི་བསྟན་ཏོ། །

「**從因生**」一句，即所謂「其狀態就是因」。據此，〔前文〕已經宣說此理。

[288a.7]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུས་བསྡུས་པའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་བསྡུས་པའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྤོང་བས་བསྡུས་པའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུས་བསྡུས་པའོ། །

「復次，天子！ 初發心因攝，

第二行發心智攝，

[123] 自然成就一切利益眾生行：原文寫做 ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པ，漢譯《論》中做**「自然成就一切行」**。

第三不退發心斷攝，

第四一生補處發心果攝。

[91a][91a.1]**རྒྱུས་བསྡུས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་རྒྱུས་བསྡུས་ཤིང་རྒྱུས་བསྐྱེད་ཅེས་བྱ་བའི་དོན་འདི་སྟོན་ཏེ། བྱེ་བྲག་ནི་དེ་ཡོད་དོ། །དེ་བས་ན་**མོས་པས་སྤྱོད་པ་ན་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་ས་དང་པོ་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ན་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དེ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བ་ལ་འཇུག་པར་གེགས་མེད་པར་ནུས་པ་ཉིད་དེ། དེས་**ས་དང་པོ་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའི་**ཕྱིར་རོ། །

以「**因攝**」而宣說「以因所攝，以因而令〔餘法〕出生」之義，個別而言，即是有此一事（因與餘法的關聯）。於是，〔《論》中〕以**「信行助道[124]淳熟故，又以觀初地境界」**（於信解行地發起造作且成熟，藉以追尋／著眼於初地）而作解說。於信解行地有所造作而成熟，能無礙趣入歡喜地，所以說**「觀初地境界」**。

[91a.3]**ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་བསྡུས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པ་གང་མཐར་ཕྱིན་པའི་ཡེ་ཤེས་དེས་བསྡུས་པ་སྟེ་བསྐྱེད་པའོ། །ཁམས་རྣམས་ཀྱི་དོན་ནི་དུ་མ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་སྦྱོར་བ་ལས་བྱུང་བའི་སྤྱོད་པ་ལས་ལྷག་པར་དམིགས་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་ནི་ས་གཉིས་པ་བསྐྱེད་པར་གེགས་མེད་པར་ནུས་པ་ཉིད་དེ། རྒྱུ་དེས་སྦྱོར་བ་ལས་བྱུང་བའི་སྤྱོད་པ་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པས་བསྡུས་པ་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**智攝**」（以智所攝／攝屬於智）的意思是：歡喜地所攝〔之境界〕臻於究竟之智，以該智慧攝屬而生起——因為諸界有多種義。這是由於智慧臻於成熟，所以〔《論》中〕用**「依境界淳熟觀功用行」**（追尋／著眼於由加行〔功用〕所生之行）加以解說——因為歡喜地所攝之智臻於成熟，能無礙生起二地〔之境界〕，也就是說，以該因而起加行（運作／功用），從中出生無垢之行，並追尋／著眼於以此無垢行等〔功德〕之所攝屬者。

[91a.4]**སྤྱོང་བས་བསྡུས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིས་སྤྱོང་བས་ན་སྤྱོང་བ་སྟེ། ས་བདུན་པས་བསྡུས་པའི་ལམ་སྟེ། གང་དེ་མ་ཐག་ཏུ་ས་མི་གཡོ་བ་ལ་

[124] 助道：原文做 ཚོགས་ཀྱི་ལམ，梵文做 *saṃbhāramārga*，羅什譯本、元魏譯本皆做「助道」，唐譯則做「資糧道」。

སོགས་པ་ལ་འཇུག་པའོ། །དེས་བསྡུས་པ་ནི་བསྐྱེད་པའོ། །དེ་ནི་བསྒོམ་པ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་ཐོབ་པ་རྣམས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་བསྒོམ་པ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་མཐར་ཕྱིན་པ་སྟེ། དེས་མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་ལ་སོགས་པ་མ་ཐོབ་པའི་ཆོས་རྣམས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་ལ་སོགས་པ་དེ་ཉིད་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཕྱིར་མི་འོང་བའི་འབྲས་བུ་སྟེ། ཡང་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པར་འོང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**斷攝**」（以斷所攝／攝屬於斷）的意思是說：以此而斷，故名為斷。這是指七地所攝之道，於該道之後，立刻就會趣入不動等〔地〕。「以之所攝」的意思，就是「〔以其〕令〔隨後的境界〕生起」。此即所修成熟，因此〔《論》中〕以**「依修行境界未得佛法觀」**（追尋／著眼於各種尚未獲得的、藉由修習而成熟之佛法〔功德〕）而作解說。這是因為趣入有加行（有所為）的所修〔境界〕臻於成熟、乃至究竟，於是對於尚未獲得的佛法——諸如無生法忍等——格外有所追求；〔另一方面，〕無生法忍等本身屬於菩薩的不來果，也不是能以發起加行（有所為）而出生的。

[91a.7]**འབྲས་བུ**་དེ་ལྟར་གྱུར་པ་ཉིད་**ཀྱིས་བསྡུས་པ**་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པའོ། །དེ་ནི་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་ཇི་ལྟར་འདོད་པ་བཞིན་དུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་རྟོགས་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །ས་མི་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པས་བསྡུས་པ་བཤད་མ་ཐག་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་སྟེ། རྒྱུ་དེས་ས་བཅུ་ལ་དེའི་སྒྲིབ་པ་སྤངས་ནས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཇི་ལྟར་འདོད་པ་བཞིན་དུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

以如是而成之「**果**」所「**攝**」（果攝，歸屬於果），即是第四發心（一生補處發心）。〔在《論》中〕這是以**「依果淳熟，隨所有佛國土應成佛處即成佛」**（由於果成熟故，隨其所欲而證覺）而作解說的。這是因為：解說「不動地等所攝」完畢之後，即隨其〔所證境界之〕性相而成熟果；以此為因，於十地時，其障礙已經斷除，於是能夠隨其所欲現前了證法界。

[288a.7]ལྔའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །
སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །
སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྦྱོང་བ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །

「復次，天子！初發心因生，

第二行發心智生，

第三不退發心斷生，

第四一生補處發心果生。

[91b][91b.1]**རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་རྒྱུ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེ་ནི་**མ་ནོར་བར་དགེ་བ་བསྒོམ་པའི་གནས**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སས་བསྡུས་པས་མ་ནོར་བའི་དགེ་བའི་ཆོས་བསྒོམ་པའི་གནས་སེམས་བསྐྱེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །

「**因生**」（由因所出生）是指「由因所出生者，即由該因所出生」，這意味著「真實無誤之因」。關於這一點，〔《論》中〕是以**「不顛倒修行善根性」**而作解說的。這是專指「信解行地所攝之人，修習無誤善根之所依處——發心」。

[91b.3]བཞི་པོ་གོང་མ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུས་བསྡུས་པའི་ཚིག་གིས་ནི་གེགས་མེད་པར་ནུས་པ་རྒྱུ་གང་གིས་བསྐྱེད་པ་དེ་བསྟན་ཏོ། །དེས་ནི་དེའི་རྒྱུ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་བསྟན་ཏེ། འདི་ནི་བྱེ་བྲག་གོ། །

攝屬（包括）於前述四者之因，其文字呈現出「能夠無有遮障，以某種因而生起」，這便顯示出「真實無誤之因」。此為支分〔之義〕。

[91b.3]**ཡེ་ཤེས་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་རྒྱུར་གྱུར་པ་ལས་བྱུང་བ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཡེ་ཤེས་ལས་བྱུང་བའོ། །དེ་ནི་མ་ནོར་བའི་ཆོས་ལ་ངེས་པར་རྟོགས་པའི་སྐྱེ་གནས་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**智生**」（由智所出生）是指：從歡喜地所攝之智當中出生、由真實無誤之因所出生的第二發心（行發心），是由智所出生的。〔在《論》中，〕這點是以**「不顛倒法究竟性」**（能於無誤法畢竟了悟之出生處）而作解說的。

[91b.4]མ་ནོར་བའི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའོ། །ཆོས་ལ་ངེས་པར་རྟོག་པའི་སྐྱེ་གནས་ནི་རྒྱུ་སྟེ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་སྟེ། **སྤོང་བ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**ཞེས་པ་འདིས་སྤོང་བས་ན་སྤོང་བ་སྟེ། ས་བདུན་པས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་དེ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་སྤོང་བ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །དེ་ནི་མ་ནོར་བར་བསྒོམ་པའི་གནས་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། མ་ནོར་བར་བསྒོམ་པས་ས་བདུན་པས་བསྡུས་པའི་གནས་ལས་བྱུང་བ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །

「不顛倒」（無誤之地），是攝屬於歡喜〔地〕的；於法**「究竟性」**（畢竟了悟之出生處）是指其所對應的「因」。以表示：以此「**斷生**」（由斷所出生）而斷，故名為斷。從七地所攝之智當中出生、真實無誤的第三發心（不退轉發心），即是「**斷生**」。〔在《論》中，〕這點是以**「不顛倒修行性」**（於無誤法能修習之所依處）而做解說的。這是專指：由於**「不顛倒修行」**，從七地所攝之依處出生的第三發心。

[91b.6]**འབྲས་བུ**་རང་གི་སེམས་ལ་དབང་སྒྱུར་བ་**ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**་གང་ཡིན་པ་དེ་འབྲས་བུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་དེ་ནི་རང་གི་སེམས་ལ་དབང་སྒྱུར་བ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**果**」——得以駕馭自心，這便是「**果生**」（由果所出生）。此是從果所生，並以**「得心自在」**而作解說。

[288b.2]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྤོང་བ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

「復次，天子！初發心因差別分，

第二行發心智差別分，

第三不退發心斷差別分，

第四一生補處發心果差別分。

[91b.7]**སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་གཉིས་པ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུར་གྱུར་པས་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའི་ཆོས་རྣམས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ཡང་ཡིན་པ་དེ་དག་གི་ཡན་ལག་སྟེ། སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་དེ་ཉིད་ལ་བརྟེན་ནས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྒྱུར་རྣམ་པར་གནས་པའི་ཆོས་རྣམས་རྣམ་པ་མང་པོར་འཕེལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་<u>ཡང་དགེ་བའི་རྩ་བ་མཐའ་ཡས་པ་འཛིན་པ</u>་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「初發心因差別分」，是因為：既以做為二地等〔地〕之因者〔而作分別〕，也以歡喜地所攝之諸法而作分別；這些都屬於支分，依靠初發心本身而以「菩提之因」存在的諸法，其行相極其眾多。〔在《論》中，〕這點是以**「攝取無量善根」**而做解說的。

[92a][92a.1]**ཡེ་ཤེས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག**་ཅེས་བྱ་བ་ནི་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་ས་དྲུག་པོ་རྣམས་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ལ་གནས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཆོས་སྣ་ཚོགས་ལ་རྟོགས་པས་དུ་མར་ཐ་དད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་<u>ཆོས་མཐའ་ཡས་པ་ལ་ངེས་པར་རྟོགས་པ</u>་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「智差別分」，是因為：無垢等六地，乃是住於第二發心之智慧，以能解悟種種法，而各有不同。〔在《論》中，〕這點是以**「無量無邊法門畢竟究竟」**而做解說的。

[92a.2]མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་ཐམས་ཅད་སྤོང་བ་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་འཇུག་པས་ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་ཉིད་**སྤོང་བའོ**། །དེ་དག་གི་**རབ་ཏུ་དབྱེ་བ**་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་**ཡན་ལག**་སྟེ། ས་བརྒྱད་པ་ལ་མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་ཏིང་ངེ་འཛིན་མཐའ་ཡས་པ་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་དེ་ནི་<u>ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྒོ་མཐའ་ཡས་པའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ</u>་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

已得「斷一切加行（有所作為）」，所以趣入於任運，於是有諸三摩地，這即是「斷」。〔之所以說〕此等種種「差別」的「分」（支分），是因為：在八地，以無生法忍之力，得無量三摩地。於是〔在《論》中，〕這點是以**「入無量三昧門」**而做解說的。

[92a.3]ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་ཉིད་སྒོ་སྟེ། དེ་དང་འབྲེལ་པའི་དོན་རྣམས་ཀྱི་སྒོར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ། །**འབྲས་བུ**་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་རྣམ་པར་རོལ་པ་མཐའ་ཡས་པ་སྐྱོང་བའོ། །དེས་**རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག**་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་སྟེ། ས་བཅུ་པ་ལ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྒྱུ་མ་མཐའ་ཡས་པ་རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་<u>རྣམ་པར་རོལ་པ་མཐའ་ཡས་པ་སྐྱོང་བ</u>་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

諸三摩地本身即是「門」，因其做為與之相關諸義之門故。「**果**」，即以三摩地而受（經驗／受用）無邊遊戲。於是說「**差別分**」，也就是第四發心——這是因為到了十地，無邊三摩地幻畢竟解脫之故。〔在《論》中，〕這點是以**「無量神通奮迅隨意自在用」**而做解說的。

> [288b.3]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་སྨན་བསྡུ་བའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་སྨན་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ལ་མཁས་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྨན་སྦྱོར་བ་ལ་མཁས་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
> སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་ནད་པ་གསོ་བ་ལ་མཁས་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
>
> 「復次，天子！初發心如取藥草方便，
> 第二行發心如分別藥草方便，
> 第三不退發心如病服藥方便，
> 第四一生補處發心如病得差方便。

[92a.5]**སྨན་བསྡུ་བའི་ཚུལ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དང་འདྲ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཡང་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་གཉེན་པོའི་གནས་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་གཉེན་པོ་ནི་ཟག་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྨན་ནོ། །དེའི་གནས་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་སྟེ། ས་རབ་ཏུ་དགའ་བ་ལ་ཐོག་མར་ཟག་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**取藥草方便**」是表示「與此相似」的意思。其解說為：**「攝取對治煩惱病法」**——煩惱病的對治，就是無漏智的藥。其（無漏智的）所依處，即是初發心，因為是在歡喜地首度獲得無漏智的。

[92a.6]**སྨན་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་དང་མཐུན་པའི་སྨན་རབ་ཏུ་ཤེས་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**分別草藥**」等的解說為：**「知對治煩惱病隨相應藥」**。

[92a.6]ཤེས་ནས་ཀྱང་མཐུན་པའི་སྨན་ནི་ཐབས་ཏེ་སྙིང་རྗེའོ། །དེས་འཁོར་བ་མི་གཏོང་སྟེ། དེ་ནི་**སྨན་སྦྱོར་བ་ལ་མཁས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་

པའི་མདོའི་ཚིག་བཤད་པའོ། །

〔菩薩〕**「知」**〔分別草藥〕，所以〔開立〕**「相應藥」**[125]為方便，也即大悲〔垂顧〕，因此不捨輪迴眾生。關於這點，是以「**病服藥方便**」等經文而作解說的。

[92a.7]**ནད་གསོ་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་སྨན་རབ་ཏུ་ས་བཅུ་པས་བསྡུས་པ་བར་ཆད་མེད་པའི་ལམ་རབ་ཀྱི་མཆོག་གིས་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་བག་ཆགས་དང་བཅས་པ་སྤང་བའི་ཕྱིར་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་**ནད་པ་གསོ་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ལས་གསོ་བ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

之所以說「**病得差**[126]」（從病中康復）等，是因為：若用最上等的藥——十地所攝最上品無間道（無礙道），則能遍斷煩惱障、所知障與習氣。因此，〔在《論》中〕以**「病滅」**而解說第四發心，其解說為：**「煩惱病滅」**。

> [288b.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་དུ་འབྱུང་བའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
>
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བསླབ་པ་ཡང་དག་པར་འཛིན་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
>
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བསླབ་པ་ཚར་ཕྱིན་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
>
> སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བསླབ་པ་ལ་དབང་སྒྱུར་བའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
>
> 「復次，天子，初發心學法王家生，
>
> 第二行發心學法王法，
>
> 第三不退發心能具足學法王法，
>
> 第四一生補處發心學法王法能得自在。」

[92b][92b.1]**ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ**་ཞེས་བྱ་བའི་དཔེ་ནི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོའོ། །དངོས་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་རྣམས་སོ། །དེ་དག

---

[125] 此處藏譯《論》中的解釋是 ཤེས་ནས་ཀུང་ཐབས་ལ་གནས་ཏེ་ཇི་ལྟར་མཐུན་པ་བཞིན་དུ་སྤྱོར་བ，對照漢譯《論》則是**「依知諸方便，隨相應受用」**。

[126] 差：同「瘥」（音同拆），病癒的意思。

གི་**རིགས**་ནི་སྐྱེ་བའི་གནས་ཏེ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དེ་ཁོ་ན་མཐོང་བ་དག་གོ། །དེ་མཚན་ཉིད་གཅིག་པ་[127]ནི་**རྒྱུད་དེ་དེར་འབྱུང་བའི་ཚུལ**་དུ་ས་དང་པོ་ལ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་སུ་སྐྱེས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེར་སྐྱེས་ནས་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཟིལ་གྱིས་ནོན་ཏེ། དེ་ནི་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཟིལ་གྱིས་ནོན་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**法王**」的譬喻，是指轉輪王，實質就是諸佛世尊。他們（諸法王）的「**家**」（家族）是指出生之處，也就是照見真如的菩薩眾，因為提到此性相時，「〔**學法王**〕**家生**」（生於該家族的情形）指的就是在初地時，已經生於如來家族。生於該處（法王家），便能勝伏（超越）諸聲聞與辟支佛，〔在《論》中，〕這點是以**「降伏一切聲聞辟支佛」**而做解說的。

[92b.3]དཔེ་ནི་རིག་པ་རྣམས་དང་སྒྱུ་རྩལ་རྣམས་ལ་མཁས་པའི་**བསླབ་པ་ཡང་དག་པ་འཛིན་པ**འོ། །དངོས་པོ་ནི་དམིགས་པ་མེད་པ་དང་ལྡན་པའི་སྡོམ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བླ་ན་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། འདིའི་བཤད་པ་ནི་དེ་ཡང་བསླབ་པའི་གནས་ཐམས་ཅད་ལས་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱའོ། །དེ་ཡང་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་ཟིལ་གྱིས་ནོན་པ་སྟེ། ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པའི་བསླབ་པའི་རྣམ་པ་དག་ལས་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

譬如，精通諸明處與技藝，如此「**學法王法**」（受持真實學處），實質是指：具足不可得之無上律儀等。其解說為：**「更學一切得勝處」**。其中，**「更」**[128]字是指勝伏聲聞〔、辟支佛〕等眾，表示與聲聞等諸所學行相（學處）相較，「更為殊勝」之義。

[92b.4]**བསླབ་པ་ཚར་ཕྱིན་པ**་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལ་བསླབ་པ་རྫོགས་པ་སྟེ། ས་བརྒྱད་པ་ལ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པས་འཇུག་པའི་བསླབ་པ་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་སྒོམ་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །སྒོམ་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱ་བ་མེད་པར་དགེ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**具足學法王法**」是指：圓滿三界眾生一切學處，這是因為於八地時，以有加行（有所為）〔的修行〕所趣行的學處臻於圓滿。其解說為：**「得修道勝果」**（殊勝之修習）。說**「得修道勝果」**，是因為〔此時菩薩〕已臻無加行（無所為）而趣入一切善法。

127 《སྣར》 མཚན་ཉིད་ལ་སོགས།
128 漢譯《論》中並無此詞。

[92b.6]སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་**བསླབ་པ་**རྣམས་ལ་འཇུག་པ་**ལ་དབང་སྒྱུར་**ཏེ། དེ་ནི་བསྒོམས་པའི་འབྲས་བུ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །བསྒོམས་པའི་འབྲས་བུ་ནི་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ནོ། །དེའི་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ནི་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་ཐམས་ཅད་དུ་ཅིག་ཅར་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་པའོ། །

為了利益眾生，能任運趣入諸「**法**」（學處／所應學之事），於此「**能得自在**」（學法王法能得自在），也就是〔《論》中所說〕**「於一切法中能得自在無障礙」**（〔能成就〕修習所得之殊勝果）。修習所得之殊勝果即是眾生之義利。〔《論》中〕所提到的**「勝」**（殊勝），是指於一切處皆能同時任運成辦〔利生事業〕。

[92b.7]ཆོས་ཀྱི་མངའ་བདག་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་སོ། །འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལ་ཡོངས་སུ་དྲིས་པ་གང་ཡིན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དང་པོར་ཟླ་བ་དྲི་མ་མེད་པའི་གཟི་བརྗིད་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་ཀྱིས་དྲིས་པ་གང་ཡིན་པ་དང་། བར་དུ་འོད་རྣམ་པར་ངེས་པའི་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་དང་། འོག་ཏུ་ཡེ་ཤེས་སྒྲུབ་པ་དཔའ་བོས་དྲིས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཐམས་ཅད་བསྡུས་ཏེ་བརྒལ་བའོ། །

〔《論》中所說〕**「法主」**（法之主宰），即佛世尊。**「何故乃問［聖］文殊師利」**，是指起先月淨光德向聖文殊師利所提問、隨後定光明主天子所問、末後勇修行智所問的問題，都是總結且具超越性的。

[93a][93a.1]བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལ་དང་བ་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་ཀྱི་མངའ་བདག་བཞིན་དུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལ་ཡང་ཟབ་མོ་དྲིས་པ་རྣམས་ལ་ལན་འདེབས་པའོ་ཞེས་དེ་དག་ལ་ལན་འདེབས་པའོ། །

所謂**「於諸菩薩生清淨心故」**[129]，是指：如同法之主人（佛陀）那樣，也能夠對諸菩薩回覆諸甚深問，也就是為他們解答。

[93a.2]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་དེ་བརྒྱད་པའི་དོན་བཤད་དོ། །

如此，已經解說第八類〔詞義〕——**「菩薩功德勢力」**的意義。

[129] 應係藏譯《論》的 བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལ་ཁོང་ཁྲོ་བའི་སེམས་འབྱུང་བ་རྣམས་དང་བ་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ。對照漢譯《論》應是**「以諸眾生於菩薩所起輕慢心，令生尊重恭敬心故」**。

[288b.6]དེ་ནས་ལྷའི་བུ་འོད་རྣམ་པར་ངེས་པའི་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་ཀྱིས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། །

འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལམ་གང་དང་ལྡན་ན་མྱུར་དུ་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ལམ་མདོར་བསྡུས་པ་གང་།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ལམ་ནི་མདོར་བསྡུས་ན་འདི་གཉིས་ཏེ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དག་ལམ་འདི་གཉིས་དང་ལྡན་ན་མྱུར་དུ་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱའོ། །གཉིས་གང་ཞེ་ན་འདི་ལྟ་སྟེ། ཐབས་དང་ཤེས་རབ་བོ། །

時定光明主天子問文殊師利法王子言：「何等是諸菩薩摩訶薩畢竟略道？諸菩薩摩訶薩以是略道，疾得阿耨多羅三藐三菩提。」

文殊師利答言：「天子！諸菩薩摩訶薩略道有二種，諸菩薩摩訶薩以是二道，疾得阿耨多羅三藐三菩提。何等為二？一者、方便道；二者、慧道。

[93a.2]ད་ནི་སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་བཤད་པར་བྱའོ། །

現在將要解說**「[菩薩] 行差別分」**（菩薩行為的類別）。

[93a.2]དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་སུ་བཤད་དེ། རྒྱུས་བསྡུས་པ་དང་། འབྲས་བུས་བསྡུས་པའོ་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ལ་དང་པོའི་དབང་དུ་བྱས་ནས་རྒྱུས་བསྡུས་པའོ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །

其中也分以二種而解說，即所謂：**「因清淨道」**（以因所攝〔之菩薩〕）、**「功德清淨道」**（以果所攝〔之菩薩行〕）。其中，就第一點而說**「因清淨道」**等。

[93a.3]ཚོགས་དང་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་**ཚོགས་ཀྱི་ལམ**་བསྟན་པ་དང་**རྣམ་པར་རིག་པའི་ལམ**་བསྟན་པའོ། །ཡང་དག་པའི་མཐའ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་**ཡང་དག་པའི་མཐའ**་བསྟན་པ་དང་། **ཡང་དག་པའི་མཐའ་དེ་ཡོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས**་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「助 [清淨道]」等，表達了**「助 [清淨] 道」**（資糧道）[130]以及**「了別道」**

[130] 助道：原文寫做 ཚོགས་ཀྱི་ལམ，藏譯《論》寫做 ཚོགས་དང་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ，義為資糧之道（助道）與清淨之道，漢譯《論》在此做**「助清淨道」**，下文則寫做**「功德清淨道」**。

[131]；**「實際…」**，則表達了**「實際」**以及**「實際證道」**（通達實際之方便）。

[93a.4]དེ་ཡང་མདོ་ལས། **ཐབས་དང་ཤེས་རབ་བོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ། དེ་ལ་ཐབས་ནི་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་མོ། །ཤེས་རབ་ནི་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་མོ། །འདི་གཉིས་ནི་མདོའི་ཚིག་**ཐབས་ནི་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཅུ་དྲུག་གིས་བཤད་དོ། །དེ་ལ་བརྒྱད་པ་ཕྱེད་ཕྱེད་བགོད་པས་ནི་ཐབས་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་བསྟན་པ་ནི་**རྣམ་པ་བརྒྱད་ཀྱིས**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །

此外，經中提到：「**一者、方便道；二者、慧道。**」（方便與智慧）。其中，方便是指〔《論》中所說的〕**「助道 / 功德清淨道」**[132]，智慧則是指**「[因] 清淨道」**。在經中，以「**方便者，知攝善法**」等十六種而解說此二者，其中八種又各占一半[133]，如此宣說方便。因此，宣說「助道」（資糧之道），以**「[功德清淨道] 有八種」**等而說。

[93a.5]ཤེས་རབ་ཀྱང་བརྒྱད་པོ་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཚོགས་ཕྱེད་ཕྱེད་བགོད་པས་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་འོག་ནས་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་བསྟན་པ་ཡང་རྣམ་པ་བརྒྱད་ཀྱིས་ཞེས་འབྱུང་ངོ་། །

至於智慧（慧道），也正是八種各占一半而宣說的。因此，〔《論》中〕才說：**「次說 [因] 清淨道……亦有八種」**。

[93a.6]སེམས་ཅན་རྣམ་པ་ཐ་དད་པ་ནི་ཁ་ཅིག་ནི་བརྐམ་ཆགས་ཅན་ཏེ། །དེ་དག་སྦྱིན་པས་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེའོ། །ཞེ་སྡང་ཅན་དག་ནི་སྙན་པར་སྨྲ་བས་སོ། །ང་རྒྱལ་ཅན་དག་ནི་དོན་དཔྱོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་སོ། །

對不同的眾生，有些是貪愛之人，便以布施使其成熟；對於具瞋心者，使用愛語；對於懷慢心者，則分析義理。諸如此類。

[131] 了別道：原文寫做 རྣམ་པར་རིག་པའི་ལམ，藏譯《論》寫做 བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས，義為福德與智慧資糧，可循古譯，譯為**「功德智助道」**。漢譯《論》則做**「功德智道」**。

[132] 此處的**「助道」**，表示資糧之道，在漢譯《論》論中寫做**「功德清淨道」**。為裨讀者理解，乃將二詞並列。

[133] 具體分類方法，從《論》中可明顯看出，即**「功德清淨道」**與**「因清淨道」**各有八種，其下交替說明方便與智慧，所以是「各占一半」。

[289a][289a.1]དེ་ལ་ཐབས་ནི་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ། ། ཤེས་རབ་ནི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་སེམས་ཅན་ལ་བལྟ་བའོ། །ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བའོ། །ཐབས་ནི་ཆོས་ལ་སྦྱོར་བ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་བྲལ་བ་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་རྒྱུ་ལ་དམིགས་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་རྒྱུ་ཟད་པར་འགྲོ་བའོ། །

ཐབས་ནི་ཆོས་ཐ་དད་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་དབྱེར་མེད་པ་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་རྒྱན་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་མཉམ་པ་ཉིད་དབྱེར་མེད་པར་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་སེམས་ཅན་གྱི་དབང་པོ་དང་སྤྱོད་པ་ལ་འཇུག་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་སེམས་ཅན་དམིགས་སུ་མེད་པར་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྒྱན་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་ཤེས་པའོ། །

「方便者，知攝善法；智慧者，如實知諸法智。

又，方便者，觀諸眾生；智慧者，離諸法智。

又，方便者，知諸法相應；智慧者，知諸法不相應智。

又，方便者，觀因道；智慧者，滅因道智。

又，方便者，知諸法差別；智慧者，知諸法無差別智。

又，方便者，莊嚴佛土；智慧者，莊嚴佛土平等無差別智。

又，方便者，入眾生諸根行；智慧者，不見眾生智。

又，方便者，得至道場；智慧者，能證一切佛菩提法智。」

[93a.7]དེ་ལ་**ཐབས་ནི་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ་**ཞེས་མདོའི་ཚིག་འདིའི་བཤད་པ་སྟེ། བཀྲམ་ཆགས་ཅན་ལ་སོགས་པ་དག་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པའི་བསྡུ་བས་**ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ་ཤེས་ནས་དེ་བཞིན་དུ་སྤྱོད་པ**འི་ཕྱིར་རོ། །其中，「**方便者，知攝善法**」，經文便已解說其義了。這是因為：對於貪愛之人等，了知應以布施等〔方便〕加以攝受接引，藉此**「教化[134]［一切眾生］」**（令其成熟），並如是而為。

[134] 教化：原文寫做 ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ，梵文做 *paripāka*。義為成熟、發展，引申義為菩薩導化（主要是以四攝法）眾生，令其培植善根，趨向解脫與真諦。古譯多做教化，今譯則多做「成熟」。

[93a.7]**སེམས་ཅན་ལ་ལྟ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དག་གིས་ཉེས་པར་སྤྱད་ཀྱང་དེ་དག་མི་གཏོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་**དེ་དག་གི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་ཇི་མི་སྙམ་པ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་དག་ཅེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཅན་རྣམས་སོ། །

「觀諸眾生」，是因為雖然彼等造惡，也加以不捨棄。此即〔如《論》中所言：〕**「能忍彼等諸不善行」**[135]（對於彼等的種種惡行，都不介懷）。「**彼等**」就是諸眾生。

[93b][93b.1]**ཆོས**་ནི་ལྷ་དང་མིའི་འགྲོ་བས་བསྡུས་པ་དག་གོ། །**སྦྱོར་བ**་ནི་དགེ་བའི་མངོན་པར་འདུ་བྱས་པ་གང་གིས་ཆོས་དེ་ལ་སྦྱོར་བའོ། །དེས་**ཤེས་པ**་ནི་དེས་འཁོར་བ་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་བའོ། །དེ་ནི་**དཀར་པོའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པར་སྡུད་པར་བྱེད་པ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མངོན་པར་མཐོ་བའི་མཚན་ཉིད་དཀར་པོའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པར་སྡུད་པར་བྱེད་པ་ནི་མི་ཟད་པར་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའོ། །

「法」指包括天人與人道眾生在內的大眾。「相應」則是以善法的作為，加功用於該法（眾生）之上。以此而「知」(「知諸法相應智」，即了知應如何於眾生修習善法)，於是不捨輪迴眾生。〔在《論》中，〕這點是以**「集諸白淨法」**[136]而作解說的。

[93b.2]**རྒྱུ**་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་སོ། །དེ་དག་ལ་རྣམ་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པས་**དམིགས་པ**་ནི་**རྒྱུ་ལ་དམིགས་པ**འོ། །དེ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「因」是指諸菩提分法。了知彼等（菩提分法）及其行相，於是加以「觀」（追尋／著眼），即是「觀因道」(追尋其因)。〔在《論》中，〕這點是以**「觀一切菩提分法」**[137]而作解說的。

[93b.3]**ཆོས**་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གི་མཚན་ཉིད་རྣམས་ཏེ། ཇི་ལྟར་སྣང་བ་བཞིན་དུ་སེམས་ཅན་**ཐ་དད་པ**ར་རྣམ་པར་གཞག་པ་ནི་**ཆོས་ཐ་དད་པ་ཤེས་པ**་སྟེ། གང་གིས་སེམས་ཅན་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ་རབ་ཏུ་འབྱུང་བའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་མི་འདྲ་བ**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གཞན་གྱི་དབང་གི་

---

[135] 漢譯《論》中做**「能忍一切眾生諸不善行」**，並將此做為原經「慧者，如實知諸法智」的解說。而「方便者，觀諸眾生」的解說，在漢譯《論》中則做**「集諸白淨法」**。

[136] 漢譯《論》中將此做為原經「方便者，觀諸眾生」的解說。而「知諸法相應智」的解說，在漢譯《論》中則做**「知諸法和合相」**。

[137] 漢譯《論》中將此做為原經「慧者，離諸法智」的解說。而「方便者，觀因道」的解說，在漢譯《論》中則做**「如實知可化眾生」**。

དངོས་པོའི་སེམས་ཅན་སོ་སོའི་མཚན་ཉིད་མི་འདྲ་བ་རྣམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「**法**」是指依他起的諸性相。依其所顯現而安立眾生之「**差別**」，就是「**知諸法差別智**」，緣眾生〔所生起〕的悲心（緣生悲）便藉此而出生。其解說為：**「知諸法和合相」**（不同性相），這是由於主張「各個眾生實質為依他起，性相各不相同」之故。

[93b.5]སྨོན་ལམ་གྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་བསྡུས་པ་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གང་གིས་**སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་བརྒྱན་པར་བྱེད་པ**་དེས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་རྒྱན་ཏེ་དེ་ཤེས་པའོ། །དེ་བས་ན་**སྨོན་ལམ་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

連同願差別在內，以福德差別而「**莊嚴佛土**」，知此〔而為智〕。因此，〔《論》中〕**「種種願」**[138]以而作解說。

[93b.5]**སེམས་ཅན་གྱི་དབང་པོ**་ནི་དད་པ་ལ་སོགས་པའི་དབང་པོས་སོ། །**སྤྱོད་པ**་ནི་འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པས་སྤྱོད་པ་ཐ་དད་པ་དག་གོ། །དེ་དག་**ལ་འཇུག་པ་ཤེས་པ**་ནི་གང་གིས་དེ་དག་ལ་འཇུག་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**གདུལ་བའི་སེམས་ཅན་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

「**眾生諸根**」是指信等諸根。「**行**」則是貪欲等各別，因此有各種差別之行為。「**入**」[139]於彼等的「**智**」[140]，則是用以趣入彼等（眾生諸根行）者。其解說為：**「如實知可化眾生」**。

[93b.6]བྱང་ཆུབ་བརྒྱན་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་གང་དག་ཡིན་པ་དེ་དག་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྒྱན**་ཏེ། དེ་དག་ཀྱང་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་བདག་ཉིད་རྣམས་སོ། །དེ་དག་ཡང་དག་པར་**ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཤེས་པ**་ནི་ཐབས་གང་གིས་རྒྱུན་དུ་སྣེ་ཚོགས་མེད་པར་སྒྲུབ་པའོ། །དེ་ཡང་ཐབས་མཁས་པའི་མདོའི་ཚུལ་བཞིན་དུ་རིག་པར་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཚོགས་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཉེ་བར་སྒྲུབ་པས**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

能莊嚴菩提之諸法，即是〔經中所說的〕「**至道場**」（菩提之莊嚴），而其

[138] 漢譯《論》中將此做為原經「智慧者，知諸法不相應智」的解說。而「方便者，莊嚴佛土」的解說，在漢譯《論》中則做**「離一切障礙」**。

[139] 元魏譯本有，其餘譯本皆無。

[140] 關於此十六種法中的八種方便，諸家漢譯皆無「智」（ཤེས་པ）一詞，而原經藏譯本的十六種法中，無論是八種方便或者八種智慧，皆有「智」一詞，用以強調「能起運作」之義。又，該詞的動詞型態，也可譯做「知」。

本體乃為福德資糧以及智慧資糧。能證得這些，就是「得〔至道場〕」。以該種方便，能常得成就、無勤成就。這點也應按照方便善巧的經義而加以理解。其解說為：**「集種種助道」**[141]（成辦各種資糧）。

[94a][94a.1]རྣམ་པར་དག་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ལམ་དུ་གྱུར་པ་ནི་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་སྟེ་ཤེས་རབ་བོ། **།དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་ཆོས་ལ་སྤྱོད་པ**་ནི་སྤང་བར་བྱ་བ་དང་བླང་བར་བྱ་བ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་སྤྱོད་པའོ། །དེ་ཡང་**ཤེས་རབ་ནི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ཤེས་པའོ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པའོ། །**ཡོངས་སུ་གཅོད་པ**་ནི་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་ཆོས་རྣམ་པར་འབྱེད་པའོ། །

由於清淨，所以是道。清淨之道，即是智慧。〔《論》中提到〕**「[觀] 善不善法」**（善與不善法之行為），是指對於應捨與應取能如實而行。這也是〔經中所說〕「智慧者，如實知諸法智」的解說。「如實知」（通達一切）是指分辨善法與不善法。

[94a.2]**ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བའོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གི་བདག་ཉིད་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བ་སྟེ། སེམས་ཅན་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ལྟ་བུར་ལྟ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་དག་ནི་ཆོས་ཞེས་བྱ་བ་ཙམ་ཉིད་དུ་བཟུང་ངོ་། །སེམས་ཅན་དུ་ལྟ་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བའི་རྩ་བའོ། །འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བ་ནི་ཉེས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞི་ཡིན་པའི་ཕྱིར་འཁོར་བའི་རྐྱེན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བར་སྤོན་དུ**[142]**གཏོང་བ**[143]ཞེས་བྱའོ། །

「智慧者，離諸法智[144]」，是指：依他起之主體，並不取決於八事[145]一切法，這是因為所謂眾生也同樣無可見。那些（諸法）僅只能用「法」〔這樣的詞彙〕而加以掌握罷了。凡是「有眾生」的見，就是薩迦耶見之根本，而薩迦耶見則是一切過患之基礎，所以乃是生死流轉之助緣。其解說為：**「離諸因緣一切法根本」**[146]（於一切法不觀待緣而捨離）。

[141] 漢譯《論》中將此做為原經「智慧者，滅因道智」的解說。而「方便者，得至道場」的解說，在漢譯《論》中則做**「如實知一切凡夫虛妄分別」**。

[142] 藏譯各家刻版的《論》皆做 མངོན་དུ。

[143] 藏譯《論》的原文語序略有不同：རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བར་ཆོས་ཐམས་ཅད་མངོན་དུ་གཏོང་བ།

[144] 離諸法智：原文寫做 ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བའོ。羅什譯本做「不待一切法」。

[145] 八事：藏文寫做 དངོས་པོ་བརྒྱད，應係指四大以及四大所造的色香味觸之合稱，即色受陰。待考。

[146] 漢譯《論》中將此做為原經「智慧者，知諸法無差別智」的解說。而「智慧者，離諸法智」的解說，在《論》中則做**「觀一切菩提分法」**。

[94a.4]ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་རྐྱེན་སེམས་ཅན་དུ་ལྟ་བས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ལྟ་བ་མེད་པ་དེ་དག་རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བ་དག་གོ། །ཆོས་དེ་ཐམས་ཅད་དེ་ལྟར་བཟུང་བའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བའོ། །དེ་དག་གི་སྔོན་དུ་གཏོང་བ་ནི་ཆོས་ཙམ་དུ་བཟུང་ནས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སྔོན་དུ[147]བཏང་སྟེ། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ལ་འཇུག་པའོ་ཞེས་བསྡུས་པའི་དོན་ཏོ། །

雜染之緣為「有眾生見」，因此，對於那些無可見的一切眾生，並不以助緣而見之〔為實在〕；一切法也如是，一切所取之法，也不以助緣而見之〔為實在〕。捨離那些〔不可見之法〕，僅用「法」〔這樣的詞彙〕而加以掌握，隨後離一切眾生〔相〕，而入於一切智智性。此為大義。

[94a.5]**ཤེས་རབ་ནི་བྲལ་བས**[148]**ཤེས་པའོ།** །འདིའི་བཤད་པ་ནི་**ཆགས་པ་ཐམས་ཅད་ལས་གྲོལ་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「智慧者，知諸法不相應智」[149]其解說為：**「離一切障礙」**（解脫一切貪）。

[94a.5]**ཤེས་རབ་ནི་རྒྱུ་ཟད་པར་འགྲོ་བའོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བའི་རྒྱུ་ཟད་པར་འགྲོ་བའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་**ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བ་གཅོད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「智慧者，滅因道智」，因為相續因趨於消亡之故。〔在《論》中，〕這點是以**「斷一切和合」**[150]（斷絕相續）而作解說的。

[94a.6]**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས**་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །དེ་གཅིག་པ་ཉིད་དུ་ཐམས་ཅད་དུ་ཤེས་པ་ནི་**དབྱེར་མེད་པ་ཤེས་པའོ**། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མཐོང་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「法界」[151]即真如；於一切皆知其乃唯一，便是「〔知〕諸法無差別智」。

147 應做 མངོན་དུ།

148 原經做 བ།

149 諸法不相應智：原文寫做 བྲལ་བས་ཤེས་པ。羅什譯本做「捨離諸法」，與藏文字面意思較接近。又，漢譯《論》中將此解釋為**「諸法不同相」**以及**「以種種願故」**。

150 漢譯《論》中將此做為原經「智慧者，莊嚴佛土平等無差別智」的解說。而「智慧者，滅因道智」的解說，在《論》中則做**「集種種助道」**。

151 法界：原文寫做。羅什譯本做「法性」，元魏譯本、隋譯本做「法」，唐譯本做「法界」。

其解說為：**「如實知」**[152]。

[94a.6]རྣམ་པར་རིག་པ་རྣམ་པར་དག་པའི་མཚན་ཉིད་ནི་**སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་**རྣམས་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ལྟ་བུར་སྣང་བའི་རྣམ་པར་རིག་པའི་རྒྱུ་ལས་བྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་དག་གི་**མཉམ་པ་ཉིད་**ནི་གཉིས་ལས་དབེན་པའོ། །དེ་**དབྱེར་མེད་པར་ཤེས་པ་**ནི་གཅིག་ཏུ་ཤེས་པའོ། །**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་དབྱེར་མེད་པ་ཤེས་པ**འི་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའང་འདི་ཉིད་དེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་ཚུལ་གྱིས་ལོགས་ཤིག་ཏུ་བཤད་པར་ཟད་དོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཚུལ་གཅིག་ཏུ་ཡང་དག་པར་གཞོལ་བ**་ཞེས་བྱ་སྟེ། **ཚུལ་གཅིག**་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་དོ། །དེ་ཡང་དག་པར་གཞོལ་བ་ནི་རྣམ་པར་གཞོལ་བའོ། །

清淨了別之性相，即諸「**佛土**」，因為〔佛土〕是從如佛土般顯現的了別之因中出生的。那些〔佛土〕的「**平等**」，乃是無二的。對此，當知必然是「**無差別智**」。「**知諸法**（法界）**無差別智**」的分類正是如此，〔此處〕僅是以佛土的情形舉隅而已。其解說為：**「入一法門」**（正入一理）[153]——**「一法門」**是指空性，而真實趣入〔其中〕就是**「入」**。

[94b][94b.1]**སེམས་ཅན་དམིགས་སུ་མེད་པ་ནི**་ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བྱིས་པས་ཀུན་བརྟགས་པ་ལ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་རྟོགས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །བྱིས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀུན་བརྟགས་པ་ནི་བྱིས་པས་ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པ་སྟེ། སེམས་ཅན་ནོ་ཞེས་དེ་ལྟར་སྒྲོ་བཏགས་པའོ། །དེ་ལ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་བརྟགས་ན་ངོ་བོར་དེ་མི་དམིགས་སོ། །

「**不見眾生智**」是指：虛妄分別之體性，其解說為：**「如實知一切凡夫虛妄分別」**[154]。諸愚迷凡夫所作虛妄分別，會被如是虛妄增益：「愚迷虛妄分別，故為眾生。」對此，若如實分別，則於〔虛妄分別〕之體性中，彼（虛妄分別之法）乃不可得的。

[94b.3]**སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད**་གང་ལས་བྱུང་བ་དེ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་དེ། སྒྲིབ་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སོ། །དེ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་ཤེས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཞི་བའི་དབྱིངས་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པས**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་

[152] 漢譯《論》中將此做為原經「方便者，入眾生諸根行」的解說。而「知諸法無差別智」的解說，在《論》中則做**「離諸因緣一切法根本」**。

[153] 漢譯《論》中將此做為原經「智慧者，不見眾生智」的解說。而「智慧者，莊嚴佛土平等無差別智」的解說，在《論》中則做**「斷一切和合」**。

[154] 漢譯《論》中將此做為原經「方便者，得至道場」的解說。而「智慧者，不見眾生智」的解說，在《論》中則做**「入一法門」**。

ཉིད་ཞི་བའི་དབྱིངས་སོ། །

「**一切佛〔菩提〕法**」從何而生？應知一切諸佛法，即是遠離一切障的法界，此即正等覺。其解說為：**「證寂靜界」**。因此，法界本身就是寂靜界。

[289a.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ།

གཉིས་གང་ཞེ་ན། ཚོགས་ཀྱི་ལམ་དང་། ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ། །ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །

「復次，天子！諸菩薩摩訶薩，復有二種略道〔，諸菩薩摩訶薩以是二道，疾得阿耨多羅三藐三菩提〕。

「何等為二？一者、助道；二者、斷道。助道者五波羅蜜，斷道者般若波羅蜜。

[94b.4]**ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ནང་ནས་**ཚོགས་ཀྱི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་བསམ་གཏན་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་ཐུག་པ་དག་སྟེ། འདི་དག་གིས་དགེ་བ་སྣ་ཚོགས་སོགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བའི་རྩ་བ་སྣ་ཚོགས་སྒྲུབ་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །འདིས་ནི་རྣམ་པ་གཅིག་བསྟན་ཏོ། །

從「**復次，天子……**」到「**助道者，五波羅蜜**」，是指布施等〔波羅蜜多〕乃至禪定波羅蜜多，因為這些能夠積聚種種善根。其解說為：**「集種種善根」**。以此說明其中一類。

[94b.5]**ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེའི་ཆོས་རྣམས་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་སྟེ་དེའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**斷**[155]**道者，般若波羅蜜**」是指，如實全面通達其（般若所攝的）諸法。其解說為：**「通達一切，其義同前」**[156]。

[155] 斷：原文寫做 ཡོངས་སུ་གཅོད་པ，梵文做 *paricchedakaraḥ*，即分別、全面通達、通達一切、如實而知之義。

[156] 其義同前：即原經所說「智慧者，如實知諸法智」。漢譯《論》中做**「智道者，通達一切法」**。

[94b.6]**ཤེས་རབ་ནི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེར་ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་དོན་གང་ཡིན་པ་འདིར་ཡང་དེ་ཡིན་ཏེ། འདིས་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་པ་བསྟན་ཏོ། །

〔前文曾提及〕「**智慧者，如實知諸法智**」，對其（般若所攝諸法）〔如實〕全面通達之義，在此，其實就是該法（般若所攝諸法）。以此宣說了第二種〔道〕。

[289a.5]གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། ཆགས་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་དང་། ཆགས་པ་མེད་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཆགས་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ། །ཆགས་པ་མེད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །

གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་དང་ཟག་པ་མེད་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ། །ཟག་པ་མེད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །

ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པའི་ལམ་དང་། ཚད་མེད་པར་བྱས་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པའི་ལམ་ནི་མཚན་མའི་གནས་སོ། །ཚད་མེད་པར་བྱས་པའི་ལམ་ནི་མཚན་མ་མེད་པའི་གནས་སོ། །

གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན།

ཤེས་པའི་ལམ་དང་སྤོང་བའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཤེས་པའི་ལམ་ནི་ས་དང་པོ་ནས་བཟུང་སྟེ་ས་བདུན་པའི་བར་དུའོ། །སྤོང་བའི་ལམ་ནི་ས་བརྒྱད་པ་ནས་བཟུང་སྟེ་ས་བཅུ་པའི་བར་དུའོ། །

「復有二種略道。何等為二：一者、有礙道；二者、無礙道。有礙道者五波羅蜜，無礙道者般若波羅蜜。

「復有二種略道。何等為二？一者、有漏道；二者、無漏道。有漏道者五波羅蜜，無漏道者般若波羅蜜。

「〔復有二種略道。何等為二？〕一者、有量道；二者、無量道。有量道者取相分別，無量道者不取相分別。

「復有二種略道。何等為二？一者、智道；二者、斷道。智道者謂從初地乃至七地，斷道者謂從八地乃至十地。」

[94b.6]**ཡང་གཉིས་ཏེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དེ་དག་ཉིད་རྣམ་པར་སྟོན་ཏོ། །

〔《論》中所言〕**「[又經言：]**『**復有二種〔略道〕……**』，則宣說了六波羅蜜多。

[94b.7]**ཆགས་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ། དེ་དག་ནི་ལོངས་སྤྱོད་ཆེན་པོ་ལ་སོགས་པའི་འབྲས་བུ་ཡིན་པས་**འཁོར་བའི་རྒྱུར་གྱུར་པ**འི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་ཁམས་གསུམ་ན་སྤྱོད་པ་ཞེས་བཤད་དོ། །

關於「**有礙道者，五波羅蜜**」，彼等〔包括〕大財富等果為輪迴因，故名。因此，〔《論》中〕解說為**「行三界」**（於三界中受用）。

[94b.7]བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་བསྔོ་བའི་ཁྱད་པར་གྱིས་ཟིན་པ་དག་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་ཡིན་དུ་ཟིན་ཀྱང་ལོངས་སྤྱོད་ཆེན་པོའི་འབྲས་བུ་སོགས་པས་དེ་སྐད་ཅེས་བརྗོད་དོ། །

由於有諸菩薩行布施等〔善根〕而作迴向之差別，〔有礙道仍〕是一切智智因。然而，仍因大財富果等〔為輪迴因〕，故有此說（稱之為有礙道）。

[95a][95a.1]**ཆགས་པ་མེད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཁམས་གསུམ་ནས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །འདིས་ནི་**ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་**ནི་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཤད་དོ། །

稱為「**無礙道者，般若波羅蜜**」，是因為**「過三界」**（從三界而生）。以此解說「**有漏道〔者，五波羅蜜〕**」等。

[95a.2]**མཚན་མའི་གནས**་ནི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པའི་གནས་ཏེ་དེས་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་མ་སྤངས་པའི་ཕྱིར། **ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པའི་ལམ་**སྟེ། དཔེར་ན་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ། །དེ་ནི་**རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡུལ་ཡིན་པས་མཐའ་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**取相分別**」[157]是指對於「所取與能取」生起增上耽著之依處，依此則不能斷除所知障，故稱。「**有量道**」，例如聲聞等。〔在《論》中，〕這點是以**「遍取識境界」**而做解說的。

[157] 取相分別：原文寫做མཚན་མའི་གནས，梵文做*nimitta-pada*，直譯意義為「有相之處（所依）」。羅什譯本、元魏譯本皆做「取相分別」，隋譯本做「有相法」，唐譯本做「有相位」。

[95a.3]གཉིས་པ་ལ་གནས་པའི་ཤེས་པ་ནི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྟེ། དེའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །རང་གིས་རིག་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་ཏེ། གཉིས་པ་མངོན་པར་ཞེན་པའི་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེ་བས་ན་ཤེས་བྱ་ཐམས་ཅད་ལ་འཇུག་པ་མེད་པས་མཐའ་དམིགས་པའི་ཕྱིར་དེ་ནི་**ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པ**་ཞེས་བྱ་བར་དགོངས་པའོ། །

處於第二者（境）之知，是識，因為其（了知的）境界之故，並且是因為〔它〕以自證知的方式而做為〔了知之〕境，表示這〔這樣的識〕是「對第二者生起增上耽著之了知的主體」。因此，由於對於一切所知無所趣入而有遍取（有邊際），因此〔經中〕提到「**有量**」。

[95a.4]བཟློག་པ་ནི་**མཚན་མ་མེད་པའི་གནས**་ཏེ། དེ་ནི་**རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཡུལ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པས་མཐའ་མི་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །གཉིས་པ་མངོན་པར་ཞེན་པའི་ཤེས་པའི་ངོ་བོ་ལས་འདས་པའི་ཕྱིར་ཤེས་བྱ་མཐའ་དག་ལ་ཁྱབ་པས་**མཐའ་མི་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

與之相反者，則是「**不取相分別**」,〔在《論》中，〕這點是以**「過識境界不見遍取」**而做解說的。由於超越對第二者（境）所生增上耽著之本性，所以遍於一切所知，這就是**「不見遍取」**（邊際無所攀緣）的意思。

[95a.5]**དེ་ལ་ཤེས་པའི་ལམ་ནི་ས་དང་པོ་ནས་བཟུང་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་སྟེ། དེ་ནི་**འདུས་བྱས་ཀྱི་དབྱིངས་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**འདུས་བྱས**་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ཉིད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་**དབྱིངས**་སོ། །དེ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་ནི་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པའོ། །

「**智道者，謂從初地**」等，包括趣入有加行（有所為）之知，故有此稱。〔在《論》中，〕這點是以**「如實知有為界」**而做解說的。**「[知] 有為」**指的是有加行（有所為）之知，此（有為）即佛陀諸法之**「界」**；對其充分通曉，即是現證。

[95a.7]**སྤྱོད་བའི་ལམ་ནི་ས་བརྒྱད་པ་ནས་བཟུང་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་སྤངས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་**འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་དབྱིངས་ཡོངས་སུ་ཤེས་པས**་དེ་ཉིད་དུ་བཤད་དེ། འདུས་མ་བྱས་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བྲལ་བ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་འཇུག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཏེ། དེ་ཉིད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་དབྱིངས་སོ། །དེ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་ནི་སོ་སོ་རང་རིག་པའོ། །

「**斷道者，謂從八地……**」。由於其性相為「無所（斷除）加行」，所以解說為：**「如實知無為界」**。**「無為」**是指遠離加行、任運而行之智，其做為諸佛法之因，所以就是界。通達此點者，是自證知。

> [289b.2]དེ་ནས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲུབ་པ་དཔའ་བོས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། །འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཇི་ལྟར་ན་དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན། ཇི་ལྟར་ན་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན།
>
> འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། རིགས་ཀྱི་བུ་དོན་ནི་ལྡན་པ་མེད་པའོ། །ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པའོ། །
>
> 爾時，會中有菩薩摩訶薩名勇修行智，問文殊師利法王子言：「何謂菩薩摩訶薩義？何謂菩薩摩訶薩智？」
>
> 文殊師利答言：「善男子！義名不相應，智名相應。」

[95b][95b.1]**ཇི་ལྟར་ན་དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་དྲིས་པའོ། །**ཇི་ལྟར་ན་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། །**དོན**་ནི་འདིར་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དགོངས་པའོ། །དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཇི་ལྟ་བུ་ཞེ་ན། སྟོང་པ་ཉིད་ལས་ངེས་པར་སྐྱེས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཇི་ལྟ་བུ་ཞེ་ན། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པར་གྱུར་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**何謂〔菩薩摩訶薩〕義**」[158]（什麼叫做以義而顯了），這是為了宣說真實際而問的。「**何謂〔菩薩摩訶薩〕智**」[159]（什麼叫做以正智而顯了），則是為了宣說通達真實際的方便〔而問的〕。在此，〔經文〕將「**義**」解為真如。若問：「以義而顯了，像是什麼呢？」答：表示「於空性起決定」。若問：「以智而顯了，像是什麼呢？」答：表示「以智的力量而斷障」。

> [289b.4]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཅིའི་ཕྱིར་དོན་ནི་ལྡན་པ་མེད་ལ་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཡིན།
>
> འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། རིགས་ཀྱི་བུ་དོན་ནི་འདུས་མ་བྱས་པ་སྟེ། ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་

---

158 唐譯本做「云何為菩薩摩訶薩所知義」。

159 唐譯本做「云何為菩薩摩訶薩所修智」。

པར་བྱའོ། །

དེ་ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན། དོན་ནི་འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཡིན་ཏེ།

དེ་ནི་ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

勇修行智菩薩言：「文殊師利！何謂義名不相應？何謂智名相應？」

文殊師利言：「善男子！義名無為，彼義無有一法共相應，無有一法不共相應。

「何以故？以無變無相故。

「義者，無有一法共相應，無有一法不共相應。

[95b.3]འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་དོན་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབྱེ་བ་གསུངས་པ་དང་། ལྡན་པ་མེད་པ་དང་། ལྡན་པ་ནི་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་འོག་ཏུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ཉིད་ཐབས་སྙ་བས་བཤད་པར་བྱའོ། །

以下將根據聖文殊師利所說關於「義」及「智」的分別，還有不相應與相應等，以簡明的方式依次分析說明。

[95b.3]དེ་བཞིན་ཉིད་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་མེད་པ་ཙམ་གྱི་མཚན་ཉིད་དང་། གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དོ། །དེ་ལ་དང་པོས་བསྡུས་པ་འདི་ནི་དོན་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྣམ་པར་དབྱེ་བར་བལྟ་བའོ། །འདི་ལ་གཉིས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཁོ་ནའོ། །

真如分為二種行相：一、其性相為「必然無有所取與能取」，二、其本體為無二智。其中，以第一種所攝者，是觀照義與智之辨別的，而第二種，所指的必然就是智之本體。

[95b.4]དེ་ལ་**དོན་ལྡན་པ་མེད་པ་ཉིད**་དུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར། **རིགས་ཀྱི་བུ་དོན་ནི་འདུས་མ་བྱས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། རྒྱུ་དང་རྐྱེན་གྱིས་འདུ་བྱ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་འདུས་མ་བྱས་པའོ། །དེ་བས་ན་**གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན**་ཏེ། དེ་དངོས་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་མི་རྟག་པ་ཉིད་དང་ཐྲད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་དོན་ནི་ལྡན་པ་མེད་པར་གསུངས་སོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཉེས་པ་ཡོངས་སུ་སྤངས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

其中，為了宣說「『**義**』**名不相應**」[160]，〔經中〕提到「**善男子！『義』名無為**」等，這是因為〔義〕並不以因緣而有作行，所以是無為法。如此一來，〔義〕就「**無有一法共相應，無有一法不共相應**」（既非相應，也非不相應）了，因為並無「有為法」。於是，也就與無常無關，因此〔前段經文中〕說它「**不相應**」。其解說為：**「離諸無常過」**。

[95b.6]**འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད་**ཅེས་བྱ་བ་ནི་འཁོར་བ་དང་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་དུས་ན་བློ་ལ་གཉིས་ཤིན་ཏུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་མེད་པ་ནི་**འགྱུར་བ་མེད་པ**འི་མཚན་ཉིད་ཡིན་ནོ། །གལ་ཏེ་འཁོར་བའི་དུས་ན་གཉིས་**དང་ལྡན**་ན། མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་དུས་ན་**མི་ལྡན**་ན་ནི་དེའི་ཚེ་**འགྱུར་བ**་ཡིན་ན་དེ་ཡང་མེད་དེ། འདི་ལྟར་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བརྗོད་པའི་**དོན**་དེ་ནི་འཁོར་བའི་དུས་ན་ཡང་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་**གང་དང་ཡང་ལྡན་པ་མ་ཡིན**། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ན་**ཡང་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན**་ནོ། །དེ་ནི་རྟག་ཏུ་གཉིས་དང་བྲལ་བའི་རང་བཞིན་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་**རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་གནས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། གཉིས་དང་བྲལ་བ་ཙམ་དུ་རྟག་པར་གནས་པ་ཉིད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**無變無相**」[161]。由於在輪迴與涅槃時，於心中都是畢竟無二相的。既然沒有〔二相〕，所以其性相即「**無變**」。假使在輪迴之時，是與所取、能取〔二者〕「**共相應**」的，而於涅槃之時，則「**不共相應**」的話，屆時就有了「**變**」。然而〔實際上〕卻並無此事。因此，如此所謂「空」的這個「**義**」（真如），即使在輪迴時，也是「**無有一法共相應**」的；而在涅槃時，也是「**無有一法不共相應**」的。由於它（義／真如）自性常離二相，所以〔在《論》中，〕這點是以**「自體性住」**而做解說的，表示「常住必然遠離二相〔之狀態〕」的意思。

[96a][96a.1]འདི་ནི་དེའི་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཡིན་གྱི། དེའི་རང་གི་མཚན་ཉིད་དངོས་པོ་ལྟར་དོན་བྱ་བ་བྱེད་པའི་ངོ་བོ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །སྔར་ནི་འབྱུང་བ་དང་འཇིག་པ་ལྡན་པ་མེད་པས་**ལྡན་པ་མེད་པ**་ཉིད་དུ་བསྟན་ཏོ། །ད་ནི་གཉིས་དང་ལྡན་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་མི་འགྱུར་བར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་བསྟན་ཏོ། །

此即其（義的／真如的）自己之性相。其自己之性相，並不像是有為法那般，具有能起作用之體性。於前，〔它（義）〕不與出生及磨滅相應，這便宣說

[160] 義名不相應：原文寫做 དོན་ལྡན་པ་མེད་པ་ཉིད。羅什譯本做「『義』無用」（無功用），隋譯本做「『義者』無體」，唐譯本做「『義』非和合」。
[161] 無變無相：原文寫做 འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད，義為「其相為無有變異」，唐譯本做「無變異」。

了「**不相應**」。現在則是因為與二相不相應〔，所以傳達了「不相應」的意思〕。由於這一切，便宣說了「成立空性無變異」〔的道理〕。

[289b.5]དོན་ནི་གཟོད་མ་ནས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

「以本不成就義故，是故無有一法共相應，無有一法不共相應。

[96a.3]**དོན་ནི་གདོད་མ་**[162]**ནས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡོངས་སུ་རྟོག་པས་གྲུབ་པ་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲོ་བཏགས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པའོ།** **།གདོད་མ་ནས་ཡོངས་སུ་མ་གྲུབ་པ་**ནི་གདོད་མ་ནས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པ་སྟེ། རྟག་ཏུ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**以本不成就義故**」是指「以分別而成立」，表示「虛妄增益」的意思。由於沒有這樣（沒有虛妄增益），所以是「**不成就**」（無可成就）。「**本不成就**」是指本來就不成就（無可成就），表示「總是成立真實無顛倒」的意思。

[96a.4]ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་ཡོངས་སུ་དག་པའི་ཕྱིར་ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་སྟེ། **དེའི་ཕྱིར་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། སྔར་ཉོན་མོངས་པའི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་ལྡན་པའམ་ཕྱིས་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པའོ། །འདིས་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་མི་ལྡན་པའི་ཕྱིར་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་བསྟན་ཏེ། འདིས་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་ཅན་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་སྟོང་པ་ཉིད་ནི་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པར་ཡང་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྟག་ཏུ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

法界自性清淨，因此猶如虛空，於是〔經中〕說：「**無有一法共相應，無有一法不共相應**」，並不是先前與煩惱分別相應，後來又不相應。以此宣說了「不與煩惱相應故，為『不共相應』」，進而宣說了「由於自性非具雜染，成立『空性真實不顛倒』」。其解說為：**「常真如法界實體住」**。

[289b.6]དོན་ནི་དོར་བ་མེད་པ་དང་གཞག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

「義者不移不益，無有一法共相應，無有一法不共相應故。

[162] 原經做 གཟོད་མ།

[96a.6]ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་སྔོན་ནས་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དོ། །སྐུར་པ་ནི་**དོར་བ**འོ། །སྒྲོ་བཏགས་པ་ནི་**གཞག་པ**འོ། །དེ་དག་མེད་པ་དང་གཞག་པ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད་དེ་སྐུར་པ་དང་། སྒྲོ་བཏགས་པའི་མཐའ་སྤངས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

法界之體性，本性非為具雜染者。誹謗（抹煞）即是「**移**」（損減），虛妄增益即是「**益**」（平添增益）。其性相沒有這些（損減）以及無有增益，就表示「沒有〔落入〕誹謗（抹煞）之邊（極端），也沒有〔落入〕虛妄增益之邊」的意思。

[96a.7]གང་གི་ཕྱིར་ཀུན་བརྟགས་པ་དངོས་པོ་མེད་པ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད་ཡིན་གྱི། གཞན་གྱི་དབང་ནི་མ་ཡིན་པ་དེའི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་དབང་ལ་སྐུར་པ་མི་འདེབས་པས་སྐུར་པའི་མཐའ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །ཀུན་བརྟགས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་སྒྲོ་བཏགས་པའི་མཐའ་མ་ཡིན་ནོ། །**དེའི་བཤད་པ་ནི་དོར་བ་མེད་ཅིང་གཞག་པ་མེད་པའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། **དོར་བ་མེད་པ་དང་། གཞག་པ་མེད་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ**་ཞེས་གང་གསུངས་པ་དེར་དོར་བ་དང་གཞག་པ་མེད་པའི་སྒྲའི་དོན་གང་ཡིན་པ་དེ་འདིར་ཡང་སྦྱར་རོ། །

為何說虛妄分別？因為「〔法界之體性〕無實，即是空，但也非依他起」；由於並未誹謗（抹煞）依他起，因此並非「誹謗（抹煞）之邊」；由於沒有虛妄分別，所以並非「虛妄增益之邊」。〔《論》中〕解說道：**「不移不益之義，同前」**[163]——〔所謂同前〕即是〔先前經文〕所說：**「文殊師利！發菩提心者，不移不益，不異不一，是發菩提心住」**[164]。在該處所用過的「不移不益」一詞，其完整的含義被沿用到了此處。

[289b.6]ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ་སྟེ། ལམ་ནི་སེམས་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ཡིན་གྱི་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ཏེ།
རིགས་ཀྱི་བུ་དེའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ནོ། །
ཡེ་ཤེས་ནི་སྦྱོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ཡིན་གྱི་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ཏེ།
རིགས་ཀྱི་བུ་དེའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ནོ། །

163 漢譯《論》中，並未得見此句。
164 羅什譯本做「不增、不減、不異、不一，是發菩提」。

ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ་དང་། ཁམས་ལ་མཁས་པ་དང་། སྐྱེ་མཆེད་ལ་མཁས་པ་དང་། རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ལ་མཁས་པ་དང་། གནས་དང་གནས་མ་ཡིན་པ་རྣམ་པར་དཔྱད་པ་ལ་མཁས་པ་སྟེ། རིགས་ཀྱི་བུ་དེའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། །མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ནོ། །

「善男子！智者，名道。道者，心共相應非不相應。

「善男子！以是義故，智名『相應』，非不相應。

「復次，善男子！智名『斷相應』〔，非不相應〕。

「是故，善男子！智名『相應法』，非不相應法。

「復次，善男子！智名『善觀五陰、十二入、十八界、十二因緣、是處非處』。

「善男子！以是義故，智名『相應』，非不相應。

[96b.2]འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ནི་ཇི་སྐད་བསྟན་པའི་མཚན་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བའི་དོན་རང་བཞིན་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བར་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་དོན་དེ་དེ་ལྟར་བསྒོམ་མོ། །དེས་ན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཞེས་བྱ་སྟེ། འདི་ནི་དོན་གྱིས་བསྟན་པ་ཡིན་ནོ། །ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པའོ་ཞེས་གང་གསུངས་པ་སྔེ་བསྟན་པའི་ཕྱིར། **ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ་སྟེ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །འདིས་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་རྒྱ་ཆེར་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །**དེ་མ་ཐག་ཏུ་གསུངས་པའི་ཚིག་གསུམ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དག་གིས་དོན་སྟོན་པས་ཚིག་ཅེས་བྱ་སྟེ། **ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ་སྟེ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་ཚིག་གཅིག་གོ། །**ཡེ་ཤེས་ནི་སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ཡིན་གྱི**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་གཉིས་པའོ། །**ཡེ་ཤེས་ཞེས་པ་ནི་ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་གསུམ་པའོ། །

基於〔以上〕所有的這些，以「所說性相為空」的道理，表達「自性離於一切」。因此，菩薩應如是修習此空義，故稱為「**菩薩摩訶薩義**」（菩薩以義而顯了）——這就是「以義而說（《疏》原注：宣說）」。由於前文已經宣說過，所以智就是相應的意思，而〔經文〕則說「**智者，名『道』**」等，以之廣說通達真實際之方便。其解說為：**「通達之方便」**[165]等，〔《論》中的〕**「三種句」**（緊接著所說的三句），即以那些（道理）而表示意義，也就是〔經中〕「**智者，名**

[165] 漢譯《論》中未見此句。但從本《疏》下文可知，此係指《論》中的**「以何等智、云何證、為何義、何處住能證法界」**等四方面。

『**道**』……」，此為〔三種句當中的〕第一句。「**智名『斷相應』**……」，為第二〔句〕。「**智名『善觀五陰……』**」，為第三〔句〕。

[96b.5]**བཅུ་པ་ཕྲུག་དྲུག**་ཅེས་བྱ་བ་ནི་**རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་རྣམ་པ་བཅུ་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཅུ་པ་ཕྲུག་དྲུག་གོ། །ཅིའི་ཕྱིར་འདི་སྙེད་ཅིག་གིས་ཡེ་ཤེས་བསྟན་སྙམ་པ་ལ་**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། །**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་ཏེ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཞི་པོ་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་སུ་གྱུར་པ་དེ་དག་ནི་དེ་སྙེད་ཀྱིས་བསྡུས་སོ། །ཡེ་ཤེས་དེ་ནི་གཅིག་པུ་ཡིན་ན་དེ་ཇི་སྙེད་ཅིག་གིས་བསྡུས་སྙམ་པ་ལ། དེ་ལ་**ཡེ་ཤེས་འཁོར་དང་བཅས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །ཡེ་ཤེས་ནི་ཟག་པ་མེད་པའོ། །འཁོར་ནི་རྩོམ་པ་དང་སྦྱོར་བ་འོག་ནས་འབྱུང་བའོ། །

〔《論》中〕所謂**「六種十法」**，是指「**復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種智**」等，共有六組〔各〕十種〔之法〕。若有人想：為何用這些就能宣說智慧呢？答：〔論中〕說道**「[此明何義？] 以何等 [智]」**[166]等，**「以何等」**就是**「以何智」**等四事（以何等智、云何證、為何義、何處住能證法界），含攝於「通達之方便」之中。若認為：「該智若是唯一的，怎會以那些而含攝？」答：其中（《論》中）提到**「智共眷屬 [能證法界]」**等。智是無漏的，而眷屬則是發起、造作加行〔的意思〕，下文會再提到。

[96b.7]རྣམ་པ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལ་དེ་མ་ཐག་ཏུ་གསུངས་པའི་ཚིག་གསུམ་དང་། བཅུ་པ་དང་པོས་ནི་ཡེ་ཤེས་བསྟན་ཏོ། །དེའི་**འཁོར་དུ་གྱུར་པ**་རྩོམ་པ་དང་སྦྱོར་བ་ནི་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་བཅུ་པ་གཉིས་པ་དང་གསུམ་པ་སྟེ། རྣམ་པ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱིས་**ཡེ་ཤེས་འཁོར་དང་བཅས་པ**་བསྟན་པ་ཡིན་ནོ། །

所謂「三十三種行相」，是指：〔經文〕接著提到的三句以及第一組十種法（十種智），這所宣說的是智。其**「眷屬」**（周邊）的發起與造作加行，依次為第二（十種發）與第三組（十種行）各十種法（共二十種），合計三十三種，以此宣說**「智共眷屬」**。

[97a][97a.1]བཅུ་པ་བཞི་པས་ནི་**ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ**འོ། །ལྔ་པས་ནི་**གང་གི་དོན་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ**འོ། །དྲུག་པས་ནི་**གང་དུ**

---

166 藏譯本《論》中無此段。

གནས་ཏེ་ཕོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པའོ། །དེ་ཡང་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་བསྟན་ཏེ་དེ་ནི་འོག་ནས་སྟོར་རོ། །

第四組十種法，說**「云何證」**（如何能通達。即十種[167]無盡觀）；第五組則說**「為何義」**（所能通達的意義為何。即十種對治法）；第六組說**「何處住」**（所能通達之處為何。即十種寂靜地）。也就是依此次第而完整宣說〔**「六種十法」**〕，其理見於下文。

[97a.2]**ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ**་ཞེས་བྱ་བ་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པ་མཐོང་བའི་ལམ་སྟེ། དེ་ནི་**སེམས་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། **སེམས**་ནི་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པའོ། །མོས་པས་སྤྱོད་པ་ན་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པས་ཡོངས་སུ་བསྒོས་པ་དེ་དང་ལྡན་པ་སྟེ་བསྐྱེད་པའོ། །དེ་ནི་**སེམས་རྣམ་པར་དག་པས་ལམ་རྣམ་པར་དག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**智者，名道**」，是指以歡喜地所攝的見道，也即〔經中所說〕「〔**道者，**〕**心共相應**」（與心正相應），而其中的「**心**」，指的是阿賴耶識。在信解行的時候是有所造作的，所以是與染相應的，或者說是會生起染垢的。〔在《論》中〕是以**「以心清淨故，道清淨」**而解說的。

[97a.3]སེམས་ནི་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ལ་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ན་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པའི་ 168 བག་ཆགས་བསྒོས་པ་ཉིད་མཐོང་བའི་ལམ་ནི་རྣམ་པར་དག་པའི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་གདགས་པས་རྒྱུར་གྱུར་པ་རྣམ་པར་དག་པས་ལམ་རྣམ་པར་དག་པ་སྟེ། མཐོང་བའི་ལམ་གྱི་རང་བཞིན་རྣམ་པར་དག་པ་འབྱུང་ཞེས་པའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

〔此處，〕心是指阿賴耶識。信解行地時，以福德與智慧發起造作，為所染習氣在見道時得以清淨之因，因此做為所施設之因，以其（彼因）清淨故，於是道清淨——這便表示「見道之自性為將生出清淨〔法〕」。

[97a.4]མདོ་སྡེའི་ཚིག་འདི་ཉིད་ཀྱི་དོན་གཉིས་བསྟུ་ན་སེམས་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ནི་གང་གིས་བསྐྱེད་པ་སྟེ། དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་སྟེ། འདི་ལྟར་མཐོང་བའི་ལམ་སྐྱེས་པས་ཀུན་གཞི་ལ་སྤང་བར་བྱ་བའི་ས་བོན་གནས་པ་དེ་སྤངས་ནས་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་འབྱུང་སྟེ། དེ་ནི་**ལམ་རྣམ་པར་དག་པས་སེམས་རྣམ་པར་དག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

---

167 漢譯本《論》中做十一種。

168 應無 འི 或做 ནི，但諸家刻版皆寫為 འི。待考。

若歸納經文此句（「**智者，名道**」）的二種意義，那麼，「與心相應者」是以何〔智〕而生？〔為答此問，〕故有該段文字（「**道者，心共相應**」）。也就是說：生起了見道〔的智慧〕，於是斷除了在阿賴耶上所應斷除的〔染污〕種子，於是阿賴耶識更加超勝。〔在《論》中，〕這點，是以**「道清淨故心清淨」**而做解說的。

[97a.6]མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སས་བསྡུས་པའི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་ནི་རྣམ་པ་དང་བཅས་པས་འཁྲུལ་པ་ཡིན་ནོ། **།དེ་ཇི་ལྟར**་མ་འཁྲུལ་པ་མཐོང་བའི་ལམ་གྱི་རྒྱུ་ཡིན་སྙམ་པ་ལ། **དེའི་ཕྱིར་ཡང་དག་པའི་མཐའ་ནི་ལམ་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དམིགས་པ་ཉིད་གཅིག་པུ་སྟེ་གནས་ཡིན་ཞིང་གཅིག་ལ་གཅིག་བརྟེན་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། ལམ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སས་བསྡུས་པའི་ལམ་ལ་བྱའོ། །ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མཐོང་བའི་ལམ་མོ། །ཡང་དག་པའི་མཐའ་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་དེ། ལམ་དང་ཡེ་ཤེས་གཉིས་ཀའི་དམིགས་པ་ཡང་དེ་གཅིག་པུའོ། །གཅིག་ནི་མོས་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་སོ། །ཅིག་ཤོས་ནི་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་སྟེ་ཁྱད་པར་ནི་དེའོ། །

信解行所攝的發起造作及其行相，都可據以稱之為迷亂。若有人想：「該如何才是不迷亂、見道之因呢？」答：因此，〔《論》中說：〕**「實際者，唯以道、智之所緣為處，遞共依止」**（真實際者，唯有涉及道與智的所緣（內涵、對象）時〔，才能稱得上〕，此為〔真實〕依處，彼此相依。）[169]也就是說：〔在此〕所謂的道，是指信解行所攝之道，而所謂智則是指見道〔的智慧〕；真實際即是真如，道及智這二者的目標，也唯有此一者（真如）而已。一者（道）是藉信解力所成就，另一者則是能現前〔通達真如〕者（智）。〔道與智的〕差別在此。

[97b][97b.1]གང་གི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་གྱུར་པ་དེའི་ཕྱིར་གནས་ཏེ། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྒྱུ་ནི་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སས་བསྡུས་པའི་ལམ་མོ་ཞེས་ཁོང་ནས་བྱུང་ངོ། །དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་ལམ་ཟག་པ་དང་བཅས། རྣམ་པ་དང་བཅས་ཏེ་འཁྲུལ་པ་ཡིན་དུ་ཟིན་ཀྱང་སྟོང་པ་ཉིད་ལ་མོས་པས་ཚད་མ་གྲོགས་སུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་འཁྲུལ་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྒྱུར་གྱུར་ཏེ། འདི་ལྟར་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བའི་དོན་གང་ལ་མོས་པ་དེ་ནི་ལམ་སྟེ། དེ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གི་བདག་ཉིད་ཡིན་པས་དོན་དམ་པར་ཡོད་དོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །

為何如此？有如是發展，便有如是情形：智慧之因即為信解行地所攝之道。由此而來。據說這是有漏、有行相（有行法）之道，也就是迷亂性的。話雖如

[169] 此段完整文字見於藏譯本《論》，漢譯本中則僅有**「遞共依止」**而已。

此，由於對空性起信解，而〔正〕量則成了助緣，因此〔信解行地〕成為無迷亂智的因。如此一來，凡對於所謂「空性」生起信解者，即是「道」。由於此〔理〕的本質屬於依他起，所以宣說了「勝義中是存在的」〔之理〕。

[97b.3]**གང་གི་ཕྱིར**་དེ་ལྟར་ཡེ་ཤེས་གནས་དང་། ལྷན་ཅིག་ཕན་ཚུན་རྒྱུ་དང་། འབྲས་བུའི་དངོས་པོར་གྱུར་པ་དེས་ནི་ཡེ་ཤེས་ནི་**ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན**་ཏེ། རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་དངོས་པོ་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་ནོ། །

為何如此？如是，智是依處（通向真實際的道），也是與生俱來〔和道〕互為因果之事。所以，智是「〔心〕**共相應，非不相應**」，以其不離「因果事」之故。

[97b.3]**ཡེ་ཤེས་ནི་སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་མདོའི་ཚིག་ལ། ཡེ་ཤེས་ནི་འདིར་ཟག་པ་མེད་པའི་བསྒོམ་པའི་ལམ་གྱིས་བསྡུས་པ་ལ་དགོངས་སོ། །

經文所謂「**智名『斷相應』**」等，在此，其中的智，所指的是無漏的修道所攝〔之智〕。

[97b.4]འདོར་བས་ན་སྤོང་བ་སྟེ་ཀུན་གཞི་ཞེས་བྱ་བས་ན་ཉེས་པ་དང་བྲལ་བའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པའོ། །འདིར་ཡང་འབྲུ་མང་པོ་དང་། དེའི་སྐྱེས་བུའི་ཚུལ་གྱིས་དོན་གཉིས་ཏེ། **སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**་ནི་ཡེ་ཤེས་གང་གིས་བསྐྱེད་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེ་ནི**ཡང་དག་པའི་མཐའི་ཡེ་ཤེས་ལ་གནས་ཏེ་གནས་འགྱུར་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །ས་བཅུས་བསྡུས་པ་ཡང་དག་པའི་མཐའི་ཡེ་ཤེས་དེ་ཉིད་ནི་གཞི་སྟེ། དེས་ཀུན་གཞི་ཞེས་བྱ་བ་གནས་གྱུར་ནས་ཉེས་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །

由於是「捨」，所以稱為「斷」，指的是阿賴耶，所以其性相是「遠離過失」。在此，又可從多財釋以及依主釋而分成二類：〔其一，〕「**斷相應**」（與斷正相應）是用來說「以該智而令〔斷〕生起」。〔在《論》中，〕這是以**「住真實際智，亦即能成依處」**[170]而解說的。十地所攝真實際的智，本身就是「基」；因此，稱為「阿賴耶」（一切種子／一切基），是由於「做為依處而遠離過失」之故。

---

[170] 藏譯《論》中有此句，但未見於漢譯本。

[97b.6]ནམ་དེའི་སྐྱེས་བུའི་ཚུལ་དུ་གྱུར་པ་དེའི་ཚེ་ནི་**སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་**སྟེ། གནས་གྱུར་པས་བསྐྱེད་པའོ། །དོན་ནི་དེའོ། །དེ་ནི་**གནས་གྱུར་པས་ཡེ་ཤེས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་དག་པར་འགྱུར་བ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

〔其二，〕只要以它的依主釋〔解讀〕時，那麼，「斷相應」即「轉依」，以此而令〔斷〕生起。〔在《論》中，〕這是以**「以轉依故，智極清淨」**[171]而作解說的。

[97b.6]ས་བཅུ་པར་རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དུས་ན་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྣམ་པར་དག་པ་གང་ཡིན་པ་དེས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་དག་པ་འབྱུང་ངོ་། །དེ་ཉིད་ཀྱི་མཇུག་སྡུད་ནི་**ཕན་ཚུན་བྱ་བས་བྱས་པར་གནས་པ་**ཞེས་བྱའོ། །འདིར་**ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་དང་། མི་ལྡན་པ**འི་སྒྲའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ། །

在十地金剛喻定之時，以如實的清淨阿賴耶識之故，佛地所攝之智也會是畢竟清淨的。此理的總結，即是〔《論》中所說的〕**「遞共依止」**[172]（處於彼此起作用的關係）。在此，「相應，非不相應」的字義同前。

[97b.7]**ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིས་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རང་གི་ངོ་བོ་བསྟན་ཏོ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཤེས་བྱའི་དངོས་པོ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「智名『善觀五陰……」這些〔道理〕宣說了智自己的體性。其解說為**「如實知可知境界」**。

[98a][98a.1]འདིར་ནི་ཤེས་བྱ་ཡང་དག་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རབ་ཏུ་བརྩོན་པ་ནི་**ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ཏེ། བཟློག་པ་ནི་**མི་ལྡན་པ**འི་དོན་ཏོ། །

在此，由於能真實通達所知，故而至為精勤，這就是所謂「〔智名〕『相

---

[171] 藏譯《論》中有此句，但未見於漢譯本。

[172] 藏譯《論》中無此句，但有 གནས་ཡིན་ཞིང་གཅིག་ལ་གཅིག་རྟེན་པ（可見於前文），與此句意義相同，所討論的內容也相關，因此，推測應係同一語詞的不同表示方式，乃逕用漢譯本《論》中**「遞共依止」**一詞而譯。特此說明。

應』」的意義。反之則為「**不相應**」的意義。

[290a.2]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་པ་རྣམ་པ་བཅུ་སྟེ། རྣམ་པ་བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

རྒྱུ་ཤེས་པ་དང་།

འབྲས་བུ་ཤེས་པ་དང་།

དོན་ཤེས་པ་དང་།

ཐབས་ཤེས་པ་དང་།

ཤེས་རབ་ཤེས་པ་དང་།

བསྡུ་བ་ཤེས་པ་དང་།

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཤེས་པ་དང་།

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཤེས་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ་ཤེས་པ་དང་།

ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་ཤེས་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་རྣམ་པ་དེ་བཅུ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種智。何等為十？

一者、因智；

二者、果智；

三者、義智；

四者、方便智；

五者、慧智；

六者、攝智；

七者、波羅蜜智；

八者、大悲智；

九者、教化眾生智；

十者、不著一切法智。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩十種智。

[98a.2]**གཞན་ཡང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཡེ་ཤེས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་བརྗོད་དོ། །

「復次〔，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種智……〕」等，是用來表達「對於智慧的分別」的。

[98a.2]**རྒྱུ་ཤེས་པ་**ནི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཐར་པའི་ས་བོན་ཤེས་པའོ། །དེ་ནི་**ཐོག་མ་མེད་པའི་འཁོར་བ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཐར་པའི་ས་བོན་དང་མཐུན་པ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「因智」是指了知諸眾生的解脫種子。〔在《論》中，〕這是以**「善知無始世來解脫種子」**（善知無始世來隨相應諸眾生解脫種子）而解說的。

[98a.3]**ལས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་དེ་དང་མཐུན་པར་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**འདི་ནི་**འབྲས་བུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་འདིའི་བཤད་པའོ། །

「如實知無始世來種種業報」（善知與種種業報相關者）則是針對「果智」一詞的解說。

[98a.3]**དོན་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ། **དོན་**ནི་ཕན་པ་སྟེ་དེ་ནི་ཤེས་པའོ། །དེ་ནི་**བདག་ལ་ཕན་པ་དང་། གཞན་ལ་ཕན་པ་དང་མཐུན་པ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

關於「義智」，「義」是指義利（饒益、利益），因此〔義智〕就是對它（義利）的了知。〔在《論》中，〕這點是以**「善知自利利他」**而做解說的。

[98a.4]**ཐབས་ཤེས་པ་**ནི་གང་གིས་**དགེ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པར་བྱེད་པ་**སྟེ། འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པར་མི་ཟད་པར་བྱེད་པའོ། །

「方便智」是指：以之**「能增長微少善根」**[173]——意思是只要輪迴依然存

[173] 《疏》的引文僅有**「能增長微少善根」**而已，但漢譯《論》中做**「能增長微少善根令無量」**，藏譯《論》亦做 དགེ་བའི་རྩ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་ཚད་མེད་པར་བྱེད་པ，意義與漢譯本完全一致。又，**「能增長微少善根」**

在，就會無盡〔增長〕。

[98a.4]**ཤེས་རབ་ཤེས་པ**་ནི་གང་གིས་དགེ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་དེ་ལྟར་སྟོབས་དང་ལྡན་པར་བྱེད་པ་སྟེ། གང་གིས་འཁོར་བའི་སྐྱོན་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོས་ཀྱང་ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་པར་བྱེད་པའོ། །དེ་བས་ན་ཚིག་དེ་གཉིས་ཀྱིས་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བའི་རྩ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་ཚད་མེད་པར་བྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ་དང་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་རྣམས་ཀྱི་[174]ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་པའོ། །དེ་ལ་ཐབས་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་ནི་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པའོ། །ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་ནི་ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་པའོ། །

「**慧智**」是指：雖然善根微小，藉之也能如是具足力量；雖然輪迴中的過患極強，藉之也能勝伏（勝過、壓伏）〔諸過患〕。因此，以〔上方〕這二個句〔詮釋〕而解說為：**「能增長微少善根［令無量］」**[175]。也就是說〔能令善根〕極為增廣、不被諸般相違事所勝伏——其中，以方便力，能令〔善根〕極為增廣；以智慧力而不被〔諸相違事〕勝伏。

[98a.6]འདི་ནི་ཆོས་འདི་ལ་སྐལ་བ་ཡོད་པས་བསྡུ་བར་འོས་སོ། །འདི་ནི་སྐལ་བ་མེད་པས་མ་ཡིན་པའོ་ཞེས་ཤེས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་**བསྡུ་བ་ཤེས་པ**འོ། །དེ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་ལ་རྣམ་པར་དཔྱོད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

能知道「其與此法有緣分，可以攝集（匯集、聚收）；此則無緣，所以不然」，這就是「**攝智**」（攝集的智慧）。〔在《論》中，〕這點是以**「能觀察善不善法」**[176]而做解說的。

[98a.6]**ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཤེས་པ**་ནི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ནི་**རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་འབྱུང་བ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**འབྱུང་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལས་སངས་རྒྱས་ཉིད་འབྱུང་བ་སྟེ། ཚོགས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པས་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཟང་ཟིང་དང་། མི་འཇིགས་པ་དང་ཆོས་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པས་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཞེས་པའོ། །

是《論》對「方便智」的解說，至於「慧智」的解說，則為**「能觀察善不善法」**；由於《疏》將「方便智」與「慧智」二句合併解說，所以乍看會與慧智的解說不一致，實則並無矛盾。

[174] 此處應做 ཀྱིས，依此而譯。然須注意的是：諸家刻版皆做 ཀྱི。

[175] 漢譯《論》中做**「能觀察善不善法」**。

[176] 《論》中將**「攝取法施資生施」**做為「攝智」的解說。

「**波羅蜜智**」是指善知布施等〔波羅蜜多〕的諸般差別。〔在《論》中，〕這點是以**「善知成就種種善根」**（如實了知種種行相從何成就）而做解說的。**「成就」**（出生）是指「佛果由此而生」，所以〔此〕指的是資糧（善根）。由於善知布施等〔波羅蜜多〕，因此能夠透過福德資糧、智慧資糧、財物布施、無畏布施、法布施等各方面而了知種種行相。

[98b][98b.1]**སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཤེས་པ**་ནི་གང་གིས་སེམས་ཅན་བསོད་ནམས་ལ་འཇུག་པ་དང་། བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པ་ལས་འབྱིན་པ་སྟེ། དེ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་ཆོས་ལ་འཇུད་པ་དང་འབྱིན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**大悲智**」是指：眾生以之（善根）而培福[177]，並能拔除非福〔事〕，因此〔在《論》中，〕這點是以**「趣於善根，出離不善」**[178]而作解說的。

[98b.2]གང་གི་ཚེ་སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་སྟེ། དེ་ཤེས་པ་ནི་**སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ་ཤེས་པའོ**། །དེ་ནི་**དུས་དང་དུས་མ་ཡིན་པ་ལ་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

了知何時能教化眾生（令眾生成熟），就是「**教化眾生智**」。〔在《論》中，〕這點是以**「善觀察時非時」**而做解說的。

[98b.2]**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་བརྟགས་པའི་ཆོས་རྣམས་ལ་སྒྲོ་འདོགས་པ་དང་སྐུར་པ་འདེབས་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ནི་**མཐའ་གཉིས་སྤངས་ནས་ནང་ལ་བརྟེན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**ནང**་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲས་ནི་རྣམ་པར་རིག་པ་ཙམ་དུ་སྟོན་ཏོ། །མཐའ་གཉིས་ཡོངས་སུ་སྤངས་ནས་རྣམ་པར་རིག་པ་ཙམ་དུ་བསྒོམ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**不著一切諸法智**」是指：「對於非真實的、被虛妄分別的諸法，不加以增益損減並產生增上耽著」的智慧。〔在《論》中，〕這點是以**「離二邊修行中道」**（捨離二邊，依止於內在）而做解說的。**「中道」**（內在）是專指了別（智識）而言的，表示「捨離二邊之後，專於了知而作修習」的意思。

[177] 漢譯《論》中做**「依善根能起善行」**。
[178] 藏譯《論》中有此句，但未見於漢譯本。

[290a.4]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་རྩོམ་པ་རྣམ་པ་བཅུ་སྟེ།

རྣམ་པ་བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ལུས་ཀྱི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་ལུས་ཀྱི་རྩོམ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངག་གི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་ངག་གི་རྩོམ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡིད་ཀྱི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་སེམས་ཀྱི་རྩོམ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ནང་གི་རྩོམ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མཚུངས་པར་སྦྱོར་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཕྱིའི་རྩོམ་པ་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྩོམ་པ་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པ་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་ཞིང་གི་རྩོམ་པ་དང་།

ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་སྨན་ཡོངས་སུ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་དང་།

ངེས་པའི་ཕུང་པོ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་དེ་ཁོ་ནའི་རྩོམ་པ་དང་།

ཁམས་གསུམ་པ་ཐམས་ཅད་ལ་སེམས་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་སྟེ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་རྣམ་པ་འདི་བཅུ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་རྩོམ་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種發。何等為十？

一者、身發，欲令一切眾生身業清淨故；

二者、口發，欲令一切眾生口業清淨故；

三者、意發，欲令一切眾生意業清淨故；

四者、內發，以不虛妄分別一切諸眾生故；

五者、外發，以於一切眾生平等行故；

六者、智發，以具足佛智清淨故；

七者、清淨國土發，以示一切諸佛國土功德莊嚴故；

八者、教化眾生發，以知一切煩惱病藥故；

九者、實發，以成就定聚故；

十者、無為智滿足心發，以不著一切三界故。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩十種發。

[98b.4]**རྩོམ་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་གོ་ཆའི་བརྩོན་འགྲུས་ཉིད་ལ་བྱའོ། །སྦྱོར་བའི་བརྩོན་འགྲུས་ནི་འོག་ནས་**སྦྱོར་བ་**ཞེས་འབྱུང་ངོ་། །

「**發**」(發起)一詞，應當解釋為「被甲精進」。至於加行精進，則從下文的「**行**」(加行／加功用行)開始說。

[98b.4]བདག་དང་གཞན་རྣམས་ཀྱི་ལུས་ཀྱི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ལུས་ཀྱི་རྩོམ་པ་**སྟེ། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་**ཅེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །**ཐམས་ཅད་**ཅེས་པའི་ཚིག་གིས་ནི་བདག་ཀྱང་བསྡུས་སོ། །

為清淨自他大眾的身業，而發起〔精進修行〕，稱為「**身發**」，也就是指〔經中〕所說「〔**欲令**〕**一切眾生**」，並以「**一切**」一詞含攝了「我」(自己)。

[98b.5]**ངག་གི་རྩོམ་པ་**དང་། **སེམས་ཀྱི་རྩོམ་པ་**ཡང་དེ་བཞིན་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ། །གསུམ་པོ་འདི་དག་གིས་[179]བཤད་པ་ནི་**ལུས་དང་། ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་བརྩོན་འགྲུས་བརྩམ་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

「**口發**」以及「**意發**」，也應以同理加以看待。這三者的解說為**「為遠離身口意業一切惡行，發［大］精進」**。

[98b.6]**གཞན་དག་ཀྱང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ། ལོགས་ཤིག་ཏུ་སྨོས་པས་ལུས་**ལ་སོགས་པའི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དོན་གྱིས་བདག་ལ་བྱ་བར་མངོན་ནོ། །**བརྩོན་འགྲུས་བརྩམས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་གོ་ཆ་བགོས་པའོ། །

「亦［令］彼等」[180]，是指從另一方面來說，所謂**「為遠離身［口意業一切］惡行」**，引申義顯然是指「於我而作」。**「發［大］精進」**指的被甲〔精進〕。

[98b.6]**བསླབ་པ་དེ་ཉིད་ལ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལུས་ལ་སོགས་པའི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་དང་བྲལ་བའི་མཚན་ཉིད་ལའོ། །ནང་དུ་སོ་སོར་བརྟགས་པའི་

[179] 《པེ》《སྣར》གི། 今依此二版而譯。

[180] 此句應係藏譯本《論》中 གཞན་དག་ཀྱང་བསླབ་པ་དེ་ཉིད་ལ་འགོད་པ（**亦令彼等**（一切眾生）**學**），漢譯本做**「化一切眾生令學彼處」**。

ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ནང་གི་རྩོམ་པ**་སྟེ། དངོས་པོ་རྣམས་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་རོ་གཅིག་པར་ནང་ལས་སོ་སོར་རྟོག་པར་བརྩོན་འགྲུས་རྩོམ་པའོ། །

所謂**「學彼處」**，其性相為「遠離身等惡行（具過患的行為）」。為於內在進行正觀（各別觀察）而發起〔精進〕，即是「**內發**」，也就是為了從內在正觀「一切法於空性中乃是一味」，而發起精進。

[98b.7]བསྒོམ་པ་ལ་བརྟེན་ནས་སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་**རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་སྤངས་པ**་ནི་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་ཡིན་ཏེ། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བསྒོམ་པ་ལ་བརྟེན་ནས་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་བོར་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །**སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་མཐུན་པར་ཆོས་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ**་ནི་**ཕྱིའི་རྩོམ་པ**་སྟེ། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གང་གསུངས་པའོ། །འདུལ་བ་དང་འཚམས་པར་ཆོས་སྟོན་པ་ནི་**མཚུངས་པར་སྦྱོར་བ**འོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འཁོར་བ**[181]**མ་རུངས་པ་མ་ཡིན་པ་གདམས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

依靠修習，於是對諸眾生**「遠離憎愛」**，即是無有增上耽著——這是指〔經中〕所說的「**一切諸眾生**」。其解說為：**「依修行故，遠離憎愛」**[182]。「〔**外發，**〕**以於一切眾生平等行故**」當中，所謂「**外發**」，即〔經中〕所說的「**一切眾生**」等。順應所化而說法就是〔經中所說應當要做的〕「**平等行**」，其解說為：**「平等教化一切眾生」**。

[99a.3]**ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ**[183]འི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྩོམ་པ**་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ཐོས་པ་དང་སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་རྣམ་པར་དག་སྟེ། **སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མ་ནོར་བར་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་བཙལ་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

為了「**勤求不顛倒的聞［慧］所發起者**（精進）」，即是「**智發**」，也即對大乘不顛倒地聽聞、思惟等，由是逐漸〔證得〕清淨佛智。所以〔經中〕提到「**佛智**」等。其解說為：**「［以聞慧智］不顛倒求法」**。

---

[181] 藏譯《論》中無 བ。

[182] 漢譯《論》中僅做**「遠離憎愛」**。

[183] 藏譯《論》中譯為 མ་ནོར་བར་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་བཙལ་བ。在此，《疏》的藏譯本與漢譯《論》的引文，在字面上更為吻合；內容方面，三者都無差別。

[99a.4]སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ཞིང་གི་རྩོམ་པ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་རྣམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པ་སྣ་ཚོགས་སུ་གནས་པ་དེ་དག་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་**དེའི་རྣམ་པའི་རྣམ་པར་རིག་པར་འགྱུར་རོ་ཞེས་སྟོན་པར་འགྱུར། བསྐྱེད་པར་འགྱུར་རོ། །དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་ཕ་རོལ་ན་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཞེས་བྱ་བ་ཅི་ཡང་མེད་ཀྱི། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ་ལྟར་ཉེ་བར་བྱས་པ་ཐམས་ཅད་ལ་དབང་སྒྱུར་བར་གྱུར་པ་འབའ་ཞིག་རྒྱུད་རྣམ་པར་དག་པ་དང་མ་དག་པ་ལ་ལྟོས་ནས་སྣ་ཚོགས་སུ་སྣང་བའི་རྣམ་པར་རིག་པའི་རྒྱུར་འགྱུར་རོ་ཞེས་སྟོན་པར་འགྱུར་རོ། །དེ་བས་ན་དེ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་དབང་སྒྱུར་བ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

為清淨佛土故而發起〔精進〕，能表示〔經中所說〕「**清淨國土發，以示一切諸佛國土功德莊嚴故**」之行相，令其出生。關於此事，〔其實〕完全沒有如同〔語文表面〕所言那樣彼岸的佛土，而是表達了〔這一道理〕：心識如同如意寶，只能駕馭一切已經熟悉已作〔之事〕，在清淨與不清淨相續〔二者〕相對之下，而能成為了知種種顯現之因。因此，〔在《論》中〕這是以**「於一切法中得自在」**[184]而解說的。

[99a.6]སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་བསམ་པ་དང་བག་ལ་ཉལ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ**་ཞེས་གསུངས་ཏེ། བསམ་པ་དང་བག་ལ་ཉལ་ཤེས་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་གཉེན་པོ་འཚམ་པར་ཆོས་སྟོན་པ་ནི་སྨན་ཤེས་ཤིང་ཆོས་སྟོན་པ་སྟེ། **ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་སྨན་ཡོངས་སུ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་**ཞེས་གསུངས་པའོ། །དོན་གྱིས་ན་བསྟན་པར་བསྡུས་པར་བལྟ་སྟེ། **ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**་ནི་དེའི་ཕྱེད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་བཤད་པ་ལས་**བསམ་པ་དང་བག་ལ་ཉལ་ཤེས་ནས་ཇི་ལྟར་མཐུན་པར་ཆོས་སྟོན་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་སོ། **།བསམ་པ**་ནི་སེམས་པའོ། **།བག་ལ་ཉལ་བ**་ནི་ས་བོན་ནོ། །

為了知諸眾生心中所想以及隨眠而發起〔精進〕，即是〔經中〕所說的「**教化眾生發**」，也就是說：由於了知心思以及隨眠之後，便能宣說適合於煩惱疾病的對治法，即知藥而說法，所以說「**以知一切煩惱病藥故**」。事實上，應將之視為歸攝於所說教法之中，「**知**」指的就是這一半的緣故。因此，《論》中才說：**「如實知心與隨眠使隨相應說法」**[185]。**「心」**是指心中所思；**「隨眠」**則指種子。

---

[184] 《論》中是以**「聞慧智不顛倒求法」**做為「清淨國土發」的解說。

[185] 漢譯《論》中做**「如實知心使隨相應說法」**，為「實發」之功德，而「教化眾生發」的功德，在《論》中則做**「於一切法中得自在」**。

[99b][99b.1]དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་ནི་**དེ་ཁོ་ནའི་རྩོམ་པ་**སྟེ། དེ་ནི་**དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བས་**བཤད་དོ། །དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་ན་སངས་རྒྱས་ཉིད་དུ་**ངེས་པའི་**ཕུང་པོ་ལ་ཞུགས་པ་ཡིན་པའི་**ཕུང་པོ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །

通達真如（真實）而發起〔精進〕，即是「實發」[186]。〔在《論》中〕是以**「發實法」**[187]（通達真如）解說的。若通達真如，則於成佛一事，已住於「定聚」（所通達之法），於是〔經中〕「成就定聚」說。

[99b.2]མངོན་པར་ཞེན་པ་རྣམས་ཀྱིས་གཞན་དུ་མི་འགྱུར་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཏེ། དེ་**ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་ནི་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་**སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**སེམས་ལ་ཡང་དག་པ་དང་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པར་འཛིན་པ་རྣམ་པར་སྤོང་བ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །དེ་ཁོ་ན་མ་མཐོང་བ་རྣམས་ནི་ཇི་ལྟར་སྣང་བ་དེ་ཁོ་ན་བཞིན་དུ་སེམས་དེ་ཁོ་ནའོ་ཞེས་**ཡང་དག་པར་འཛིན་**ཏེ། གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ངོ་བོར་ནི་མེད་དོ་ཞེས་**ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པར་འཛིན་**ཏོ། །དེ་ལྟར་**ཡང་དག་པ་དང་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པར་འཛིན་པ་ཡོངས་སུ་སྤངས་**ཏེ། དབུ་མའི་ལམ་ལ་གནས་ན་སྲིད་པ་ཐམས་ཅད་ལ་སེམས་མངོན་པར་ཞེན་པ་དང་བྲལ་བ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། **ཁམས་གསུམ་པ་ཐམས་ཅད་**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །

不因諸般增上耽著而有變異，這便是無為的智。為了對此「滿足心發」（臻於圓滿）而發起〔精進〕，即是「無為智滿足心發」。其解說為：**「心不著虛妄法」**。不見真如的眾人，只會將任何所顯現的〔事物〕想成真實，也就是**「實心虛妄取相」**（執著為真實）；〔至於認為〕「無有二相的本性之中一無所有」，則是**「不實心虛妄取相」**（執著不真實）。如此一來**「實不實心離虛妄取相」**（斷除對真實與不實的執著），若住於中道，便能遠離對一切三有眾生的增上耽著心，所以〔經中〕說「〔以不著〕一切三界」等。

[290b][290b.1]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་བཅུ་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྦྱོར་བ་དང་།

---

[186] 實發：原文做 དེ་ཁོ་ནའི་རྩོམ་པ，羅什譯本做「有為智發」，隋譯本未譯出，唐譯則做「真實發起」。

[187] 漢譯《論》實發的解釋為**「如實知心使隨相應說法」**，而**「發實法」**則是「無為智滿足心發」的解說。

བསྡུ་བའི་དངོས་པོའི་སྤྱོར་བ་དང་།

ཤེས་རབ་ཀྱི་སྤྱོར་བ་དང་།

ཐབས་ཀྱི་སྤྱོར་བ་དང་།

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྤྱོར་བ་དང་།

བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྤྱོར་བ་དང་།

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྤྱོར་བ་དང་།

བསམ་པ་རྣམ་པར་སྦྱོང་བའི་སྤྱོར་བ་དང་།

བདེན་པ་རྣམ་པར་དཔྱད་པའི་སྤྱོར་བ་དང་།

སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་སྤྱོར་བ་སྟེ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོར་བའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種行。何等為十？

一者、波羅蜜行；

二者、攝事行；

三者、慧行；

四者、方便行；

五者、大悲行；

六者、求助慧法行；

七者、求助智法行；

八者、心清淨行；

九者、觀諸諦行；

十者、於一切愛不愛事不貪著行。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩十種行。

[99b.4]ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམས་ལའམ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྤྱོར་བ་ནི་**ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྤྱོར་བ**འོ། །དེ་བཞིན་དུ་འོག་མ་རྣམས་ལའང་སྦྱར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

諸波羅蜜多或者波羅蜜多的加行（修行／行動），就是「**波羅蜜行**」。以下同此。其解說為：**「助菩提法滿足」**（圓成菩提資糧）。

[99b.5]**བསྡུ་བའི་དངོས་པོའི་སྦྱོར་བ**་ནི་སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་ཡན་ལག་སྟེ། དེ་བས་ན་**སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**攝事行**」（攝法／攝引之法）是教化眾生（成熟眾生）的支分，因此，〔在《論》中，〕這點是以**「能教化諸眾生」**而做解說的。

[99b.6]**ཤེས་རབ་ཀྱི་སྦྱོར་བ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་རྣམས་ཀྱིས་**[188]**འབྱུང་བ་དང་འཇིག་པ་ལ་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**慧行**」的解釋是**「如實觀生滅法」**（觀察諸法的生滅）。

[99b.6]**ཐབས་ཀྱི་སྦྱོར་བ**་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མཁས་པར་འགྱུར་བས་དེ་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མཁས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**方便行**」是指對一切法皆能善巧，所以〔在《論》中，〕這點是以**「如實知一切法」**（善巧一切法）而做解說的。

[99b.6]**སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྦྱོར་བ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ལ་འདོད་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོས་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ལ་བརྩོན་པས་ཉན་ཐོས་ལྟར་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་འདོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །

「**大悲行**」的解說是：**「心不求證涅槃」**。由於大悲心，所以勤於饒益眾生之事，因此不會像聲聞那樣希求涅槃。

[99b.7]**བསོད་ནམས་ཉིད་ཚོགས**་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །**བསོད་ནམས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྦྱོར་བ**་ནི་བསོད་ནམས་བསགས་པ་ལ་བརྟེན་པས་མཐུ་ཆེ་བའི་ཕྱིར་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བ་དང་གཞན་དག་གིས་ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་ཏེ། ཐམས་ཅད་དུ་འཇིགས་པ་མེད་པས་**འཇིགས་པ་མེད་པ**་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་**མི་འཇིགས་པ་བཞི་ཐོབ་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །འཇིགས་པ་མེད་པས་མི་འཇིགས་པའོ། །ཡུལ་ཐ་དད་པས་རྣམ་པ་བཞི་སྟེ། ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་དང་། ཟག་པ་ཟད་པ་དང་། བར་དུ་གཅོད་པ་བསྟན་པ་དང་། ལམ་བཤད་པའོ། །དེ་ཡང་

188 《ཅེ》《སྣར》ཀྱི། 今據此而譯。

མདོ་སྡེ་ལས་ཇི་ལྟར་འབྱུང་བ་བཞིན་དུ་རྣམ་པ་བཞིར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

〔稱為〕「**助慧法**」[189]（福德資糧），是因為〔這〕是諸佛法之因。「**求助慧法行**」是指：透過累積福德能使威德力增上，所以能夠統御，並不會被他者所勝伏，也就是於一切皆無所畏懼，因此**「無畏」**。〔在《論》中，〕這點是以**「得四無畏」**而做解說的。由於無所畏，所以不畏懼。由於對象不同，所以有四種〔無畏〕：於一切法證正等覺〔無畏〕、漏盡〔無畏〕、說障〔無畏〕、說道〔無畏〕。這應當按照契經所指出的四類〔無畏〕而通達。

[100a.3]མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པས་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ཤེས་རབ་ཀྱི་སྦྱོར་བ**ར་གསུངས་སོ། །མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པར་འཇུག་པ་ནི་**ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྦྱོར་བ**་སྟེ་འདི་ནི་བྱེ་བྲག་གོ། །དེ་བས་ན་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཐོབ་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

為成就「以有加行（有所為）〔的修行〕而趣入之智慧」所發起〔精進〕，即〔經中〕所說「**慧行**」。無加行而趣入，則是「**求助智法**[190]**行**」，此為支分。因此，〔在《論》中，〕這點是以**「自然得一切法」**（得諸法任運智）而做解說的。

[100a.4]**བདེན་པ**་དང་དཀོན་མཆོག་ལ་སོགས་པ་ལ་སོམ་ཉི་མེད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སྦྱོར་བ་ནི་**བསམ་པ་རྣམ་པར་སྦྱོར་བའི་སྦྱོར་བ**་སྟེ། དེ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ཐེ་ཚོམ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

為了對於「**諦**」與〔三〕寶等無有疑惑而發起加行（投入、用功），即是「**心清淨行**」。〔在《論》中，〕這點是以**「於一切法中無疑惑」**而做解說的。

[100a.4]**བདེན་པ**་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་བདག་མེད་པ་སྟེ། དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སྦྱོར་བ་ནི་**བདེན་པ་རྣམ་པར་དཔྱད་པའི་སྦྱོར་བ**་སྟེ། དེ་ལྟར་སྦྱོར་ན་སྟོང་པ་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་རྣམས་ལ་རིམ་བཞིན་དུ་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་། ཁོང་ཁྲོ་བ་དང་བྲལ་བས་མངོན་པར

[189] 助慧法：原文寫做 བསོད་ནམས，梵文做 *puṇya*，即福德。原經寫做 བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས，梵文做 *puṇya-saṃbhāra*，即福德資糧；羅什譯本、元魏譯本皆做「**助慧法**」，隋譯本做「**慧滿足**」，唐譯則做「**慧資糧**」。

[190] 助智法：原文寫做 ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས，梵文做 *jñānasambhāra*，即智資糧、智慧資糧；羅什譯本、元魏譯本皆做「**助智法**」，隋譯本做「**智滿足**」，唐譯則做「**智資糧**」。

ཞེན་པ་མེད་པར་འགྱུར་ཏེ། སྦྱོར་བའི་དོན་བཅུ་པ་གཟུང་བར་འགྱུར་བས་**སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། དེ་བས་ན་ཚིག་གཉིས་བསྡུས་ན་**དོན་དམ་པའི་ཚུལ་ལ་འཇུག་པས**་**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**諦**」即是一切法無我。為了通達這一點而發起加行，「**觀諸諦行**」即如此用功（修行），能通達空性，逐漸遠離對於一切可愛事（主觀覺得美好的事物）的貪著，以及對於一切不可愛事的忿忿之心（**「憎愛」**），於是將會無有增上耽著，也就是把握「**行**」（加行）的十種意義。因此，〔經中〕說道：「**於一切愛不愛事不貪著**」。所以〔在《論》中，〕若合併二句，就是以**「『入第一義諦』故，『不貪著』」**[191]而做解說的。

[100a.6]དོན་དམ་པ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་དོ། དེ་ཉིད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་འདྲེན་པར་བྱེད་ཐོབ་པར་བྱེད་པས་ཚུལ་ལོ། །དེ་ལ་འཇུག་པ་ནི་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་སྟེ། འདིས་**བདེན་པ་རྣམ་པར་དཔྱད་པའི་སྦྱོར་བ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་དེ་བཤད་དོ། །

勝義即空。此（勝義）能引出、獲得諸佛法，所以稱為「理」。趣入其中，即是通達彼法（勝義空性），故說「**觀諸諦行**」一句。

[100a.7]**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གོང་དུ་**བསྒོམ་པ་ལ་བརྟེན་ནས་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་བོར**་ཞེས་བཤད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་དང་འདིའི་དོན་མཚུངས་སོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །འདིས་ནི་**སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་སྦྱོར་བ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་བཤད་དོ། །

〔《論中》所說〕**「『不貪著行』者，如前所說」**，正與〔前文〕所說**「依修行故，遠離憎愛」**的意義相符，以此解說「**於一切愛不愛事不貪著行**」一句。

[100b][100b.1]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་རྣམ་པ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱིས་**ཡེ་ཤེས་འཁོར་དང་བཅས་པ**་བཤད་དོ། །

如此便已透過三十三種行相，將**「智共眷屬」**解說完畢。

[290b.4]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་བཅུ་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

[191] 藏譯《論》中本來二句即合併，但漢譯則是分列於前後。

ལུས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

དངོས་པོ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ཆོས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

སྲིད་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ལྟ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ཚོགས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ཉེ་བར་ལེན་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

འདུ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཤེས་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十一種無盡觀？何等為十一？

一者、身無盡觀；

二者、事無盡觀；

〔三者、煩惱無盡觀；〕

四者、法無盡觀；

五者、愛無盡觀；

六者、見無盡觀；

七者、助道無盡觀；

八者、取無盡觀；

九者、不著無盡觀；

十者、相應無盡觀；

十一者、道場智性無盡觀。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩十一種無盡觀。[192]

[100b][100b.1]ཡེ་ཤེས་དེ་ལྟ་བུ་ལ་གོམས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་དོན་གྱིས་བཤད་པ་ཡིན་ནོ། །

串習如此智慧的菩薩，即是〔前文所說〕「以智而顯了」，這是以〔其〕意義而解說的。

[100b.2]ད་ནི་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པའི་དོན་དེ་བསྟན་པའི་ཕྱིར། རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་བཅུ་སྟེ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །

現在，為了宣說如何才能通達的道理，〔經中〕說「**復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種**[193]**無盡觀**」等。

[100b.2]སེམས་ཅན་གྱི་ལུས་མ་ལུས་པ་ལ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་རྟོག་པ་ནི་**ལུས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་སྟེ**། དེ་ནི་**འཕགས་པ་དང་འཕགས་པ་མ་ཡིན་པའི་འདུས་བྱས་དང་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ལུས་ལ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །བདེན་པ་མཐོང་བ་དང་མ་མཐོང་བ་རྣམས་དང་འཕགས་པ་མ་ཡིན་པའི་ལུས་གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །

於眾生的身，無一例外地如實而作觀察，即「**身無盡觀**」。其解說為：**「如實觀聖非聖有為無為身」**。依次為：見諦者、未見諦者、非聖者之身。

[100b.3]ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ལས་བྱུང་བའི་ལུས་ནི་འདུས་བྱས་ཏེ། ལས་རྣམས་ཀྱིས་མངོན་པར་འདུས་བྱས་པའི་ཕྱིར་རོ། །སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱིས་གནས་གྱུར་པའི་མཚན་ཉིད་ནི་འདུས་མ་བྱས་པའོ། །འདིས་ནི་ལུས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་བསྟན་ཏོ། །

由業報異熟所生的身，是有為法，因為是由諸業和合所成。佛菩薩轉依之性相，則是無為法。以此宣說了身念住。

[100b.4]**མི་ཟད་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་ཐམས་ཅད་དུ་ཡང་མ་ལུས་པར་བྱ་བ་ལ་ལྟོའོ། །སེམས་ནི་**དངོས་པོ་སྟེ**། དེ་ཙམ་དུ་ཟད་པའི་ཕྱིར་**དངོས**

[192] 此處十種無盡觀的內容，漢譯各版本出入較多，以元魏譯本、唐譯本與藏譯本較為吻合。其中元魏譯本列有十一種無盡觀，其中「三者、煩惱無盡觀」的對應經文，未見於藏譯本。
[193] 元魏譯本做十一種。

པོའོ། །དེ་ལ་རྟོག་པ་ནི་**དངོས་པོ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་**སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་ཡང་དག་པ་དང་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པའི་དོན་ལ་རྟོག་པ་ཞེས་བྱའོ། །གཉིས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་ལས་དབེན་པ་ནི་ཡང་དག་པའོ། །སེམས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་ནི་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པའོ། །འདིས་ནི་སེམས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་བསྟན་ཏོ། །

「無盡」一詞，是指於一切皆無遺漏而加以觀照。「心」就是「事」，由於專指此事，所以稱為「事」。於此分別觀照，就是「事[194]無盡觀」，其解說為**「如實觀實不實義」**。沒有陷入二取耽著，就是**「實」**（正確／真實）；顛倒心則是**「不實」**。以此宣說了心念住。

[100b.6]ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་ནི་**ཆོས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་**སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་དང་རྣམ་པར་བྱང་བ་ཆུང་ངུ་དང་། འབྲིང་དང་། ཆེན་པོ་ལ་རྟོག་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

法念住是〔經中宣說的〕「法無盡觀」。其解說為**「如實觀淨染法」**、**「如實觀上中下一切諸法」**（觀察上中下品的雜染以及清淨法）[195]。

[100b.6]ཚོར་བའི་སྒོ་ནས་སྲེད་པ་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་ཚོར་བ་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་ནི་**སྲེད་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ**འི་སྒྲར་བཤད་དེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་སྲེད་པ་ལ་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །འཁོར་བའི་བདེ་བ་ལ་འདོད་པ་ནི་མི་དགེ་བའི་སྲེད་པའོ། །མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་བདེ་བ་འདོད་པ་ནི་དགེ་བའོ། །

愛由受而生，所以受念住是以「愛無盡觀」一詞而說的。其解說為**「如實觀善不善法之愛」**[196]。希求輪迴安樂，就是不善法之愛；希求涅槃樂，則是善法〔之愛〕。

[100b.7]**ལྟ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་**ལ་སོགས་པ་ལྷག་མ་རྣམས་ནི་ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་རྣམས་ཀྱི་རབ་ཏུ་དབྱེ་བར་བལྟའོ། །ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པའི་རྣམ་པར་སྒྲོ་བཏགས་པའི་ལྟ་བ་ནི་**ཕྱིན་ཅི་ལོག་**གོ། །བསྒོམ་པ་ནི་**ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ**འོ། **།དེ་ནི་ལྟ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པའོ། །

---

[194] 事：原文寫做 དངོས་པོ，梵文做 *vastu*，在此指有為法、能起作用者。羅什譯本做「受」，隋譯本做「事物」，唐譯則做「事」。

[195] 漢譯《論》將此二者分別當成「煩惱無盡觀」與「法無盡觀」的解說。

[196] 漢譯《論》中僅做**「如實觀善不善法」**。

「**見無盡觀**」等其他部分，應將其視為各種法念住的類別之一。不正確的、虛妄增益的見，即是〔《論》中所稱的〕**「顛倒」**，反之則為**「不顛倒」**。這就是「**見無盡觀**」的解說。

[101a.2]**ཚོགས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོགས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**སྒོ་སྣ་ཚོགས་ནས་བསགས་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་ལ་རྟོགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**助道無盡觀**」（觀察資糧無盡）的解說為：**「如實觀種種門修集善根」**。

[101a.2]སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་**ཉེ་བར་ལེན་པ**ར་གྱུར་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་ལས་ཏེ། དེ་ནི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཁམས་མཐའ་ཡས་པའི་ཕྱིར་མཐའ་ཡས་པའོ། །འདིའི་བཤད་པ་ནི་**སེམས་ཅན་གྱི་ཁམས་མཐའ་ཡས་པ་ལ་རྟོགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

諸眾生界的「**取**」就是煩惱與業，由於諸眾生界無盡，所以這（取）也是無盡的。其（「**取無盡觀**」的）解說為：**「[如實] 觀無邊眾生界」**。

[101a.3]**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་**ཞེས་གསུངས་པ་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**དོན་དང་དོན་མ་ཡིན་པ་དང་ལྡན་པ་ལ་རྟོགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

〔《論中》〕所謂**「不著義，如向所說」**（「**不著**」的意義同前），是指〔經中〕所說「**於一切愛不愛事不貪著行**」（於一切可愛、不可愛事都沒有增上耽著之作為）。其解說為**「如實觀是義非義」**[197]（觀察與義相應以及與義不相應）。

[101a.4]**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་**ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཤིང་སྟེ། དེ་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པ་ནི་**ཤེས་པའོ**། །སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱི་དེ་མི་ཟད་པ་ནི་མོས་པ་ཐ་དད་པའི་དབང་གིས་སྣ་ཚོགས་སུ་སྟོན་པའི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་རྟོགས་པ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཤེས་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོགས་པ་**སྟེ། དེ་ནི་**མོས་པ་ཐ་དད་པའི་སེམས་ཅན་ལ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པ་ལ་རྟོགས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**道場**」（菩提藏）是指菩提樹，將之示現出來，就是「**智性**」[198]。諸佛智性無盡，故能依信解心的差別而做種種示現，所以如此觀察，就是「**道場智**

[197] 漢譯《論》中將「不著無盡觀」再分出「相應無盡觀」，而解說也分為二部分：**「九者不著無盡觀者，不著義，如向所說；十、相應無盡觀者，以如實觀是義非義故……」**

[198] 智性：原文寫做 ཤེས་པ，義為知、識。羅什譯本在此兼採字面原義與引申義，譯做「思惟著」，隋譯本做「分別」，唐譯則做「識自性」。

性無盡觀」。〔在《論》中，〕這點是以**「隨眾生信示現坐道場」**而做解說的。

[290b.6]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བཅུ་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་འདུལ་བའི་དངོས་པོ་བཅུ་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

གཏོང་བའི་ཆར་རབ་ཏུ་འབེབས་པས་སེར་སྣའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ལས་རྣམ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བས་འཆལ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

བྱམས་པ་སྒོམ་པས་ཁོང་ཁྲོ་བའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཡོངས་སུ་བཙལ་བ་ལ་མི་སྐྱོ་བས་ལེ་ལོའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

བསམ་གཏན་དང་རྣམ་པར་ཐར་པར་རྣམ་པར་འཕྲུལ་པས་མི་དགེ་བའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པས་གཏན་ལ་འབེབས་པ་ལ་མཁས་པའི་ཚོགས་སོགས་པས་མི་ཤེས་པའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ལམ་གྱི་ཚོགས་བསྐྱེད་པས་ཉོན་མོངས་པ་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ལམ་བསྐྱེད་པས་བདེན་པའི་ཚོགས་སོགས་པས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

དུས་དང་དུས་མ་ཡིན་པར་དབང་སྒྱུར་བས་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

བདག་མེད་པའི་ཆོས་ལ་རྟོགས་པས་བདག་འདུལ་བ་ཉིད་དེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་འདུལ་བའི་དངོས་པོའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種對治法。何等為十？

一者、對治慳貪心，雨布施雨故；

二者、對治破戒心，身口意業三法清淨故；

三者、對治瞋恚心，修行清淨大慈悲故；

四者、對治懈怠心，求諸佛法無疲倦故；

五者、對治不善覺觀心，得禪定解脫奮迅自在故；

六者、對治愚癡心，生助決定慧方便法故；

七者、對治諸煩惱心，生助道法故；

八者、對治顛倒道，集實諦助道，生不顛倒道故；

九者、對治不自在心，法時非時得自在故；

十者、對治有我相，觀諸法無我故。 善男子！是名諸菩薩摩訶薩十種對治法。

[101a.5]ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བཅུ་པོ་དག་གི་རྣམ་པར་དག་པ་རྣམས་ནི་རང་གི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཅི་ནས་**འདུལ་བ**འི་ཕྱིར་དངོས་པོ་བཅུ་སྟེ། དེ་དག་ནི་**སེར་སྣའི་སེམས་འདུལ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་བསྟན་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**གང་གི་དོན་དུ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་དེ་ཡང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམ་པར་དག་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་དོ། །

十波羅蜜多之清淨性，能夠決定「**對治**」（調伏）各自的相違事，因此說十種事——這些是以「〔**一者、**〕**對治慳貪心**」等而宣說的。其解說為**「為何義而能通達。其中……」**[199]等。為使布施等得以清淨，所以要加以通達。

[101a.6]**བྱམས་པ་བསྒོམས་པས་ཁོང་ཁྲོ་བའི་སེམས་འདུལ་བ**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་བཟོད་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམ་པར་དག་པ་བསྟན་ཏོ། །འཁོར་བ་མི་གཏོང་ཡང་ཐབས་གང་གིས་ལམ་གྱི་ཚོགས་པ་དེ་**ལམ་གྱི་ཚོགས་དེ་བསྐྱེད་པའི་ཐབས**་དེ་འཁོར་བ་ན་གནས་ཀྱང་ཉོན་མོངས་པ་རྣམས་འདུལ་ལོ། །འདིས་ནི་ཐབས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམ་པར་དག་པ་བསྟན་ཏོ། །

「**對治瞋恚心，修行清淨大慈悲故**」（藉由修習慈心，能對治調伏瞋恚心），這是宣說安忍波羅蜜多清淨。即使不捨棄輪迴，只要能透過該種方便，則道上所聚集者即是「**生助道法**」（生起道資糧之方便），如此一來，雖然住於輪迴，仍能調伏諸煩惱。以此宣說了方便波羅蜜多清淨。

[101a.7]**བདེན་པ་**རྣམས་ནི་སྡུག་བསྔལ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དེ་དང་དེ་དག་ཤེས་པ་གང་གིས་ཡང་དག་པར་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་གཙོད་པ་དེ་བདེན་པའི་ཚོགས་ཏེ། དེ་སོགས་པ་དེ་ཉིད་གཉེན་པོ་སྟེ་འདུལ་བའོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་དེ་ཉིད་དོ། །དེ་ཡང་ཇི་ལྟ་བུས་འགྱུར་ཞེ་ན། **ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ལམ་བསྐྱེད་པས**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །སྨོན་ལམ་གྱི་ཁྱད་པར་གང་གིས་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ལམ་འབྱུང་བ་དང་མཐུན་པའི་སྐྱེ་བ་ཡོངས་སུ་འཛིན་པའི་ཕྱིར་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །འདིས་ནི་སྨོན་ལམ་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམ་པར་དག་པར་བསྟན་ཏོ། །

諸「**諦**」是指苦等。藉由了知其（諦）與彼等（苦等），能通達一切已積

---

[199] 漢譯《論》中僅做**「為何義」**。

集之真實，那便是**「實諦助［道］」**[200]，而積集真實本身就是對治，也即調伏。它的具體內容便是如此。又，若問：「怎麼會是如此？」答：即〔經中〕所說**「生不顛倒道故」**（藉由生起真實不顛倒之道所致）。由於發願的特點，使能受持與不顛倒之道相應之生世，故有此說。以此宣說了願波羅蜜多清淨。

[101b.2]ལྷག་མ་དག་ནི་གོ་སླ་བས་མ་སྨྲས་སོ། །

餘處易解，不再敘述。

> [291a.3]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བཅུ་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དུལ་བའི་ས་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།
>
> ལུས་ཀྱི་ལས་མི་དགེ་བ་རྣམ་པ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བས་ལུས་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> ངག་གི་ལས་རྣམ་པ་བཞི་ཡོངས་སུ་སྤོང་བས་ངག་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> ཡིད་ཀྱི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བས་སེམས་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> རང་གི་ལུས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ནང་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> ལམ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> འཕགས་པའི་སའི་ངོ་བོ་ཉིད་ལ་རྟོག་པའི་ཚུལ་གྱིས་བདག་ལ་སྟོད་པ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་གནས་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཕྱི་མའི་མཐའ་རྣམ་པར་དག་པ་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མི་སླུ་བའི་ཚུལ་གྱིས་ཐ་སྙད་ཤིན་ཏུ་ཡོངས་སུ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།
>
> སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་ཚུལ་གྱིས་ལུས་དང་སེམས་ལ་མི་ལྟ་བ་དུལ་བ་ཉིད་དེ།
>
> རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དུལ་བའི་སའོ། །
>
> 「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種寂靜地。何等為十？
>
> 一者、身寂靜，以離三種身不善業故；

[200] 實諦助：原文寫做：བདེན་པའི་ཚོགས，字義為真實資糧，文義可見於本經註之正文。此為第八種對治「對治顛倒道」之功德。

二者、口寂靜，以清淨四種口業故；

三者、心寂靜，以離三種意惡行故；

四者、內寂靜，以不著自身故；

五者、外境界寂靜，以不著一切法故；

六者、智功德寂靜，以不著道故；

七者、勝寂靜，以如實觀聖地故；

八者、未來際寂靜，以彼岸慧助行故；

九者、所行世事寂靜，以不誑一切眾生故；

十者、不惜身心寂靜，以大慈悲心教化一切眾生故。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩十種寂靜地。

[101b.2]**རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བཅུ་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དུལ་བའི་ས་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**གང་དུ་གནས**་ཏེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩有十種寂靜地」等，其解說為**「何處住而通達……」**[201]等。

[101b.3]**སྡོམ་པ་རྣམ་པ་གསུམ**་ནི་ལུས་དང་། ངག་དང་། ཡིད་ཀྱི་སྡོམ་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་**རྣམ་པར་དག་པ**ས་སོ། །དེ་ནི་**ལུས་དུལ་བ་ཉིད**་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་གསུམ་གྱིས་བཤད་དོ། །

〔《論》中〕所說**「三種戒善」**，即身口意之律儀（戒），所以是〔《論》中所說〕**「清淨」**的。這〔在經中〕是以「身寂靜[202]」等三句而講解的。

[101b.4]**ནང་དུལ་བ་ཉིད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་མདོའི་ཚིག་གི་བཤད་པ་ནི་**བདག་ཏུ་འཛིན་པ་རྣམ་པར་སྤངས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

經文「內寂靜」等的解說是：**「離［邪］我見」**。

---

201 漢譯《論》中僅做**「何處住」**。

202 寂靜：原文寫做 དུལ་བ，梵文做 *damaḥ*，義為調伏、寧靜、柔善。羅什譯本做「善」，隋譯本做「觀……不起執著」，唐譯也做「寂靜」。

[101b.4]སྨད་པ་དང་བསྔགས་པ་ལ་སོགས་པ་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆོས་བརྒྱད་པོ་དག་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་ནི་**ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་དུལ་བ་ཉིད་**དང་དེ་བས་ན་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**འི་ཚུལ་གྱིས་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**སྨད་པ་དང་མ་སྨད་པ་ཡོངས་སུ་སྤངས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །སྨད་པ་དང་མ་སྨད་པ་སྨོས་པ་ནི་མཚོན་པའོ། །

對於詆毀、讚揚等世間八法都無有增上耽著，這就是「外境界寂靜」。因此，〔經中〕以「不著一切法」的方式而說。其解說為**「離於譭譽」**[203]，而提到**「譭譽」**，只是〔世間八法的〕舉例。

[101b.5]**ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་**གང་ཡིན་པ་དེ་**ཉིད་དུལ་བ་ཉིད་**དོ། །ཇི་ལྟ་བུར་འགྱུར་ཞེ་ན། **ལམ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**འི་ཚུལ་གྱིས་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**དངོས་པོ་ཡོད་པ་དང་དངོས་པོ་མེད་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་**ཞེས་བྱའོ། །ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོས་མེད་པའི་ཕྱིར་དངོས་པོ་**ཡོད་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་**དོ། །ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་ངོ་བོས་ཡོད་པའི་ཕྱིར་**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་**དོ། །

「不著智功德」**[204]**（於智慧資糧無有增上耽著）正是「寂靜」本身。若問：「這是怎麼一回事呢？」答：〔經中〕以「不著道」（於道無有增上耽著）而說，其解說為**「不著有物無物」**（於有實法或無實，都不起增上耽著）。由於虛妄分別本性即無，所以**「不著有物」**（不耽著於有實法）；由於圓成實本性即有，所以**「不著無物」**（不耽著〔於無實〕）。

[101b.7]**འཕགས་པ་**ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དེ་དག་གིས་རྣམས་ནི་ཟག་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གནས་སྐབས་སོ། །དེ་དག་ལ་རྟོག་པ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ལ་རྟོག་པ་སྟེ། དེ་ནི་**མི་དམིགས་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་ལ་སོ་སོར་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་ལྟར་སོ་སོར་རྟོག་ན་བདག་ལ་སྟོད་པར་མི་བྱེད་དེ། དེ་བས་ན་དེ་**བདག་ལ་བསྟོད་པ་དུལ་བ་ཉིད་**དུ་འགྱུར་རོ། །

〔經中〕所說的「聖」，是指聲聞等〔聖者〕——他們的諸地乃是無漏智的分位。對那些（地）作分別觀察，即是對空的本性作觀察，所以〔在《論》中〕是以**「不見聲聞辟支佛地，如實觀察諸佛菩薩聖地」**（以不可攀緣的方式，

[203] 漢譯《論》中並無此解釋，而做**「離常無常法」**。
[204] 元魏譯本做「六者、智功德寂靜，以不著道故」。

如實正觀於聲聞、辟支佛與菩薩地）而解說的。如此正觀，就不會「自讚」（讚歎自己、自高自傲），因此就成了〔經中所說的〕「**勝**[205]**寂靜**」（平息自讚）。

[102a][102a.1]**ཕྱི་མའི་མཐའ་**ནི་མ་འོངས་པའི་སྐྱེ་བའི་རྒྱུན་ཏོ། །དེའི་**རྣམ་པར་དག་པ་**ནི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་སྟེ། གནས་གྱུར་པའི་མཚན་ཉིད་དོ། །དེ་**ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་**ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་སྤོང་བ་སྟེ། རྣམ་པར་རྟོག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཉོན་མོངས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བར་གནས་པ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་གནས་ཏེ་དེར་འབྱུང་ཞིང་དེའི་བདག་ཉིད་དུ་གནས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་<u>**འཛིན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བ**</u>ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**未來際**」是指來世的續流，其「**清淨**」[206]即是涅槃，轉依為其法相；「**令清淨**」[207]的意思則為斷捨一切分別，因為分別乃是諸菩薩之煩惱。遠離一切分別而住，即住般若波羅蜜多，也即當從此生、住於此本體。其解說為：**「遠離一切［虛妄］取［相］」**。

[102a.3]ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པའི་བདེན་པ་ལ་བརྟེན་ཏེ་བཤད་པ་ནི་ཐ་སྙད་དོ། །དེ་ལ་**ཤིན་ཏུ་ཡོངས་སུ་དུལ་བ་ཉིད་**དེ་ཇི་ལྟ་བུར་འགྱུར་ཞེ་ན། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མི་བསླུ་བའི་ཚུལ་གྱིས་**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་པ་སྟེ། སྐལ་བ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པའི་བདེན་པ་སྟོན་པ་ནི་**མི་བསླུ་བ་**སྟེ། དེ་ནི་<u>**ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པ་ལ་མཁས་པས་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ལམ་སྟོན་པ**</u>ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

依靠世俗諦與勝義諦而解說，則屬「**世事**」（世間名言）。其中，若問：「『**所行〔世事〕寂靜**』又是如何呢？」答：即是〔經中〕所說的「**不誑一切眾生故**」。如實依據〔所調伏眾生的〕緣分而宣說世俗諦及勝義諦，就是「**不誑**」。〔在《論》中，〕這點是以**「如實知世諦、第一義諦，不顛倒說法」**而做解說的。

[102a.5]**ལུས་དང་སེམས་ལ་མི་ལྟ་བ་དུལ་བ་ཉིད་**ཅེས་བྱ་བའི་མདོའི་ཚིག་གི་བཤད་པ་ནི་<u>**སེམས་ཅན་འདུལ་བའི་ཕྱིར་སྐྱེ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་མི་སྐྱོ་བས་སོ**</u>ཞེས་བྱ་བའོ། །ཚིག་གི་དངོས་པོ་ཁོ་ན་ནི་ཚིག་ཙམ་ཉིད་དེ། མདོའི་ཆ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་<u>**རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ཆོས་གྲུབ་པ་ནི་མི་བསླུ་བས་ཡོངས་སུ**</u>

205 勝：原文寫做 བདག་ལ་བསྟོད་པ，梵文做 *ātmotkarṣaḥ*，義為自以為是、自讚。羅什譯本與唐譯均做「**自高**」。

206 清淨：原文寫做 རྣམ་པར་དག་པ，梵文做 *viśuddhaḥ*。諸家漢譯皆無此詞。

207 清淨：原文寫做 ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ，梵文做 *pariśodhanā*。諸家漢譯皆無此詞。

བསྟན་ཏོ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

經文「不惜身心寂靜」的解說為：**「為教化眾生，一切處生不疲倦」**。只管文字本身的話，就是字面的意思。這段經文的解說為〔下文所說〕：**「[諸菩薩摩訶薩] 隨順如實修行義。」**（成就隨順法，即以「不誑」而說法）

[291b][291b.1]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་ནི་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཡིན་ཏེ། ལོག་པར་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱི་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །

དེ་ལ་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་ནི་ཇི་སྐད་སྨྲས་པ་དེ་བཞིན་དུ་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །

ལོག་པར་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་ནི་ཚིག་གི་དངོས་པོ་ཁོ་ནའོ། །

དེ་ནི་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་མང་བ་ཡིན་གྱི། ལོག་པར་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་མང་བ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་གཉིས་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་སྟེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ། ལམ་སྒྲུབ་པ་དང་། སྤོང་བ་སྒྲུབ་པ་སྟེ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩如實修行得菩提，非不如實修行得菩提。

「善男子！云何名為諸菩薩摩訶薩如實修行？

「善男子！如實修行者如說能行故，不如實修行者但有言說，不能如實修行故。

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩復有二種如實修行。何等為二？一者、智如實修行道；二者、斷如實修行道。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩二種如實修行。

[102a.6]**ལམ་སྒྲུབ་པ**་ནི་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ལམ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་སྟེ། དེ་ནི་**ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག་པ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**སྤོང་བ་སྒྲུབ་པ**་ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པའི་ལམ་མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ་ལ་ཡང་འདོད་པ་མེད་པའོ། །དེ་ནི་**དེ་དག་ལ་འདོད་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「智如實修行道」[208]（修行道）是指現證聲聞與辟支佛之道，〔在《論》中，〕這點是以**「如實知證聲聞、辟支佛智」**（現證聲聞、辟支佛乘）而做解說的。（修行斷），**「斷如實修行道」**[209]是指：雖已現證聲聞等的道，但仍無所求。〔在《論》中，〕這點是以**「不取彼處［以為究竟］」**（於彼等無所希求）而做解說的。

> [291b.4]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།
>
> བདག་འདུལ་བའི་སྒྲུབ་པ་དང་།
>
> སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ། །
>
> རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །
>
> 「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩復有二種如實修行。何等為二？
>
> 一者、調伏自身如實修行；
>
> 二者、教化眾生如實修行。
>
> 善男子！是名諸菩薩摩訶薩二種如實修行。

[102a.7]**ཡང་བདག་ཉིད་ལམ་བཟང་པོར་ཞུགས་པ་**དང་**གཞན་དག་ལ་ཡང་ལམ་དེ་སྟོན་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**བདག་འདུལ་བའི་སྒྲུབ་པ་**དང་། **སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་སྒྲུབ་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་བཤད་པ་སྟེ་གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །

「自取妙道如實修行」及**「化餘眾生令入正道如實說法」**，分別為「**調伏自身如實修行**」以及「**教化眾生如實修行**」的解說。

> [291b.5]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ། །
>
> རྩོལ་བ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པས་སྒྲུབ་པ་དང་།

[208] 智如實修行道：原文寫做，ལམ་སྒྲུབ་པ，直譯可做「道修行」，文義可見於本經註之正文。羅什譯本做「行道」，隋譯本做「正念菩提行」，唐譯做「道如實行」。

[209] 斷如實修行道：原文寫做，སྤོང་བ་སྒྲུབ་པ，文義可見於本經註之正文。羅什譯本做「行斷」，隋譯本做「修行禪定斷諸煩惱行」，唐譯做「斷如實行」。

ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩復有二種如實修行。何等為二？

一者、功用智如實修行；

二者、無功用智如實修行。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩二種如實修行。

[102a.7]**རྩོལ་བ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པས་སྒྲུབ་པ**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ལ་རྣམ་པར་གནས་པར་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ནི་སོ་སོའི་སྐྱེ་བོའི་སའོ། །སྤྱོད་པའི་ས་ནི་ས་བདུན་པོ་དག་གོ། །

「功用智如實修行」（以有勤作之智而修行）的解說為**「作心行菩薩[210]行功用智」**（住於信解行地時，有加行〔有所為〕的智）。信解行地為異生凡夫之地；「行地」則是七種地。

[102b][102b.1]**ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་གྲུབ་པ**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**བསྒོམ་པའི་ལམ་ལ་གནས་པ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་སོ**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ས་བརྒྱད་པ་ལ་སོགས་པས་བསྡུས་པ་ནི་འདིར་བསྒོམ་པའི་ལམ་དུ་བལྟའོ། །

「無功用智如實修行」（任運智所成就）的解說為：**「無作心行菩薩行[211]無功用行智」**（住於修道時，無加行〔無所為〕的智）。至於八地等所攝者，在此即應視為「修道」。

[291b.7]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ས་རྣམ་པར་གཞག་པ་ལ་མཁས་པར་སྒྲུབ་པ་དང་།

ས་དབྱེར་མེད་པ་ལ་མཁས་པར་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

---

210 作心行菩薩：原文寫做 མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ལ་རྣམ་པར་གནས་པ，義為「住於信解行地者」，也即發心但未登地的菩薩。

211 無作心行菩薩：原文寫做 བསྒོམ་པའི་ལམ་ལ་གནས་པ，義為「住於修道位者」。

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩復有二種如實修行。何等為二？

一者、善知分別諸地如實修行；

二者、善知諸地無差別方便如實修行。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩二種如實修行。

[102b.2]**ས་རྣམ་པར་གཞག་པ་ལ་མཁས་པར་སྒྲུབ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི། **ཤེས་རབ་དང་ཐབས་ལ་མཁས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**善知分別諸地如實修行**」的解說為：**「善智慧方便」**。

[102b.3]**ས་དབྱེར་མེད་པ**་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དུ་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་གཅིག་གི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「**諸地無差別**」是指空性之相，其解說為**「入一相」**。

[292a][292a.1]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

སའི་ཉེས་པ་རྣམ་པར་སྤོང་བའི་སྒྲུབ་པ་དང་།

ས་ནས་སར་འཕར་བ་ལ་མཁས་པ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩復有二種如實修行。何等為二？

一者、離諸地過如實修行；

二者、善知地地轉方便如實修行。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩二種如實修行。

[102b.3]**སའི་ཉེས་པ**་ནི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་སྐྱེ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བའོ། །དེ་ནི་**གཉིས་ལ་ཀུན་དུ་སྤྱོད་པ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**諸地過**」是指得以全面斷除對於所取與能取所生起的增上耽著。〔在

《論》中，〕這點是以**「行離二邊」**[212]（斷除帶有二取相之行為）而做解說的。

[102b.4]**ས་ནས་སར་འཕར་བ**ནི་ས་སྔ་མ་ལས་ས་ཕྱི་མར་འགྲོ་བ་སྟེ། དེ་ལ་མཁས་པ་སྒྲུབ་པའོ། །དེ་ཡང་བསྒོམ་པའི་ལམ་གྱིས་འགྱུར་ཏེ་དེ་ནི་**དགེ་བའི་ཆོས་བསྒོམ་པའི་བརྩོན་འགྲུས་བརྩམས་པས**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**地地轉方便**」**213**是指：由先前的地而發展至後者的地，並且做到精通於此。而這又是以修道而轉，〔在《論》中，〕這點則是以**「修行善法［不休息］精進」**而做解說的。

[292a.2]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ཉན་ཐོས་དང་། རང་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བསྟན་པའི་སྒྲུབ་པ་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ལས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་ལ་མཁས་པའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「復次，善男子！諸菩薩摩訶薩復有二種如實修行。何等為二？

一者、能說聲聞、辟支佛地如實修行；

二者、善知佛菩提不退轉方便如實修行。

善男子！是名諸菩薩摩訶薩二種如實修行。

[102b.4]**ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བསྟན་པའི་སྒྲུབ་པ**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་ཡང་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལེགས་པར་བསླབས་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「能說聲聞、辟支佛地如實修行」之解說為**「善學一切法」**。

[102b.5]དེ་བཞིན་ཉིད་དྲི་མ་མེད་པ་ནི་**སངས་རྒྱས**ཏེ། དེའི་**བྱང་ཆུབ་ཡོང་དུ་ཆུད་པ་དེ་ལས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ**འི་ལམ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་མངོན་པར་སྒྲུབ་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི**དེ་བཞིན་ཉིད་ཡོང་དུ་ཆུད་པའི་བསྒོམ་པ་ལ་མཁས་པས་སོ**ཞེས་བྱ་བའོ། །

212 漢譯《論》中做**「離二邊」**。

213 地地轉方便：原文寫做 ས་ནས་སར་འཕར་བ，羅什譯本做「從一地至一地」，較為清晰；隋譯本做「地地方便」，唐譯做「圓滿諸地功德」。

無垢真如即是「**佛**」。通達其（佛的）「**菩提**」，並且如實修行「**不退轉**」之道。其解說為**「證真如法如實知修行方便」**。

[292a.4]རིགས་ཀྱི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་ནི་འདི་ལྟ་བུ་འདི་དག་སྟེ། དེ་ལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱིས་འབད་པར་བྱའོ། །རིགས་ཀྱི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་དེ་ལྟར་སྒྲུབ་པ་རྣམས་ལ་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་རྙེད་དཀའ་བ་མ་ཡིན་ནོ། །

「善男子！諸菩薩摩訶薩有如是等無量無邊如實修行，諸菩薩摩訶薩應如是學如實修行；諸菩薩摩訶薩若能如是如實修行者，速得阿耨多羅三藐三菩提，不以為難。」

[102b.6]དེ་ལྟར་རྣམ་པར་དག་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་བཞིས་རྒྱུས་བསྡུས་པའི་སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་བསྟན་ཏེ། **ཚོགས་དང་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་བསྟན་པ**་དང་། **བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་བསྟན་པ**་དང་། **ཡང་དག་པའི་མཐའ་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་བསྟན་པ**་དང་། **རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ཆོས་སྒྲུབ་པ་བསྟན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་རྒྱ་ཆེར་བསྟན་པའོ། །རྒྱུ་རྣམ་པར་དག་པ་བཞི་པོ་འདི་དག་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་མཛད་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་**དེ་ལྟར་སྒྲུབ་པ་རྣམས་ལ**་ཞེས་བྱ་བས་གསུངས་ཏེ། ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པའི་རྒྱུ་རྣམ་པར་དག་པ་རྣམ་པར་སྒྲུབ་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྒྱུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་རྣམ་པ་འདི་བཞིས**་ཞེས་བྱ་བའོ། །**བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ**་ནི་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཏེ་འབྲས་བུས་བསྡུས་པའི་སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ**་སྟེ། དེ་ནི་**དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་དུས་གསུམ་སྐད་ཅིག་གཅིག་དང་ལྡན་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

如此，便宣說了以四種清淨殊勝因所攝之行及其殊勝的分類，也就是藉由**「說助清淨道」**（宣說資糧及清淨道）、**「說功德智道」**（宣說福德資糧及智慧資糧）、**「說實際證道」**（宣說通達真實際之方便）、**「說如實修行道」**（宣說修行隨順之法）而作廣說。佛世尊現證了這四項種清淨因之後，藉由「**能如是如實修行者**」而說〔這四種清淨因〕，〔指出〕應當修持其所說之清淨因。其解說為：**「以四種清淨勝因」**[214]。「**阿耨多羅三藐三菩提**」即是一切智智。至此宣說了以果所攝之行差別，其解說為**「善知［四種］清淨勝果」**[215]。此即所謂〔《論》

[214] 漢譯《論》中做**「四種勝因」**。

[215] 漢譯《論》中做**「四種勝果」**。

中〕所說：**「諸如來智，於一念中知三世事皆相應」**。

[292a.5]དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་བཀའ་སྩལ་པ། འཇམ་དཔལ་ཁྱོད་ཀྱིས་ཚིག་འདི་ལེགས་པར་བཤད་པ་ལེགས་སོ་ལེགས་སོ། །

བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་དེ་སྐད་ཅེས་བཀའ་སྩལ་ནས། འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་དང་། ལྷ་དང་། མི་དང་། ལྷ་མ་ཡིན་དང་། དྲི་ཟར་བཅས་པའི་འཇིག་རྟེན་ཡི་རངས་ཏེ། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་གསུངས་པ་ལ་མངོན་པར་བསྟོད་དོ། །

爾時，佛讚文殊師利法王子言：「善哉，善哉！文殊師利！汝今善能為諸菩薩摩訶薩說本業道，誠如汝所說。」

說是法時，十千菩薩得無生法忍。文殊師利法王子等，一切世間天、人、阿修羅等，聞佛所說，皆大歡喜，信受奉行。

[103a.2]འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གཙོ་བོས་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་བསྟན་པར་མཛད་པས་ན་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་**ལེགས་སོ**ཞེས་བྱ་བ་བྱིན་ཏེ། དེ་ནི་**མ་ནོར་བར་བཤད་དེ་སྟོན་པའི་ཐུགས་མཉེས་པས་ལེགས་པར་བཤད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་དུ་རིག་པར་བྱའོ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

聖文殊師利為上首、無誤說法之故，世尊讚言道：「**善哉！**」〔在《論》中，〕是按照**「善哉者，以不顛倒說法故，隨順如來所說法故」**（當知無誤說法，導師歡喜，故言『**快說此語**』[216]）意義而解說的。

[103a.3]**ཡི་རངས**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་དང་སྦྱར་གྱི་གོང་མ་དང་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །**སྟོན་པ་པོ**་ནི་སྟོན་པ་སྟེ་དེའི་རྣམ་པར་དག་པ་ནི་བཤད་ཟིན་ཏོ། །**བསྟན་པ་རྣམ་པར་དག་པ**་ནི་མདོ་ཐོག་ཐག་གོ། །**བསྟན་པའི་འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ**་ནི་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་སྟེ། རྣམ་པར་དག་པ་རྣམ་པ་འདི་གསུམ་གྱིས་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལ་སོགས་པ་ཡི་རངས་སོ། །

所謂「**歡喜**」，並非配合「**文殊師利童子**」[217]等前文，而是因為：**「說者」**為導師（佛世尊），其清淨之理於前已述；**「所說法清淨」**，則是全經從頭到尾的內容；**「依所說法得果清淨」**，則是無上正等覺。聖文殊師利等大眾由於這三種

216 快說此語：原文寫做 ལེགས་པར་བཤད་དོ，以現代語表達，其義即為「說得真好」。隋譯本與唐譯本皆有此句。

217 元魏譯本在此做**「文殊師利法王子」**。

清淨而感到歡喜。

[103a.5]**མངོན་པར་བསྟོད་དོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལྟར་མངོན་པར་བསྟོད་པའི་དོན་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

所謂「**稱揚讚歎**」**[218]**，是表示「應當視為如是稱揚讚歎的目的」。

[103a.5]ལྟ་ངན་ཀུན་གྱི་དྲ་བ་རབ་དྲལ་མདོ་སྡེ་འགྲེལ་དང་བཅས་པ་ཟླུར་ཕྱིན་འདི། །

[103a.6]བཤད་པས་བདག་གིས་བསོད་ནམས་རྣམ་པ་ཤིན་ཏུ་བསྟན་ལ་ཚང་བ་གང་ཐོབ་དེས། །

[103a.6]སེམས་ཅན་འགྲོན་པ་ 219མང་པོ་འདི་དག་ས་གསུམ་རྒྱ་མཚོའི་ཕ་རོལ་མྱུར་བསྒྲལ་ཏེ། །

[103a.6]ཚངས་ལ་སོགས་པས་མ་བགྲོད་སངས་རྒྱས་གནས་མཆོག་དྲི་མེད་གང་དེ་མྱུར་ཐོབ་ཤོག། ||

諸惡見網　皆為摧毀　經釋詣究竟

我依注釋　眾福畢現　竭力令完備

眾生如旅　速蒙救度　令越三界海

梵等未逮　最上佛境　無垢願速證

[103a.7]འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རིའི་མདོ་དང་སྦྱོལ་མར་བཤད་པ།　འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུའི་ཞབས་ལ་བརྟེན་པ།　མང་དུ་ཐོས་པ་གནས་བརྟན་ཤཱཀྱའི་བློས་མཛད་པ་རྫོགས་སོ།། ||

依止至尊聖文殊師利之多聞上座釋迦慧所造聖伽耶山頂經疏

218 諸家漢譯皆未譯出此句。此處根據藏譯版另行譯出。

219 《པེ》《སྣར》མགྲོན་པོ། 今依此二版而譯。

圓滿法藏·佛典漢譯

THE KUMARAJIVA PROJECT